

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE
OPATROVNICTVÍ A PORUČENSTVÍ

Jan Novák

Plzeň, 2013

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

OPATROVNICTVÍ A PORUČENSTVÍ

Jan Novák

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.,

katedra občanského práva,

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vytvořil zcela samostatně s využitím literatury a zdrojů informací vyjmenovaných v níže uvedeném seznamu.

V Plzni dne 15. března 2013

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval vedoucímu diplomové práce panu JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D., a to za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a připomínky, kterými přispěl k jejímu vypracování.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Historický exkurz k problematice	3
2.1. Občanskoprávní úprava.....	3
2.1.1. Obecný zákoník občanský.....	3
2.1.2. Střední občanský zákoník.....	4
2.1.3. Současný občanský zákoník.....	5
2.2. Rodinněprávní úprava.....	6
2.2.1. Obecný zákoník občanský.....	6
2.2.2. Zákon o právu rodinném	9
2.2.3. Zákon o rodině.....	10
3. Opatrovnictví dle současné právní úpravy	14
3.1. Opatrovnictví fyzických osob dle občanského zákoníku.....	14
3.1.1. Hmotněprávní linie ustanovení opatrovníka	14
3.1.2. Procesní opatrovnictví	15
3.1.3. Osoby zbavené či omezené ve způsobilosti k právním úkonům.....	16
3.1.4. Procesní otázka ustavení opatrovníka	16
3.1.5. Osoba opatrovníka.....	18
3.1.6. Veřejný opatrovník.....	20
3.1.7. Opatrovník pro správu majetku.....	23
3.1.8. Opatrovník v jiných případech	24
3.1.9. Opatrovník v dědickém řízení	28
3.2. Opatrovnictví fyzických osob dle zákona o rodině	29
3.2.1. Kolizní opatrovník.....	32
3.2.2. Majetkový opatrovník	33
3.2.3. Opatrovník pro omezenou rodičovskou zodpovědnost.....	36
3.2.4. Opatrovník při řízení o osvojení.....	37
3.2.5. Opatrovník pro jiný zájem dítěte.....	38
3.3. Opatrovnictví právnických osob – současné výklady zákona	40
3.3.1. Zastánci	40
3.3.2. Odpůrci.....	41
3.3.3. Řešení v novém občanském zákoníku.....	42
4. Poručenství	44
4.1. Pojem poručenství	44
4.2. Důvody a vznik poručenství	45
4.3. Osoba poručníka	47
4.3.1. Osoba doporučená a obecné podmínky na osobu poručníka	47
4.3.2. Osoby příbuzné, blízké a jiné.....	49

4.3.3.	Manželé	50
4.3.4.	Orgán sociálně-první ochrany dětí	50
4.4.	Obsah poručenství	51
4.4.1.	Výchova a zastupování.....	51
4.4.2.	Správa majetku poručence.....	53
4.5.	Zánik poručenství	54
4.5.1.	Zproštění, odvolání, manželé	54
4.5.2.	Ostatní druhy zániků poručenství.....	56
5.	Pojetí opatrovnictví a poručenství v novém občanského zákoníku	57
5.1.	Úvodem.....	57
5.2.	Změny v opatrovnictví člověka	57
5.3.	Opatrovnictví	57
5.4.	Opatrovník	58
5.5.	Autonomie vůle opatrovníka	59
5.6.	Opatrovnictví pro vážný zdravotní stav.....	60
5.7.	Předběžné prohlášení	61
5.8.	Ostatní případy opatrovnictví	61
5.9.	Náhrada škody a pojištění.....	62
5.10.	Opatrovnická rada	63
5.10.1.	Volba opatrovnické rady.....	65
5.10.2.	Výkon členství v radě	67
5.10.3.	Program jednání opatrovnické rady.....	68
5.10.4.	„Opatrovnický spis“	70
5.10.5.	Úvaha de lege ferenda o „opatrovnickém spisu“	71
5.10.6.	Zásah právnické osoby	71
5.10.7.	Shrnutí k NOZ	72
5.11.	Opatrovnictví dítěte.....	73
5.12.	Opatrovnictví právnických osob	75
5.13.	Poručenství.....	75
6.	Zakotvení institutu opatrovnictví a poručenství ve vybraných státech	
Evropské unie		77
6.1.	Slovensko.....	77
6.2.	Francie	77
6.2.1.	Poručník nezletilých	78
6.2.2.	Poručník zletilých.....	79
6.2.3.	Opatrovník.....	80
7.	Závěr.....	82
8.	Resumé	84
	Seznam použité literatury	85

Seznam použitých zkratek

ABGB	zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění novely č. 69/1916 Ř.z.
SOZ	zákon č. 141/1950 Sb, občanský zákoník
ZPR	zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZSPO	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
TRŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestní řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
SVM	zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

1. Úvod

Cílem této diplomové práce je přehledně postihnout opatrovnictví a poručenství dle v současnosti účinné právní úpravy.

Oba jmenované instituty však mají za sebou dlouhý historický vývoj, právě proto je třeba část práce věnovat právě jemu. Minulost jak opatrovnictví, tak poručenství začnu v době první republiky. Domnívám se totiž, že uvádět římské právo a úpravu užívanou ve středověku by práci zbytečně prodlužovalo na úkor částí o současné právní úpravě. V historickém oddílu tedy vymezím obsah obou institutů dle tehdejší právní úpravy a současně se pokusím poznatky srovnat s tou dnešní. Při porovnání úpravy minulé a dnešní vyjde najevo mnoho odlišností a novot, které přinesl čas a rozvoj občanské společnosti. Pokusím se tedy i vysvětlit, proč došlo ke změnám zákonných úprav a jaké to mělo či má dopady.

Na rozdíl od poručenství je opatrovnictví jak občanskoprávním, tak rodinněprávním institutem. Právě proto je třeba mu věnovat více prostoru. Ve své práci se zaměřím jak na procesněprávní stránku opatrovnictví, tak hlavně na jeho hmotnou část. Vymezím podmínky ustanovení opatrovníka, druhy opatrovnictví, osobu opatrovníka a na závěr připojím i krátké pojednání o opatrovnictví právnických osob. V části rodinněprávní uvedu též všechny možné situace, za kterých je třeba, aby soud ustanovil opatrovníka, zároveň u každého případu uvedu osoby, jež mohou toto opatrovnictví vykonávat.

Institutu poručenství nad nezletilými je věnována samostatná kapitola. V této se budu věnovat zejména samotnému pojmu poručenství a důvodům pro ustanovení poručníka. V dalších podkapitolách budou uvedeny zákonné požadavky na osoby, které mají být poručníkem ustanoveny. Těmto bude věnována nemalá část kapitoly o poručenství, a to proto, že zákonodárce vyjmenovává těchto požadavků značný počet. Konečně bude popsán i obsah práv a povinností poručníka, kdy těm hlavním povinnostem – výchova, zastupování a správa majetku – bude věnováno prostoru více.

Samostatná kapitola je věnována novému občanskému zákoníku. Tento by měl nabýt účinnosti prvním dnem roku 2014. Protože je nová úprava opravdu v mnohých ohledech odlišná, považuji za příhodné uvést změny, které nový kodex přinese, a to jak v oblasti poručenství, tak v opatrovnictví. Posledně

jmenovaný institut dozná hned několika změn. V samotném opatrovnictví mohou být příkladem nové možnosti ustanovení opatrovníka, jimž bude v práci dán náležitý prostor. V poručenství k tolika změnám nedojde, proto bude rozvedeno stručněji.

Závěr práce je věnován srovnání s úpravou států Evropské unie. Rozhodl jsem se srovnat českou právní úpravu s úpravou slovenskou, abych mohl postihnout změny, které se udály od rozdělení tehdejší federace, a dále s úpravou francouzskou – právě tu část Code civil, ve kterém je ve Francii upraveno poručenství a opatrovnictví. Francouzská úprava má totiž v mnoha ohledech blízko k již platnému novému občanskému zákoníku. Jeví se mi tedy vhodné porovnat oba instituty detailněji.

Obsahem osnovy práce jsou ještě dva body, a to samotný pojem obou institutů a judikatura. Vedoucí diplomové práce mne přiměl k tomu, abych těmto nevěnoval samostatné kapitoly diplomové práce, ale abych je do ní včlenil na vhodných místech. Touto radou se budu řídit a v závěru shrnu její výsledek.

2. Historický exkurz k problematice

Diplomová práce je sestavena na základě dvou institutů – opatrovnictví a poručenství. Zatímco poručenství je čistě rodinněprávní otázkou, opatrovnictví dnes najdeme jak v zákoníku občanském, tedy opatrovnictví zletilých, tak v zákonu o rodině. Nacházíme se tedy ve dvou různých úpravách toho samého pojmu. Proto je i historický vývoj a spojitosti třeba rozvést jak v rovině občanskoprávní, tak na základě rodinněprávních úprav. Oba instituty doznaly za posledních přibližně sto let mnoha změn a je zajímavé pozorovat i občasný návrat k těmto minulým úpravám.

2.1. Občanskoprávní úprava

2.1.1. Obecný zákoník občanský

Jak již bylo naznačeno v úvodu, tato kapitola začíná historií poručenství a opatrovnictví novelou č. 69/1916 Ř.z. zákona č. 946/1811 Sb. z. s., známého také jako ABGB či OZO. Tento legendární kodex byl přijat recepční normou č. 11/1918 Sb. z. a n., avšak účinný byl pouze v českých zemích. Na Slovensku a na Podkarpatské Rusi platilo v oblasti soukromého práva uherské zvykové právo. Jak opatrovnictví, tak poručenství jsou v ABGB velmi podrobně definovány.

Dnes se v našem právním řádu s mocí otcovskou již nesetkáme. ABGB ji však ještě znal a bylo podmínkou, že opatrovníka či poručníka lze ustanovit pouze tehdy, jsou-li pro to splněny zákonem stanovené důvody a zároveň dítě nepoživá otcovské péče a osoba zletilá je nějaké důvodu natolik nezpůsobilá, že si své záležitosti nedokáže spravovat sama.

Rozdíl mezi poručenstvím a opatrovnictvím nachází zákoník v jasném rozdílu účelu každého z institutů. Poručník má zastávat zájmy nezletilých, má o takovou osobu pečovat a zároveň spravovat její jmění. Opatrovníka bude zapotřebí tehdy, stane-li se nějaká zletilá osoba natolik nezpůsobilá, že o ni bude třeba pečovat. Opatrovnictví se připouští ve vyjmenovaných případech i u osob nezletilých.¹

Úpravu poručenství nechme do kapitoly rodinněprávní, nyní se budu zabývat ustanoveními o opatrovníkovi. Jak již bylo řečeno, opatrovníka ustanoví soud tomu, kdo není v moci otcovské či poručenské a nemůže si své zájmy chránit sám. Podmínkou pro ustanovení opatrovníka zletilé osobě je upadnutí v šílenost či

¹ § 270 - § 272 ABGB.

blbost, marnotratnictví, opatrovníka bude mít osoba nenarozená, nepřítomná a někdy také hluchoněmá.

Za osobu šílenou či blbou může být pokládán pouze ten, kdo byl pro tento stav vyšetřen a shledán takovým vlastnostem odpovídajícím. Marnotratníkem je taková osoba, která svým jměním nerozvázně mrhá, a tím sebe nebo svoji rodinu vydává v možnost budoucí nouze. Taková osoba musí být předem upozorněna na své marnotratné chování a také pro tento stav vyšetřena.

Opatrovník se v případě nenarozeného dítěte zřizuje potomstvu nebo plodu. V prvním případě má opatrovník pečovat, aby potomci při pozůstalosti jím určené nebyli dotčeni, a pokud jde o opatrovníka plodu, pak aby práva ještě nenarozeného dítěte byla zachována.

Opatrovník se osobě nepřítomné ustanoví tehdy, je-li tato osoba stranou nějakého obchodu a nestanovila za sebe zástupce, bez něhož jsou ohrožena její práva anebo práva třetích osob.

Osoby opatrovníka se dočkal dříve i trestanec, jenž měl značné jmění a v jeho případě by nastala možnost, že po dobu výkonu trestu by jeho majetek mohl být v nebezpečí.

Co se práv a povinností opatrovníků týče, odkazuje ABGB na ustanovení o poručenství, jehož úprava je značně širší. Sám také odkazují na subkapitolu druhou, která je věnována historii rodinného práva, kam bez pochyb poručenství patří. Pozoruhodné je, že zákon v části o opatrovnictví odkazuje na zvláštní zákon o tzv. poručenských radách. Tyto mají za úkol ulehčit soudům ve věcech poručenských a opatrovnických. Nový kodex občanského práva pak po vzoru francouzské právní úpravy zavádí do našeho právního řádu institut opatrovnických rad (více v části o novém občanském zákoníku).

Zánik opatrovnictví zákon spojuje v podstatě se změnou okolností. Opatrovník pro osobu nepřítomnou nebude potřeba tehdy, objeví-li se. Pokud šílený či blbý nabytí rozumu, také ho není třeba zastupovat opatrovníkem. Tento nebude také třeba, pokud se marnotratník stane spořivějším, bude znovu vyšetřen a stav nápravy konstatován lékařem.

2.1.2. Střední občanský zákoník

Tento předpis občanského práva byl přijat na konci tzv. právnícké dvouletky nahrazující do té doby účinný Obecný občanský zákoník. Až na pár výjimky byl zcela zrušen zákonem č. 40/1964 Sb., dnes účinným občanským zákoníkem. Proto je také pojmenován jako střední. Pokud se obsahu týče, nedá se,

na rozdíl od ABGB, hovořit o kodexu občanského práva, protože vedle samotného středního občanského zákoníku existovaly další samostatné zákony, např. Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb.

Institutu opatrovnictví je věnována poměrně skromná část zákona, a to konkrétně § 60 - § 65 v rámci hlavy čtvrté – zastoupení. Je stanoveno, zcela obecně, že opatrovníka stanoví soud tomu, kdo ho potřebuje k ochraně a hájení svých práv. Konkrétně následně zákonodárce stanoví případy, kdy osoba musí mít opatrovníka. Bude to za situace zbavení svéprávnosti takové osoby, a to i v případě řízení o zbavení svéprávnosti, dále pokud bude osoba nepřítomná a zároveň bude zúčastněná na nějakém právním poměru. Z ABGB bylo převzato ustanovení opatrovníka počatému dítěti.

Kolizní opatrovník bude ustanoven, není-li to ku prospěchu dále jmenovaným, jde-li o právní úkon mezi osobami, které mají téhož opatrovníka, anebo mezi opatrovníkem nebo jejich příbuznými v pokolení přímém nebo jeho sourozenci nebo manželem ze strany jedné a jeho chráněncem ze strany druhé.

Další podmínku ustanovení opatrovníka z dnešní úpravy dovodíme pouze výkladem, avšak ve středním občanském zákoníku je stanovena po vzoru ABGB výslovně. Jde o osoby, které jsou stíženy tělesnou vadou nebo jim dělá obtíže spravovat své jmění samostatně. Pokud taková osoba o opatrovníka požádá, soud jejímu návrhu vyhoví a zároveň stanoví meze oprávnění opatrovníka ve vztahu k obsahu žádosti opatrovance. Také opatrovnictví pak končí mimo jiné žádostí opatrovance o odvolání opatrovníka.

Obecně opatrovnictví zaniká dle § 64 SOZ samo sebou, nepomine-li tak, pak jakmile opadnou důvody, pro které byl opatrovník ustanoven.

Tuto poněkud stručnou úpravu opatrovnictví „zachraňuje“ odkaz na zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb.

2.1.3. Současný občanský zákoník

Značná část této práce je věnována právě výkladu znění dnes účinného občanského zákoníku. Protože je ale třeba dotáhnout právní vývoj institutu opatrovnictví od ABGB po současné znění, je nutné postihnout ještě změny, které se udály mezi paragrafy 26 až 30 OZ.

První změnu zaznamenáme hned v § 26. Osoba občana byla nahrazena pojmem fyzická osoba, čímž došlo k jasnému zobecnění. Na rozdíl od fyzické osoby občanem není kdokoliv. Podstatnou novinkou vtělenou novelou účinnou od 1.4.1983 do § 27 je institut tzv. veřejného opatrovníka. Nemůže-li totiž být

opatrovníkem ustanoven příbuzný fyzické osoby ani někdo jiný, který splňuje podmínky pro ustanovení opatrovníkem, ustanoví pak soud tehdy národní výbor (dnes orgán místní samosprávy) nebo případně, stejně jako nyní, zařízení, jestliže je oprávněno vystupovat svým jménem. Novelou účinnou od 1.1.1992 bylo upraveno znění § 29 OZ, kdy sousloví „zájem společnosti“ byl nahrazen pojmem „veřejný zájem“.

2.2. Rodinněprávní úprava

2.2.1. Obecný zákoník občanský

Úpravu dnešního rodinného práva bychom v době první republiky našli v zejména v ABGB. Mimo jiné je v tomto zákoně široce vymezeno také poručenství.

Na rozdíl od dnes účinné právní úpravy je v ABGB dokonce stanovena i sankce za neoznámení nutnosti ustanovení poručníka. Takovou oznamovací povinnost stíženou pokutou za neučinění mají nezletilcovi příbuzní, osoby blízké a příbuzné. Bez možnosti uložení sankce pak musí informovat také představení obcí a duchovní. Jakmile se soud o této potřebě dozví, musí z úřední povinnosti ustanovit osobě poručníka.

Pokud se samotné osoby poručníka týče, v ABGB je jejich výčet stanoven zejména negativně. Z objektivních důvodů nemohou tuto funkci zastávat osoby nezletilé, stížené duševní nebo fyzickou chorobou, které samy své záležitosti obstarávají jen stěží. Pokud by měl být poručníkem již dříve trestně stíhaný, je třeba posouzení soudu, jestli je i tak vhodným pro výchovu dítěte jako poručník. Též řeholníkům a cizincům je zakázáno svěřit nezletilce do jejich poručenství. Mezi subjektivní vymezení patří situace, za které přijímá dítě do poručenské péče manželka – pak je vyžadován souhlas manžela. Též rodiče dítěte, jež je svěřeno do poručenství cizí osoby, mohou označit osoby, které z budoucího poručenství vylučují. Dnešní úprava toto výslovně nestanoví, ale také nezakazuje, v novém občanském zákoníku toto již upraveno najdeme. Vymezení osob poručníka je značně široké, což dokládá i skutečnost, kdy v zákoně jsou vymezeny i možnosti tzv. dobrovolného zřeknutí se poručenství. Mezi osoby, které nemusí úřad poručníka přijmout, patří například vojáci v trvalé službě, veřejní úředníci či osoby starší šedesáti let.

Co v dnešním právním řádu ale již nenajdeme, je tzv. podpora poručnice poručníkem. Totiž žena, která byla ustanovena poručnicí, má možnost získat

podporu muže jako spoluporučnicka². Mezi práva a povinnosti spoluporučnicka pak patří složení slibu pomáhat svými radami poručnici, oznamovat soudu chyby, kterých se poručnice dopouští, pokud je mu to uloženo, tak řádně spravovat jmění atd.

Co do výběru osoby vychází ABGB ze tří možností. Prvně může otec nebo matka určit v závěti osobu poručníka. Druhým případem je zákonné určení. Není-li testamentárního poručníka, pak se jím určí osoby postupně dle § 198 ABGB. Poslední možností je poručník ustanovený výběrem soudu.

Ochrana zájmů dítěte zde byla opravdu na prvním místě, což dokládají následující tvrzení. Po rozhodnutí soudu o ustanovení poručníka se musel tento ihned ujmout funkce. Odpovědnost za výkon funkce poručníka, vzniklou škodu a ušlý zisk má i ten, kdo vědomě zatajil svou nezpůsobilost k výkonu tohoto úřadu. Tutéž odpovědnost má i ten, kdo se bez podstatného důvodu zdráhá nastoupit do výkonu funkce poručníka.

Nástup do funkce poručníka nastává po obdržení příkazu od příslušného soudu. Kromě matky a prarodičů musí poručník slíbit, že bude vést nezletilce k počestnosti, bázni boží, ctnosti, že ho bude zastupovat a vychovávat tak, aby z něj byl slušný občan, a zároveň bude řádně spravovat jeho jmění. Forma slibu je stanovena na podání ruky. O tomto vydá soud listinu, která slouží pro evidenci poručníku a také jako zachycení slibu. Pokrokovost ABGB dokládá i skutečnost vážící se k institutu dnes známého veřejného opatrovníka. V ABGB je totiž velmi podobně stanoveno, že není-li vhodné osoby pro výkon funkce poručníka, bude jím ustanoven orgány veřejné správy nebo některým sdružením pro ochranu mládeže.

Mezi práva a povinnosti poručníka patří obecně ochrana a výchova poručence. V zákoně je také výslovně stanoveno, že si svěřenec může osobám sobě příbuzným stěžovat na špatný výkon funkce poručníka. Krom těchto i jiní, kteří vědí o nezpůsobilém chování poručníka, musí o tomto informovat soud.

² § 211 - Soud má ženě, která byla ustanovena poručnicí, přidati nějakého muže jako spoluporučnicka:

1. bude-li manželská matka k poručenství povolána a nařídil-li otec posledním pořízením, aby byl zřízen spoluporučnick, předpokládajíc, že mu v čase jeho smrti náležela otcovská moc nad nezletilým;
2. když poručnice o to žádá;
3. když soud ze zvláštních důvodů, zejména následkem rozsahu neb obtížnosti správy jmění v zájmu poručence za nutné to považuje;
4. když nemanželská matka bude k poručenství povolána a spolupůsobení spoluporučnicka k hájení zájmů nemanželského dítěte jest nutným. Při volbě spoluporučnicka hleděno buď především ku projevené vůli otcově, pak k návrhu poručnice, konečně k příbuzným nezletilého.

V ABGB je upravena i náhrada nákladů za výkon funkce poručníka. Tu určí soud s přihlédnutím k pořízení otcovu, k posudku poručníkovu, ku jmění, ke stavu a jiným poměrům poručencovým. Pokud by tyto příjmy nestačily, je možné sáhnout do jmění kmenového. Není-li ani toho, pro případ, že nezletilec je zcela nemajetný, je třeba požádat o finanční pomoc nejbližší příbuzné či dobročinné nadace nebo ústavy chudých. Toto platí pro případ, že nezletilec není schopen uživit se sám prací nebo přičiněním.

Stejně jako dnešní i budoucí úprava rodinného práva, je správa majetku poručence upravena také individuálně. Jmění poručence je třeba nejdřív vypátrat, poté označit do soupisu a zajistit, aby byla odhadnuta jeho hodnota. Toto může být provedeno ještě dříve, než je poručník ustanoven. Poté, co jmění převezme pod svoji odpovědnost, musí o něj pečovat s péčí řádného a pilného hospodáře. Setkáváme se tedy obdobným určením, jako je tomu dnes. Totéž platí pro nakládání se jměním. V zákoně jsou rozlišeny dispozice běžné a na druhé straně důležité změny, kterých je možno učinit pouze se souhlasem soudu. Mezi ně patří, stejně jako dnes, třeba odmítnutí dědictví či nakládání s nemovitostmi.

Obdobná je úprava kontroly poručníka soudem. Ten je povinen každoročně pořizovat zprávy o výkonu své funkce a předávat je soudu.

Na rozdíl od dnešní úpravy i té budoucí (NOZ) je v ABGB upraveno výslovně i zastupování poručence. V zákoně je dokonce stanoveno, že nezletilec nesmí být ani žalobce, ani žalovaným. Za tímto účelem je ustanoven pouze poručník, který ho může zastupovat osobně, nebo určit za sebe jinou osobu. Bez souhlasu poručníka smí nezletilec nabývat, zastoupený vždy však musí vždy být, pokud by se měl zavazovat nebo svého jmění zbavovat. Zavázat se bez souhlasu poručníka smí poručenec pouze k výkonu služby (myšleno práce). Odměnou za tuto práci může pak poručenec sám disponovat.

Zánik poručenství je spojen s mnoha právními skutečnostmi. V porovnání s dnešní právní úpravou jsou v ABGB uvedeny možnosti zániku velmi rozsáhle, a to i ty, které vyplývají z logického výkladu zákona. Příkladem může být třeba smrt poručence v § 249 ABGB. Poručenství zaniká také tehdy, pominou-li překážky výkonu moci otcovské, nabyde-li nezletilec zletilosti³, tzv. prominutím let, úředním nebo vyžádaným propuštěním poručníka.

³ Lze požádat o pokračování poručenství na žádost poručníka nebo příbuzných pro tělesné nebo duševní vady, pro marnotratnictví či jiné důležité důvody.

Tento musí být úředně propuštěn ze stejných důvodů, s jakými spojuje znění dnešního zákona o rodině odvolání. Půjde tedy o nedbalý výkon funkce poručníka, neschopnost anebo vyjdou-li najevo takové okolnosti, se kterými zákon spojuje nemožnost výkonu poručenství. Na žádost poručníka, tedy dnešní zproštění, ho soud propustí z této funkce, pokud vyjdou najevo skutečnosti, pro něž by byl osvobozen nebo vyloučen z výkonu poručenství nebo je-li jiného vhodnější osoby a tento poručníka takovou osobu navrhne místo sebe.

Po skončení poručenství podává poručník závěrečný účet ve lhůtě 2 měsíců. Zároveň, pokud poručenství končí pro zletilost osoby, je tento povinen svému svěřenci dát spravované jmění a o tomto informovat soud.

2.2.2. Zákon o právu rodinném

Jak již bylo zmíněno výše, při rekodifikaci občanského práva byly vyděleny některé samostatné úpravy. Mezi ně patří i zákon o právu rodinném, jehož obsahem jsou tři hlavy – manželství, rodiče a děti a posledně poručenství. Téma diplomové práce zahrnuje však i poručenství, jež samostatnou úpravu nemá a objevuje se v zákoně na různých místech, neuspořádaně.

Pokud jde tedy o opatrovnictví nad nezletilci, je upravené velmi skromně. Zákonodárce totiž počítá zejména se zastupováním dítěte poručníkem. Tedy za prvé bude soudem opatrovník ustanoven při určování otcovství, a to ne nezletilci, ale domnělému otci, který již není na živu.

Jistou podobu, za druhé, se současným zněním zákona o rodině najdeme v ustanovení § 57 ZPR, kde je upraven kolizní opatrovník. Žádný z rodičů totiž nemůže zastoupit děti, které jsou v jeho rodičovské moci, jde-li o právní jednání mezi dětmi samými anebo o právní jednání mezi i jen jedním z dětí a třeba i jen jedním z rodičů. To nebude platit, stejně jako dle ABGB, pokud by šlo o jednání rodiče, které by bylo jasné ku prospěchu dítěte.

Úpravu majetkového opatrovníka nezletilce je třeba využít v případě, nesplní-li rodiče řádně povinnosti plynoucí z rodičovské moci. V této situaci může soud rodičům nebo některému z nich uložit určitá omezení, a je-li to třeba, svěřit správu majetku opatrovníkovi.

Poslední okolností, s níž zákonodárce spojuje potřebu zásahu opatrovníka, je jeho přivolení v řízení o osvojení za podmínky, že dítě je nejméně po dobu jednoho roku v ústavní péči a rodiče o něj neprojeví po tuto dobu žádný zájem nebo jestliže ten zájem neprojeví rodiče o dítě po dobu dvou let, přičemž dítě není v ústavní péči, a za třetí, pokud rodiče dali přivolení k osvojení předem, bez

vztahu k budoucím osvojitelům. V jiných případech je totiž třeba souhlasu rodičů coby zákonných zástupců.

Na rozdíl od opatrovnictví je poručenství věnována celá hlava zákona. Podmínky pro ustanovení poručníka jsou obdobné těm dnešním. Také negativní vymezení osob, které nemohou být osobou poručníka, se podobají současným.

Poručníkem ustanoví soud zejména toho, koho naznačili rodiče. Právě toto naznačení je pak odlišností v porovnání s dnes účinným zákonem, avšak již platný NOZ se k tomu termínu opět vrací. Institut veřejného poručníka v zákoně najdete taktéž upravený.

Co ale představuje velkou odlišnost, je ustanovení § 81 ZPR. Zde zákonodárce stanovil přijetí poručenství jako čestnou povinnost. Omluvit se lze jen z vážných důvodů. V porovnání s tímto je dnešní úprava velmi benevolentní, když pro výkon poručenství vyžaduje souhlas poručníka. S tímto je také spojen jeden ze způsobů zániku poručenství, a to sice že poručník je zproštěn své funkce na základě žádosti, která však musí být řádně odůvodněna. Více podstatných odlišností ve výkonu funkce poručníka v porovnání se současným zněním zákona o rodině nenajdeme.

2.2.3. Zákon o rodině

Co vneslo do právního řádu značné rozčarování z nenadálé změny, bylo smísení institutu poručníka a opatrovníka do jedné „kategorie“, a to opatrovnictví. Obsah práv a povinností jednotlivých opatrovníků se sice lišil, avšak stejné slovo pro různé případy vnášelo do praxe řadu komplikací. Tento nešvar byl odstraněn až novelou č. 91/1998 Sb.⁴

Ještě než ale rozvedu úpravu nového povšechného opatrovnictví, rád bych shrnul důvody, které vedly ke sjednocení pojmosloví dvou odlišných institutů. Ty opodstatněné najdeme ale jen stěží. Některé obecné důvody uvádí důvodová zpráva k zákonu, jiné odborná literatura.

Úvodní větou důvodové zprávy k zákonu o rodině k institutu opatrovnictví zjišťujeme, že „dosavadní oddělená právní úprava poručenství a opatrovnictví se v důsledku historické vývoje společnosti přežila. Proto osnova upravuje tuto problematiku společně.“⁵ V duchu socialistického smýšlení komentář k zákonu o rodině uvádí odůvodnění, proč se tak stalo. Nová úprava se musela totiž odpoutat

⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 398 s. ISBN 80-723-9192-5, str. 348.

⁵ SCHILLER, M., et. al., *Zákon o rodině: Komentář*. Praha: Orbis, 1970, str. 307.

od dřívějšího hlavního účelu poručenství. To se soustředilo zejména na ochranu majetku a jeho rozmnožování, načež nová úprava zareagovala tak, že do středu pozornosti staví osobu poručenice a jeho zájmy. Následky silnějšího vlivu tehdejšího politického smýšlení najdeme i v konkrétních ustanoveních zákona. Pokud se týče výchovy dítěte, zákonodárce stanovil, že jedním z cílů je i uvědomělost občana (myšleno poručenice).⁶ Majetkové důvody jsou tedy v důvodové zprávě skryty za vyjádření, že se původní úpravy již přežily. V komentáři je zároveň uvedeno, že se prosazovala snaha o zjednodušení úpravy a její přiblížení požadavkům funkce poručenství v socialistické společnosti. Posledním zmíněným důvodem pro sloučení terminologie je spíše účel, který světlí prostředek. Účelnost oddělené úpravy poručenství a opatrovnictví se totiž ukazovala prý pochybná, protože v samotném termínu „poručník“ se v češtině pociťoval jakýsi hanlivý příděch.⁷

Nyní k samotnému novému opatrovnictví, nejdříve k tomu, které se dříve označovalo jako poručenství. Tuto úpravu najdeme v hlavě páté – výchova a zastupování nezletilého, jehož rodiče nemohou svá práva a povinnosti vykonávat, mezi paragrafy 78 a 84. Na první pohled je třeba si povšimnout, že tato úprava neobsahuje žádné zmínky o moci otcovské. Je tomu tak proto, že tehdejší ústava obsahoval článek o rovnoprávnosti žen a mužů v rodině, upustilo se obdobně v odlišnostech ve výchově dětí a rodičovské zodpovědnosti.

Podmínky pro ustanovení „poručníka“ se od současných moc neliší. Současná úprava obsahuje navíc jen pozastavení rodičovské zodpovědnosti jako jednu z okolností, za nichž také musí být poručník ustanoven.

Stále ale zůstalo zachováno, že toto opatrovnictví je čestnou funkcí. Je třeba ovšem zdůraznit, že již nebylo třeba uvádět důvody, pro které by daná osoba funkci odmítala vykonávat. *„Nebylo by přeci dobře možné očekávat náležitý výkon opatrovnické funkce od osoby, která se převzít tuto funkci zdráhá, nebo dokonce k ní má negativní vliv.“*⁸ Jak takové odmítnutí probíhalo v praxi, to soudit nebudu. Dřívější možnost, totiž naznačit soudu vhodnou osobu „poručníka“, zákonodárce vypustil, přesto ji výslovně nezakazuje. Nově má být opatrovníkem ustanoven především příbuzný, jak v řadě přímé, tak pobočné, není-li takové, může soud pověřit touto funkcí jiného občana či národní výbor. Ke schválení

⁶ § 81 ZOR ve znění z 1.4.1964.

⁷ SCHILLER, M., et. al. *Zákon o rodině: Komentář*. Praha: Orbis, 1970, str. 309.

⁸ GLOS, Josef, et al. *Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1965, str. 198.

osoby poručníka je vždy třeba vždy zjistit názor slyšením místního národního výboru.

Osoba, která se stala opatrovníkem, musela složit slib do rukou předsedy senátu soudu, následně na to dostala pověřovací listinu k výchově a zastupování dítěte. Tím se dostáváme k právům a povinnostem opatrovníka, ke kterým dále již patří i správa záležitostí dítěte, ke kterým se již nevztahuje i správa jeho majetku, na tu odkazuje rodinněprávní úprava do občanského zákoníku, konkrétně majetkového opatrovníka.

V současném znění zákona o rodině najdeme dozor soudu, který je odůvodněn tím, že opatrovník není rodičem, je ustanoven rozhodnutím soudu a výkon jeho nové funkce je třeba kontrolovat. Pozoruhodné je, že kromě odpovědnosti soudu byl opatrovník až do roku 1998 odpovědný za výkon své funkce i společností⁹. Autoři komentářů^{10, 11} k této specifické odpovědnosti nic konkrétního bohužel neuvádí. Obdobně je stanoven souhlas soudu v případech podstatných věcí týkajících se opatrovance.

Výchovná doporučení bychom v dnes účinném zákoníku nenašli. Ve znění z roku 1964 až do konce července roku 1998 bylo však stanoveno, že výchova nezletilého musí být uskutečňována ve spolupráci se školou, společenskými organizacemi a státními orgány tak, aby z dítěte vyrostl zdravý a uvědomělý občan. K rozsáhlému okruhu těch, kteří mají pomáhat ve výchově dítěte, uvádí autoři komentáře, že „*ani rodiče nevykonávají svá a práva a povinnosti osamoceně, bez pomoci širšího okruhu lidí. Společnost pečuje o výchovu dětí a chrání je*“¹², a to prostřednictvím jmenovaných institucí. K pojmu uvědomělého občana v komentářích odůvodnění nenajdeme.

Ukončení funkce opatrovníka je obdobné jako dnes, nebudu mu proto věnovat větší pozornost. K výkladu o současném znění zákona o rodině i o novém občanském zákoníku odkazuji na příslušné kapitoly této práce.

Vedle této opatrovnícko-poručenské péče najdeme v zákoně v tehdejší znění i další opatrovníky. Bude se jednat o případy kolizního opatrovnictví, při určení otcovství a řízení o osvojení. Zákonodárce tyto instituty upravil obdobně,

⁹ § 81 ZOR ve znění od 1.4.1964.

¹⁰ SCHILLER, M., et. al. *Zákon o rodině: Komentář*. Praha: Orbis, 1970, str. 318.

¹¹ HOLUB, Milan. *Zákon o rodině: Zákon o rodině a předpisy souvisící pozn. vyd. s judikaturou a literaturou*. Praha: Linde, 1992, 413 s. ISBN 80-901-2105-5, str. 147.

¹² SCHILLER, M., et. al. *Zákon o rodině: Komentář*. Praha: Orbis, 1970, str. 320.

jak bylo stanoveno v zákonu o právu rodinném. Významné je, že byl vypuštěn opatrovník majetkový, jenž zůstal zakotven pouze v občanském zákoníku.

3. Opatrovnictví dle současné právní úpravy

3.1. Opatrovnictví fyzických osob dle občanského zákoníku

„Zastoupení vzniká buď ze zákona, nebo z rozhodnutí orgánu veřejné moci, anebo ze smlouvy. V zásadě ovšem jde o to, zda zastoupený chce být zastoupen, anebo zda podle zákona zastoupen být musí.“¹³ Fyzickým osobám, které nejsou způsobilé samostatně právně jednat a tedy se zavazovat, zákonodárce pomáhá, a to v tom smyslu, že jim toliko ustanoví osobu, která je bude zastupovat tak, aby jejich zájem a vůle mohly být legálně prosazeny. Musíme odlišit osoby nezletilé, jejichž úprava je obsažena v ZOR pod pojmem rodičovská zodpovědnost. „Tato práva a povinnosti lze roztrždit do tří okruhů: a) všestranná péče o osobu dítěte, b) zastupování dítěte c) správa jeho majetku.“¹⁴ Dále osoby zletilé, jejichž způsobilost k právním úkonům je nějakým způsobem omezena a pohybuje se v intencích občanského zákoníku. Těchto možností je ale celá řada, budu se jim podrobně věnovat níže. V souvislosti s tímto se budu setkávat s pojmem zákonný zástupce, kterého představuje i tzv. opatrovník. Tento subjekt tedy zastupuje v mezích zákona a rozhodnutí soudu fyzickou osobu stíženou určitou překážkou, která jí brání v plném rozsahu využívat právního jednání a způsobilosti k právním úkonům. „Zastoupený totiž bez ohledu na svou vůli zastoupený být musí.“¹⁵, protože pokud by takový subjekt jednal sám, následky takového jednání by byly neplatné (§ 38 odst. 1 OZ). Prvně je třeba si uvědomit základní situace, a to za jakých podmínek bude takový opatrovník soudem na základě hmotného a procesního práva jmenován.

3.1.1. Hmotněprávní linie ustanovení opatrovníka

Základem úpravy hmotného práva ve spojení s institutem opatrovnictví je § 26 OZ, ve kterém je jasně definováno pravidlo - pokud fyzické osoby nejsou k právním úkonům způsobilé, jednájí za ně jejich zákonní zástupci. Výše bylo uvedeno, že je třeba odlišit mezi nezletilým a zletilým subjektem. Proto ihned v § 27 je zmíněno, že práva a povinnosti zástupců nezletilých osob, tedy dětí,

¹³ FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2 v. ISBN 978-807-3573-959, str. 152.

¹⁴ HOLUB, Milan et. al., *Občanský zákoník: komentář*. 2., aktualizované a doplněné. vyd. podle stavu k 1. 3. 2003. Praha: Linde Praha, 2003, 2 v. (1479 p.). Edice Zákony-komentáře (Linde Praha). ISBN 80-7201-406-4, str. 139.

¹⁵ FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2 v. ISBN 978-807-3573-959, str. 152.

upravuje zákon o rodině (ZOR). „*Nezletilé osoby mají přímo ze zákona (ex lege) omezenou způsobilost k právním úkonům, tj. jsou oprávněny jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku.*“¹⁶ V některých situacích ale není možné, aby je zastupoval jako zákonný zástupce, proto je třeba založit působnost opatrovníka. Práce bude dále koncipována tak, že prvně uvedu případy opatrovnictví osob zletilých a až později situace, kdy a za jakých podmínek je třeba ustanovit opatrovníka dítěti nezletilému.

Okruh možností pro ustavení opatrovníka je značně široký. Za prvé nastane v situaci, kdy je fyzická osoba stížena duševní poruchou, aniž by byla omezena nebo zbavena způsobilosti k právním úkonům, za druhé je taková osoba omezena nebo zcela zbavena způsobilosti k právním úkonům, za třetí je to v případě, kdy pobyt osoby není znám a vyžaduje to její zájem nebo zájem veřejný, anebo konečně pokud je k tomu dán vážný důvod. Nastat může i taková situace, kdy dojde ke střetu zájmů mezi zástupcem a zastoupeným, pak soud jmenuje tzv. kolizního opatrovníka dle § 30 OZ. Pro úplnost je třeba upozornit na fakt, že opatrovníkem může být jak fyzická osoba, tak i osoba právnická a naopak, tedy opatrovancem nemusí být pouze člověk takový, jakého si představíme, ale i právnická osoba. Poslední zmíněná možnost je v současné době vykládána na základě poslední věty § 29 OZ, tomuto se však podrobněji budu věnován prostor v samostatné kapitole.

Veškeré vyjmenované možnosti opatrovnictví níže rozeberu každou zvlášť a přidám několik soudních judikátů a odborných článků, pomocí kterých snad uvedu na pravou míru nesrovnalosti, jež může přinést strohost a stručnost zákona ve srovnání s rozmanitostí životních situací.

3.1.2. Procesní opatrovnictví

Vedle opatrovnictví hmotněprávního existuje také procesní opatrovnictví, jež najdeme v právním řádu České republiky na více místech. V OSŘ je jím ustanovení § 29 OSŘ, jehož odstavce postupně stanoví případy pro ustanovení procesního opatrovníka. Fyzická osoba nemá procesní způsobilost a zároveň hrozí nebezpečí prodlení, je-li třeba ustavit opatrovníka právnické osobě, která jako účastník řízení nemůže před soudem vystupovat proto, že tu není osoba oprávněná za ni jednat, anebo je sporné, kdo je takovou osobou oprávněnou, a dále případy,

¹⁶ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086, str. 193.

kdy existují neznámí dědici zůstavitele, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen dušením poruchou a nebo z jiných, nikoliv jen přechodných, důvodů, pro které se nemůže účastnit řízení nebo se není schopen srozumitelně vyjadřovat. Ustanovený opatrovník má pak v řízení stejné postavení, jako zástupce na základě procesní plné moci. Totéž platí pro advokáta opatrovníka, tedy jako by mu byla udělena plná moc od jeho klienta.

Dále je třeba zmínit ustanovení SŘ, kdy správní orgán musí ustanovit opatrovníka dle § 32 odst. 2 mezi písmeny a) až i). Upozornit je vhodné také na úpravu procesního opatrovnictví v TŘ, kdy v případech, v nichž nemůže zákonný zástupce obviněného vykonávat svá práva uvedená v § 34 odst. 1 TŘ a je nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce může k výkonu těchto práv obviněnému ustanovit opatrovníka. Totéž platí dle § 45 odst. 2 TRŘ pro poškozeného a také pro obviněného mladistvého dle § 43 odst. 2 SVM.

3.1.3. Osoby zbavené či omezené ve způsobilosti k právním úkonům

Pokud dojde k události, kdy rozhodnutím soudu je autoritativně fyzické osobě omezena způsobilost k právním úkonům, nebo dokonce je téhož zcela zbavena, je třeba takové osobě ustavit opatrovníka, který ji bude zastupovat, a to v takovém rozsahu, ve kterém k omezení (zbavení) došlo. „*Povinností opatrovníka je důsledně hájit práva a oprávněné zájmy fyzické osoby, kterou zastupuje.*“¹⁷ Dále je popsána procesní stránka ustanovení opatrovníka, jež má být souhrnem procesu pro všechny další hmotněprávní opatrovníky v této práci jmenované. K témuž se vztahuje i pojednání o osobě opatrovníka, a to jak o fyzických osobách, tak o právnických.

3.1.4. Procesní otázka ustavení opatrovníka

Tato práce má za cíl sice přehledně popsat hmotněprávní ustanovení opatrovnictví a poručenství, avšak je třeba zmínit i procesní stránku celé věci. Dovolím si tedy nastínit jen v několika větách procesní linii ustavení opatrovníka. Základem mi pro to bude OSŘ, ve kterém je jasně stanoveno procesní hledisko ustavení opatrovníka. Vše podstatné vychází z § 192 odst. 1 OSŘ. Předseda senátu je povinen postarat se o to, aby byl ustanoven opatrovník osobám, které ho podle zákona mít musí. Jsou to tedy takové případy, které

¹⁷ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086, str. 296.

stanjoví OZ a ZOR. Soud ustanoví opatrovníka usnesním a zároveň mu vymezí obsah práv a povinností.

Po krátkém úvodu bych rád na okraj opět zmínil procesní stránku ve vztahu k omezení či zbavení způsobilosti. Po nastudování materie k této práci jsem narazil na zajímavou skutečnost, a to sice na odchylky soudů při procesu nakládání se způsobilostí fyzických osob a následně ustavování jejich opatrovníka. „*Stávající právní úprava způsobilosti k právním úkonům, resp. zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům, je obsažena ve třech odstavcích § 10 ObčZ. Přitom ode dne své platnosti nedoznala za celé období žádné změny. Strohost zákonných ustanovení týkajících se zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům je z dnešního pohledu stavu společnosti zarážející, nicméně nutno připustit, že tato ustanovení jsou dotvářena výkladem právní teorie a praxe.*“¹⁸ A právě výkladem praxe bych se nyní rád zabýval.

Jde totiž o problematiku výběru opatrovníka. Výkladem § 27 OZ dojdeme k závěru, že opatrovníkem by měla být ustanovena toliko osoba opatrovanci blízká. Pokud takové není, je možné založit tzv. veřejného opatrovníka (viz dále). Co zde ale chybí a v zákoně o rodině to najdeme, je podmínka souhlasu potencionálního opatrovníka. Tento právní úkon není občanským zákoníkem nikde definován, a to ani v náznacích. Jak jsem již uvedl výše, praxe si s tímto nedostatkem rychle poradila, a to již v roce 1967, tedy krátce po té, co kodex soukromého práva nabyl účinnosti, v rozhodnutí krajského soudu v Ústí nad Labem. Tento soud dovodil, že podmínka souhlasu je materiální podmínkou ustanovení opatrovníka danou osobou. Tato se musí výslovně kladně vyjádřit, až poté smí být opatrovníkem ustanovena. Soud dovodil, že „*v řízení o ustanovení opatrovníka je osoba navržená do této funkce účastníkem, neboť má býti jednáno o jejich právech a povinnostech (§ 94 odst. 1 o. s. ř.): je proto třeba ji předvolat a vyslechnout. To ostatně plyne i z předchozích úvah, neboť je-li ustanovení opatrovníkem podmíněno souhlasem občana pověřovaného zastoupením, musí soud jeho souhlas také zjistit.*“¹⁹

Hledisko procesního práva ve vztahu k opatrovníkovi s sebou nese i další nejasnost, tentokrát časovou. Ministerstvo spravedlnosti ČR totiž při kontrole plynulosti řízení o způsobilosti k právním úkonům u vybraných okresních soudů zjistilo, že soudy nejprve omezí či zbaví způsobilosti k právním úkonům danou

¹⁸ KOTRADY, Pavel. *Právní rozhledy: Několik úvah k rozhodování o způsobilosti k právním úkonům*. Praha: C. H. Beck, 2012, 13-14. ISSN 1210-6410, str. 500.

¹⁹ Krajský soud v Ústí nad Labem, č. j. 7 Co 206/66, Dostupné z: <http://1url.cz/mWVX>.

fyzickou osobu a až poté se zabývají otázkou jejího zastupování. Tento postup je však v rozporu se Základní listinou práv a svobod České republiky, a to zejména dle článku 5, který jasně určuje, že každý je způsobilý mít práva. Toto reflektoval i Ústavní soud v nálezu pod sp. zn. IV. ÚS 412/04, ve kterém je stanoveno, že obecný soud nemá vydat rozhodnutí o omezení způsobilosti k právním úkonům dříve, než je ustanoven opatrovník „pro život“.²⁰

Přestože je tato práce orientována zejména na hmotněprávní úpravu opatrovnictví, je vhodné minimálně ještě nastínit vhodný závěr pro výše zmiňovanou problematiku. V článku citovaného autora se lze dopátrat sofistikovaného návrhu na vhodné procesní postupy. Prvně autor předpokládá spojení řízení opatrovnické s omezením či zbavením způsobilosti k právním úkonům. Toto je možné na základě § 112 odst. 1 OSŘ. Soudu totiž nic nebrání, aby obě řízení vedl současně, tedy je spojil. Protože opatrovnické řízení je většinou zahajováno ex officio, není ani kam spěchat. Soudce může v klidu počkat na výsledek znaleckého posudku v souvislosti s vyšetřením potencionálního budoucího opatrovance a v případě, kdy usoudí, že změna způsobilosti k právním úkonům je doložená (opodstatněná), může v rozsudku mimo to, ustanovit i opatrovníka.²¹ Na tyto výkladové nutnosti již nebude třeba brát zřetel s účinností nového občanského zákoníku, ten totiž výslovně stanoví, že v rozhodnutí o omezení svéprávnosti jmenuje soud člověku opatrovníka.

3.1.5. Osoba opatrovníka

Poté, co byla rozvedena procesní stránka institutu opatrovnictví, je třeba pokračovat v otázce osoby, které bude svěřen výkon této funkce. Jak již bylo řečeno, fyzická osoba musí takové poslání přijmout výslovným souhlasem. Jakmile tak učiní, soud ji uloží mnohé další povinnosti. Nejen, že „*povinností opatrovníka je důsledně hájit práva a oprávněné zájmy fyzické osoby, kterou zastupuje*“²², ale i „*při ustanovení opatrovníka je třeba přísně vážit, aby nedošlo ke střetu (kolizi) zájmů opatrovníka a zastupované fyzické osoby.*“²³

„*Opatrovník je oprávněn jednat za osobu zbavenou nebo omezenou ve způsobilosti k právním úkonům jejím jménem v mezích, v jakých je fyzická osoba*

²⁰ KOTRADY, Pavel. *Právní rozhledy: Několik úvah k rozhodování o způsobilosti k právním úkonům*. Praha: C. H. Beck, 2012, 13-14. ISSN 1210-6410, str. 501-502.

²¹ tamtéž.

²² ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086, str. 296.

²³ tamtéž.

ve způsobilosti omezena.“²⁴ V rámci rozhodování ve vztahu k způsobilosti k právním úkonům vystávají hned dvě možnosti výsledku takového rozhodnutí. V případě pouze jejího omezení je soudem opatrovníku stanoveno, do jaké míry zastupuje opatrovance. Zastoupenému je na základě zákona častěji určeno v rozsudku negativní vymezení těch úkonů, které činit nemůže, tyto za něj pak koná jeho zákonný zástupce. Druhou z možností je stav, kdy je fyzická osoba způsobilosti k právním úkonům zbavena zcela. Veškeré právní úkony za ni činí pouze opatrovník stanovený soudem. „*I důchod této fyzické osoby by proto měl být doručován opatrovníkovi, který soudu odpovídá za jeho vyúčtování. To platí i v případě, že by osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům byla umístěna na psychiatrickém oddělení nemocnice, resp. kliniky, či v léčebném ústavu.*“²⁵ Není ovšem vyloučené, aby opatrovník takový ústav zmocnil například pro již zmíněný příjem důchodu. V případě, kdy by je zřejmý dlouhodobý předpoklad pro hospitalizaci, může ustanovený opatrovník navrhnout soudu zproštění své funkce a zároveň ustanovení opatrovníkem obec, která je zřizovatelem zařízení. Více o veřejném opatrovníku níže.

Kromě veřejného opatrovníka musí každý jiný složit do rukou předsedy senátu soudu slib. Tento je předpokladem pro výkon opatrovnícké funkce a zároveň nezbytný pro to, aby jeho úkony učiněné za jeho svěřence byly platné. Není rozhodné, kdy je tento slib složen. Pokud by opatrovníkem byla ustanovena právnická osoba (nikoliv veřejný opatrovník), skládá slib statutární orgán. V případě veřejného opatrovníka takový slib vyžadován není, avšak soud ho promítne do rozsudku – tedy uloží takovému opatrovníkovi, aby vykonával svou práci řádně a dbal pokynů soudu. Odlišná situace je v případě procesního opatrovníka, tento musí sdělit souhlas vždy, a to i tehdy, jde-li o opatrovníka veřejného.

Z platné právní úpravy můžeme pouze dovodit nároky na osobu opatrovníka. Bohužel nikde není explicitně stanoveno, jakých kvalit opatrovník musí dosahovat. Vyvodit se dá pouze shodný zájem opatrovníka a opatrovance v rámci jeho zastupování, avšak tak rozsáhlý seznam vlastností, jaké budu zmiňovat později v souvislosti s novým občanským zákoníkem, nikde nezískáme.

²⁴ PLECITÝ, Vladimír. *Občanský zákoník (Výklad, judikatura a související předpisy)*. 2.dopl.vyd. Praha: Eurounion, 2002, 491 s. ISBN 80-7317-004-3, str. 44.

²⁵ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086, str. 296.

Pominu-li institut opatrovníka pro nedostatek způsobilosti k právním úkonům, musím ale ještě zmínit jednu neméně důležitou možnost ustanovení opatrovníka. Profesor Karel Eliáš v komentáři k § 26 OZ dovozuje ještě další skupinu fyzických osob. *„Do této kategorie patří fyzické osoby, které trpí duševní poruchou, pokud ještě nedošlo pro ni k omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům, nebo osoby, které trpí přechodnou duševní poruchou, která není důvodem pro omezení ani pro zbavení způsobilosti k právním úkonům.“*²⁶ Takovým osobám soud na základě § 192 OSŘ zřídí zákonného zástupce (opatrovníka) tehdy, je-li to třeba. Důvodem je totiž to, že osoba nemusí být tak rozumově a volně vyspělá, aby posoudila následky svého právního jednání. Z hlediska hmotného práva bude tento případ spad pod ustanovení § 29 OZ, a to z jiného vážného důvodu.

3.1.6. Veřejný opatrovník

Nemálo rozpaků budí institut tzv. veřejného opatrovníka. Občanský zákoník totiž stavoví, že nemůže-li být opatrovníkem ustanoven příbuzný fyzické osoby ani jiná osoba, která splňuje podmínky pro ustanovení opatrovníkem, ustanoví soud opatrovníkem orgán místní správy, popřípadě jeho zařízení, jestliže je oprávněno vystupovat svým jménem. Málokdo by asi řekl, že takové jednoduché souvětí může v praxi vyvolat tolik otázek. Účelem opatrovnictví je zejména chránit zájmy osob, jež si nemohou své záležitosti obstarat samy. Je to stát, který autoritativně zasahuje do jejich práv proto, aby jim pomohl, *„příčemž je to stát, který nese plnou odpovědnost za to, že za trvání toho omezení nezhorší postavení či „kvalita“ právního jednání jednotlivce.“*²⁷ Z toho lze dovodit, že je to především stát, který je povinován zajistit takové osobě kvalifikované zastoupení. Tam, kde se nenajde vhodná fyzická osoba, je pak třeba zástupcem ustanovit právě složku státní. S tím se pojí rozsáhlá soudní praxe. První - mnou nalezený – případ z rozhodovací praxe soudů je datován do roku 1984. Jde o rozhodnutí pod sp. zn. 9 Co 443/83, kdy soud řešil otázku organizačních předpokladů pro výkon funkce opatrovníka, tehdy ještě národním výborem. *„Jestliže se soudu nepodařilo přes veškeré úsilí najít osobu, která by splňovala*

²⁶ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář. Úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. 2. svazek.* Praha: Linde, 2008, 1243 s. ISBN 978-80-7201-687-7, str. 214.

²⁷ BALÁK, František, Věra KORECKÁ a Petr VOJTEK. *Občanský zákoník: s judikaturou a souvisejícími předpisy.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, xvii, 1322 s. Zákony s judikaturou. ISBN 978-807-4003-417, str. 86.

předpoklady pro ustanovení opatrovníkem občana zbaveného způsobilosti k právním úkonům, a v důsledku toho přikročil k tomu, že tímto opatrovníkem ustanovil zařízení národního výboru (§ 27 odst. 3 o. z.), potom pro toto ustanovení opatrovníkem není rozhodná okolnost, zda v tomto zařízení jsou již vytvořeny všechny organizační předpoklady pro výkon funkce opatrovníka.“²⁸ Byl tedy judikován stav, kdy v případě nenalezení vhodné osoby pro výkon opatrovníka musí tuto funkci zastat obec. V roce 1997 byl projednáván Krajským soudem v Hradci Králové případ, zda je k výkonu opatrovnictví povolán obecní úřad nebo obec jako taková. Tato otázka se promítla do právní věty rozsudku: „K výkonu funkce tzv. veřejného opatrovníka fyzické osoby, která byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena (§ 27 odst. 3 ObčZ), může být soudem ustanovena obec (město, městská část, městský obvod), v níž má opatrovanec trvalý pobyt (občan obce), nebo její zařízení, které má právní subjektivitu (§ 18 odst. 1 ObčZ) a bylo zřízeno k plnění podobných úkolů místní samosprávy (samostatné působnosti obce), nikoli její obecní úřad. Ustanovení veřejného opatrovníka není vázáno na jeho souhlas.“²⁹ Kromě toho, že bylo soudem dovozeno, že obec nemusí s opatrovnictví souhlasit, jsem přesvědčen, že bude vhodné stručně rozebrat problematiku - úřad a obec.

Přibližme si tedy tuto otázku na již zmíněném rozhodnutí soudu v Hradci Králové. Veřejným opatrovníkem se dle něho míní orgán místní správy. Tímto orgánem ve smyslu ustanovení § 27 odst. 3 OZ však není obecní úřad, ale je jím samotná obec (město) jako právnická osoba. Opatrovník musí být totiž nadán k právním úkonům, což úřad není. Sám § 27 odst. 3 OZ odkazuje na § 18 OZ, kde jsou vyjmenovány právnické osoby – obecní úřad zde chybí. Zároveň i dle § 2 zákona o obcích (č. 128/2000 Sb.) je obec veřejnoprávní korporací vystupující vlastním jménem. Protože se v § 27 odst. 3 OZ hovoří o orgánu „místní správy“, dovozuje soud, že opatrovnictví vykonává obec v samostatné působnosti.

Zamíříme-li o instanci výš, zjistíme, že otázkou právní způsobilosti se zabýval i Nejvyšší soud, a to v rozhodnutí pod sp. zn. 25 Cdo 5532/2007, „*podle něžž obecní úřad jako orgán obce nemá způsobilost vystupovat*

²⁸ Městský soud v Praze, č. j. 9 Co 443/83, Dostupné z: <http://1url.cz/MWVO>.

²⁹ Krajský soud v Hradci Králové, č. j. 25 Co 531/97, Dostupné z: <http://1url.cz/pWV5>.

*v občanskoprávních vztazích svým jménem, samostatně nabývat práva z právních vztahů ani mít odpovědnost z těchto vztahů vyplývající.*³⁰

Kromě přiblíženého rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové na tuto otázku již několikrát odpověděl i Ústavní soud např. nálezy ÚS ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. II. ÚS 303/01; ze dne 6. 6. 2002, sp. zn. III. ÚS 717/01; ze dne 10. 7. 2007, sp. zn. II. ÚS 995/07; ze dne 19. 10. 2009, sp. zn. IV. ÚS 2359/09; nebo ze dne 12. 3. 2009, sp. zn. III. ÚS 375/09, „*podle něž omezení způsobilosti k právním úkonům je vždy rozhodnutím státu, kterým stát – za ústavně aprobovaných podmínek – vstupuje do autonomního prostoru jednotlivce, přičemž je to stát, který nese plnou odpovědnost za to, že za trvání tohoto omezení se nijak nezhorší postavení či „kvalita“ právního jednání jednotlivce. Z toho lze vyvodit, že je to rovněž primárně stát, který je vůči osobě zbavené způsobilosti k právním úkonům povinován ochranou jejích základních práv, tj. konkrétně zajistit jí kvalifikované zastupování v právních vztazích, a tam, kde neexistuje soukromá osoba ochotná takovou funkci zastávat, je stát povinen vykonávat tuto funkci sám. S ohledem na to je jedinou ústavně konformní interpretací § 27 odst. 3 ObčZ taková interpretace, která reflektuje toto postavení a roli státu ve vztahu k ochraně základních práv. Dané ustanovení je tedy třeba vykládat tak, že „orgánem místní správy“ je obec, která opatrovnickou funkci vykonává jako „organizační součást“ státu, nikoliv jako korporace nadaná územní samosprávou.*“³¹

Zákon v § 27 odst. 3 OZ v poslední větě za čárkou připouští ustanovit opatrovníkem i zařízení obce, pokud je oprávněno jednat vlastním jménem. Tuto větu ještě doplňuje rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové pod sp. zn. 19 Co 690/97, a to dovětkem: „*a bylo zřízeno k plnění podobných úkolů místní samosprávy (samostatné působnosti obce)*“³². Těmito zařízeními budou nejčastěji příspěvkové či rozpočtové organizace. Není ovšem vyloučeno, aby obec uložila „*prostřednictvím obecní rady či obecního zastupitelstva obecnímu úřadu plnění úkolů v rámci své opatrovnické funkce*“.³³

Nezbytnou podmínkou pro správný výkon funkce veřejného opatrovníka je také obsah usnesení soudu, jímž je tento ustanovován. Jestliže je totiž ustanoven

³⁰ KOTRADY, Pavel. *Právní rozhledy: Několik úvah k rozhodování o způsobilosti k právním úkonům*. Praha: C. H. Beck, 2012, 13-14. ISSN 1210-6410, str. 504.

³¹ tamtéž.

³² ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086, str. 296.

³³ Krajský soud v Hradci Králové, 25 Co 531/97, Dostupné z: <http://1url.cz/Riex>.

opatrovníkem orgán místní správy nebo jeho zařízení s právní subjektivitou, je nutné v usnesení stanovit okruh jejich práv a povinností. Výkon rozsahu obsahu těchto pak je pak vykonáván prostřednictvím pracovníků takového zařízení.³⁴

3.1.7. Opatrovník pro správu majetku

Jediným případem, kdy opatrovník nebude spravovat majetek opatrovance nebo s ním vůbec nepřijde do styku, nastane za situace již v práci níže zmíněné. Je to stav, kdy fyzická osoba není zbavena způsobilosti k právním úkonům, ani není omezena, ale její volní a duševní vyspělost není na takové úrovni, aby mohla vystupovat v např. v řízení před soudem bez opatrovníka (tzv. procesní opatrovník). Ve všech ostatních případech opatrovník přijde do styku se správou majetku opatrovance. Ať už je dle zákona o rodině v případě nezletilých nebo dle občanského zákoníku, a to pro případ ustanovení § 28 OZ.

„Zákonní zástupci jsou v některých případech povinni spravovat také majetek osob, které zastupují.“³⁵ Zákon toliko rozlišuje mezi správou jmění běžnou a neběžnou formou. V případě té posledně jmenované je třeba k úkonu schválení soudem. Vzhledem k zletilým se bude zřejmě jednat o schválení předběžné. Naopak u nezletilých zákon počítá se schválení následným, a to dle § 179 OSŘ. Neběžnou záležitost soud schválí pouze tehdy, je-li dostatečně dobře prokázáno, že je činěna v zájmu opatrovance a bude-li mu ku prospěchu. Pokud by takový úkon neschválil, byl by absolutně neplatný. „Z této úpravy vyplývá, že běžné majetkové záležitosti vyřizuje zákonný zástupce za zastoupeného sám.“³⁶

Samozřejmě se zde ale nabízí otázka, jaká správa majetku je běžná, a která už nikoliv. Zákon toto neřeší a ani prakticky stanovit nemůže. *„Jde o faktickou otázku a kritéria pro to se mohou měnit a nejsou ani stejná pro každý případ. Závisí jednak od stavu společnosti, od majetkových poměrů zastoupených, příp. na počtu vyživovaných osob apod.“³⁷ Hledisek je tedy hned několik a vždy bude záviset na volném posouzení soudu, tedy jaké nakládání s majetkem zastoupeného bude za hranicí běžné správy majetku a bude následně třeba jeho schválení*

³⁴ HOLUB, Milan, Josef FIALA a Jaroslav BIČOVSKÝ. *Občanský zákoník: poznámkové vydání s judikaturou a literaturou (včetně věcného rejstříku) : podle právního stavu k 1.9.2006.* 12. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, 871 s. ISBN 80-720-1602-4, str. 58.

³⁵ FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník: komentář.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2 v. ISBN 978-807-3573-959, str. 156.

³⁶ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086, str. 296.

³⁷ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář. Úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008.* 2. svazek. Praha: Linde, 2008, 1243 s. ISBN 978-80-7201-687-7, str. 218-219.

opatrovnickým soudem. Nahlédneme-li do judikatury Nejvyššího soudu, nalezneme tuto právní větu: „*O neběžnou záležitost vyžadující schválení soudu ve smyslu § 28 ObčZ jde zejména při uzavírání dědické dohody za nezletilé dítě, kupní smlouvy uzavírané zákonnými zástupci za zastoupené osoby, dovolání se neplatnosti závěti za zastupovanou osobu nebo při postoupení pohledávky. Za běžnou záležitost se zpravidla považují pravidelné platby a příjmy, např. placení sdruženého inkasa, pojistného, daní nebo přijímání výtěžku z majetku (nájemné, úroky, dividendy apod.)*“.³⁸ Kromě majetku je třeba se ovšem zaobírat také osobními právy zastoupeného. Schválení soudem totiž vyžaduje např. i návrh na rozvod manželství opatrovance podávaný opatrovníkem, avšak jak se shodují komentáře k § 28, osobnostní záležitosti jsou stále předmětem diskuze.³⁹ K tomu uvádí prof. Fiala následující: „*Na druhou stranu však judikatura dovodila, že ze zvláštního ustanovení § 194 OSŘ plyne, že nezletilý je sám způsobilý jednat v řízení o tom, aby mi bylo povoleno manželství, a proto není na místě ani mu ustanovovat opatrovníka, ani takové procesní úkony schvalovat (srov. Rc 30/76)*“.⁴⁰

Nakládání s majetkem nezletilého bude předmětem kapitoly o rodinném právu.

3.1.8. Opatrovník v jiných případech

Neméně starostí přidělová v praxi i následující ustanovení občanského zákoníku, a to konkrétně § 29. Jeho dvě souvětí obsahují nejen jeden možný výklad případných kombinací, které zákon předpokládá anebo také těch, které pod ně podřadí až život sám. Soud může totiž stanovit opatrovníka také tomu, jehož pobyt není znám, jestliže je to třeba k ochraně jeho zájmů nebo vyžaduje-li to veřejný zájem. Už takto velký okruh případných skutečností, které mohou legálně nastat, rozšiřuje zákonodárce ještě dalším souvětím, a to že za týchž podmínek může soud ustanovit opatrovníka i tehdy, jestliže je to třeba z jiného vážného důvodu.

Přestože se na první pohled může zdát, že podmínek je uvedeno až moc, nemusí tomu tak být. Odpovědi na podobné otázky nám dává pohled do

³⁸ Nejvyšší soud, č. j. 28 Cdo 1506/2006, Dostupné z: <http://1url.cz/CWVI>.

³⁹ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086, str. 297.

⁴⁰ FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2 v. ISBN 978-807-3573-959, str. 156.

judikatury, odborných článků i komentáře k § 29 OZ. Všechny zmíněné v této podkapitole rozvedu a představím tak, věřím, řešení správného výkladu.

V ustanovení občanského zákoníku v § 29 jsou stanovena toliko dvě pravidla. Za prvé, opatrovníka soud ustanoví tomu, jehož pobyt není znám, jestliže to je třeba k ochraně jeho zájmů anebo veřejného zájmu, a za druhé bude ustanoven opatrovník tam, kde je to třeba z jiného vážného důvodu, k ochraně zájmů opatrovance anebo veřejného zájmu.⁴¹ Pro přehlednost budu dále postupně hovořit nejdříve o možnost první, dále pak druhé.

V prvním případě jsou vyžadovány kumulativně dvě podmínky. Osoba, jíž má být opatrovník ustanoven, musí být neznámého pobytu nebo vůbec nemusí být známa a zároveň je zde druhý předpoklad, musí zde být potřeba ochrany zájmů toho, jež je s takovou osobou v nějakém vztahu. Připouští se zde i veřejný zájem jako zájem obecný. Co se týče slovního spojení „neznámého pobytu“, je třeba ho vykládat na základě judikatury soudů takto: *„K ustanovení opatrovníka může soud přistoupit jen tehdy, není-li pobyt zastoupeného znám, tedy - řečeno jinak - zdržuje-li na místě, které není známo osobám, jejichž právní sféry se to dotýká, a nepodařilo-li se místo jeho pobytu zjistit ani soudu. Závěr o tom, že místo pobytu není známo, předpokládá, že byly v opatrovnickém řízení vyčerpány všechny dostupné prostředky k jeho zjištění.“*⁴² *„Takřka vždy probíhají rutinní dotazy na centrální evidenci obyvatel, centrální evidenci vězňů, příslušný úřad práce. Následují pak dotazy na dostupné příbuzné a žádost o pátrání po pobytu Policií ČR.“*⁴³ Pro úplné vystihnutí pojmu neznámého pobytu je třeba uvést to, co bylo definováno Ústavním soudem ČR: *„neznámý pobyt účastníka řízení nelze považovat stav, kdy je tento účastník řízení jen po omezenou dobu nepřítomen, a to i když po tuto dobu není jeho adresa přesně známá.“*⁴⁴ Konečně v komentářové literatuře lze nalézt k tomu příkladem, že nelze považovat osobu za neznámou pobytem, pokud je na táboře, na kongresu, eventuálně na studijním pobytu, aniž by uvedla svou adresu anebo má adresu proměnlivou, ale ví se o ní, že se vrátí.⁴⁵ Samozřejmostí zůstává, že *„osoba, jejíž pobyt není znám, totiž rozhodně nemusí*

⁴¹ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086, str. 298.

⁴² Nejvyšší soud, č. j. CpjN 202/2008/II, Dostupné z: <http://1url.cz/2WVg>.

⁴³ HROMADA, Miroslav a Pavel HORÁK. *Právní rozhledy: Civilní proces s účastníkem neznámého pobyt*. Praha: C. H. Beck, 2007, č. 6. ISSN 1210-6410, str. 195.

⁴⁴ Ústavní soud, č. j. II. ÚS 629/04, Dostupné z: <http://1url.cz/AWVS>.

⁴⁵ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář. Úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. 2. svazek*. Praha: Linde, 2008, 1243 s. ISBN 978-80-7201-687-7, str. 220.

*být nezpůsobilá k právním úkonům, prostě zde však není, aby hájila svá práva sama. Z toho také plyne, že objeví-li se neznámá osoba nebo osoba neznámého pobytu, zastoupení zaniká.*⁴⁶

Pokud je u soudu dostatečně prokázáno, že osoba neznámého pobytu splňuje zákonem předpokládané znaky, je ještě třeba doložit potřebu ochrany zájmů také osoby, alternativně zájem veřejný. Tomuto judikatura ani komentář k zákonu neposkytují podrobnější výklad. Dovodit lze tedy podobný závěr jako u správy majetku opatrovníkem, a to sice posuzovat okolnosti zájmu na konkrétní, individuální případ.

Do druhé kategorie spadá „jiný vážný důvod“. Tento poskytuje širokou míru uplatnění a dá se pod něj podřadit nemálo situací. Takovým důvodem může být duševní porucha, pro kterou osoba však není zbavena / omezena způsobilosti k právním úkonům. Jiným předpokladem může být spatřována porucha tělesná, pro kterou není daná osoba schopna srozumitelně učinit sama právní úkon nebo pouze s velkými obtížemi. „*Judikatura přitom již dlouhodobě vychází z toho, že ustanovení opatrovníka je až posledním opatřením a že soud vždy musí zvažovat, zda nejsou na místě jiná vhodnější opatření. Důvodem této opatrnosti je především riziko odmítnutí výkonu rozhodnutí (zejména v cizině).*“⁴⁷ Literatura dále upozorňuje na možnost ustanovená tzv. procesního opatrovníka dle § 29 OSŘ, o kterém již pojednávám výše.

„*K návrhu na zahájení řízení je legitimován každý, kdo má na ustanovení opatrovníka právní zájem.*“⁴⁸ Soud tedy poté, co se dozví, že zájem na tom, aby byl opatrovník ustanoven, může zahájit řízení i bez návrhu. Opatrovníkem pak ustanoví osobu, u které bude předpoklad, že bude co nejlépe hájit zájmy opatrovance. Nejčastěji to budou osoby opatrovanci blízké, není-li jich, pak advokát (mající právo na odměnu)⁴⁹ nebo obec, pro kterou bylo dovozeno Ústavním soudem, že s tímto musí vyslovit souhlas.⁵⁰

⁴⁶ FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2 v. ISBN 978-807-3573-959, str. 158-159.

⁴⁷ FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2 v. ISBN 978-807-3573-959, str. 159.

⁴⁸ Nejvyšší soud, č. j. Cpnj 202/2008/II, Dostupné z: <http://1url.cz/2WVg>, totéž ve stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2010 k zastupování nájemců bytů, jejichž pobyt není znám.

⁴⁹ tamtéž.

⁵⁰ HROMADA, Miroslav a Pavel HORÁK. *Právní rozhledy: Civilní proces s účastníkem neznámého pobyt*. Praha: C. H. Beck, 2007, č. 6. ISSN 1210-6410, s. 195.

Velice mne zarazil postup některých soudů, které jako opatrovníka pro případ § 29 OZ ustanovili justičního čekatele. V tomto případě došlo k jasnému účelovému kroku, jehož účelem bylo co nejrychleji vyřídit soudní agendu. V daném případě justiční čekatel navíc zanedbával svou povinnost, co by opatrovníka, byl nečinný. Ústavní soud na základě ústavní stížnosti celou situaci důkladně prověřil a v nálezu pod sp. zn. II. ÚS 629/04 vyslovuje následující právní názor: „*Pokud byl soudem ustanoven jako opatrovník justiční čekatel, který je zaměstnán u téhož soudu, pak tento postup správným shledat nelze. Jak bylo v dřívějších rozhodnutích Ústavním soudem dovozeno, bylo především na místě zjistit, zda stěžovatelku nemůže zastupovat osoba jí příbuzná. Opatrovník je osobou, která má v řízení hájit práva a oprávněné zájmy účastníka, kterého zastupuje. Při ustanovení opatrovníka je proto třeba přísně vážit, aby nedošlo ke kolizi zájmů zástupce a zastoupeného. Nelze očekávat, že podřízený pracovník soudu jako opatrovník účastníka řízení ve věci řešené tímtež soudem, bude brojit proti postupu a rozhodnutí soudu.*“⁵¹ Funkce opatrovníka není zákonem stanovena pro to, aby usnadňovala činnost soudů, nýbrž za tím účelem, aby byly co nejlépe hájeny zájmy nepřítomného.

Co do obsahu práva a povinností opatrovníka bylo judikováno již několikrát tvrzení, že není možné omezovat práva a povinnost opatrovníka, a to jak procesní, tak hmotněprávní. Nejšířeji se k tomuto vyjádřil Ústavní soud: „*Funkce opatrovníka byla vytvořena proto, aby byly do důsledku hájeny zájmy nepřítomného účastníka řízení tak, jak by takovou povinnost plnil smluvní zástupce. Pokud má účastník řízení svého zvoleného zástupce, odpovídá za jeho volbu a za jeho konkrétní kroky v řízení tento účastník sám. Pokud však opatrovníka, coby zástupce účastníka řízení ustanoví soud, odpovídá za to, že opatrovník bude hájit práva a oprávněné zájmy účastníka řízení. Má přitom povinnost zprostit opatrovníka jeho funkce, pokud zjistí, že opatrovník svoji funkci v řízení buďto nevykonává fakticky vůbec (jako v posuzovaném případě), anebo zcela nedostatečně. Postup, kdy je soudem ustanoven a poté tolerován zcela nečinný opatrovník, je nepřípustným formalismem, který ve svém důsledku popírá právo nepřítomného účastníka na spravedlivé řízení.*“⁵² K témuž podal výklad zákona i Nejvyšší soud. Opatrovník smí činit v zájmu opatrovance všechny k tomu potřebné právní úkony. Omezit jeho oprávnění při zastupování osoby

⁵¹ Ústavní soud, č. j. II. ÚS 629/04, Dostupné z: <http://1url.cz/6WV0>.

⁵² tamtéž.

neznámého pobytu je nepřípustné, vedlo by to totiž k omezení učinit všechny úkony, které vyžaduje ochrana zastoupeného. Právě proto v ustanovení, kterým soud opatrovníka jmenuje, uvede i rozsah práva a povinností, a to v takové podobě, v jaké vyplývá ze zákona.⁵³ Pokud je opatrovník nadán i správou majetku zastupovaného, použije se obdobně ustanovení § 179 OSŘ, kdy je třeba pro neběžné záležitosti schválení soudu. O tom, do jaké míry souhlasu soudu je, či není třeba, rozhodne tento v usnesení o ustavení opatrovníka. Tímto se z mého pohledu podstatně zvyšuje ochrana opatrovaného.

Přečteme-li si pozorně ustanovení § 29, jistě nám neunikne fakt, že v hned druhé slovo první věty zní „může“. Gramatický výklad obsahu tohoto slova tomuto příkládá jasný znak dobrovolnosti. Ovšem pokud pojmem ustanovení jako celek a přitom nahlédneme do judikatury Nejvyššího soudu, dojdeme k závěru, že „může“ v tomto případě překvapivě znamená povinnost. Soudci Miroslav Hromada a Pavel Horák toto ustanovení mírně doplňují ve svém článku zde již citovaném. Slovo „může“ je totiž schopno vystihnout stav, který může předcházet ustanovení opatrovníka. Jde totiž o jiná opatření před tím, než je přistoupeno k jeho ustanovení. Lze si představit případ, že soudu je známo, že účastník, jež má být chráněn zástupcem, kdy se vrátí z neznámého místa, proto řízení přeruší a vyčká do doby, než je přítomen pro obeslání. Zde tedy soud postupuje tak, že nemusí ihned ustanovit opatrovníka člověku neznámého pobytu, ale „může“ učinit i jiné kroky. Sami autoři ale shodně tvrdí, že takových případů je v praxi velmi málo.⁵⁴ Dle mého názoru je toto slovo obsoletní. Nebylo-li by tam, výklad by se jistě nezměnil. Pokud by soud totiž „musel“ ustanovit opatrovníka osobě, o které by věděl, kdy bude přístupná ke kontaktování, postrádal by celý účel tohoto opatrovnictví smysl.

3.1.9. Opatrovník v dědickém řízení

V případě potřeby ochrany zájmů je možné ustanovit opatrovníka i dědici neznámému a dědici neznámého pobytu po zemřelé osobě. Tato pravomoc je v rukou předsedy senátu dle § 29 odst. 3 OSŘ. Takový postup přichází v úvahu, je-li to třeba k ochraně zájmů takové osoby (dědice)⁵⁵. Zákonodárce (§ 468 OZ) pak v poslední větě ukládá, že jeho opatrovník nemůže prohlášení o odmítnutí či neodmítnutí dědictví učinit. *„Tento postup je namístě jen tehdy, když v řízení o*

⁵³ Nejvyšší soud, č. j. CpjN 202/2008/II, Dostupné z: <http://1url.cz/2WVg>.

⁵⁴ HROMADA, Miroslav a Pavel HORÁK. *Právní rozhledy: Civilní proces s účastníkem neznámého pobyt.* Praha: C. H. Beck, 2007, č. 6. ISSN 1210-6410, s. 195.

⁵⁵ Krajský soud v Hradci Králové, č. j. 17 Co 129/97, Dostupné z: <http://1url.cz/NWVv>.

*dědictví vyjde najevo, že by jako dědic mohla přicházet v úvahu konkrétní osoba, se kterou soudní komisař nemůže začít jednat, neboť mu není známo její jméno, nebo tehdy, když se známá osoba v úvahu přicházejícího dědice zdržuje na neznámém místě.*⁵⁶ Takový dědic, jak je zákonem v § 468 OZ vymezen, musí být o svém právu dědickém vyrozuměn vyhláškou vyvěšenou na úřední desce soudu.

3.2. Opatrovnictví fyzických osob dle zákona o rodině

Institut opatrovnictví zakládá v zákoně o rodině ochranu zájmů dítěte, případně jeho práv. Jde totiž o nezletilého, který má svého zákonného zástupce (nebo i oba), tedy existuje alespoň jedna osoba, která má vůči němu rodičovskou zodpovědnost. Přesto se však dítě v zákonem předpokládaných situacích neobejde bez pomoci další osoby – opatrovníka. Nejčastěji tomu je v případech střetu zájmů rodiče (rodičů) a dítěte nebo i více dětmi zastoupenými tímž zákonným zástupcem. Dále předpis předpokládá i jiné situace, které prakticky vyjmenovává v § 83 odst. 1 ZOR. Jsou jimi ohrožení majetkových zájmů dítěte, řízení o osvojení, řízení o omezení rodičovské zodpovědnosti. Stejně jako je tomu v případě § 29 OZ, může soud ustanovit opatrovníka i z jiných důvodů, je-li to třeba k ochraně zájmů dítěte.⁵⁷ Zákonodárce tedy umožňuje postavit vedle rodičů dalšího zákonného zástupce, opatrovníka, který může být ustanoven ad hoc nebo i na delší časové období.⁵⁸

Vyjmenované účely ustanovení opatrovníka mají svoje opodstatnění v komparaci s institutem poručenství. Soud je totiž povinen stanovit, co daný opatrovník smí, tedy co je v jeho kompetenci v souvislosti s výkonem jeho postavení. Rozsah práva a povinností opatrovníka tedy vymezí soud v rozhodnutí o jeho ustanovení, a to z hlediska účelu, pro který byl ustanoven, tedy tak, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna.

Zákon v souvislosti s opatrovnictvím velmi často operuje s pojmem zájem dítěte. Toto slovní spojení je obratně vysvětleno v právnickém slovníku. Aby totiž nešlo o neoprávněný zásah do sféry soukromí dítěte, je třeba takový zájem v jakémkoliv řízení vždy zjišťovat. Jde tedy o přední hledisko při jakékoliv činnosti týkající se dětí. Nemusí jít vždy o zásah veřejnou mocí, kdy se takový

⁵⁶ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086, str. 1406.

⁵⁷ KNAPPOVÁ, Marta et al. *Občanské právo hmotné*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Editor Marta Knappová, Jiří Švestka. Praha: ASPI, 2002, 330 s. ISBN 80-863-9544-8, str. 145-146.

⁵⁸ PLECITÝ, Vladimír. *Zákon o rodině: komentář, judikatura, prováděcí předpisy, souvisící předpisy: stav k 1. 10. 2007*. Praha: EUROUNION, 2007, 521 s. ISBN 978-807-3170-639, str. 107.

zájem musí zjišťovat, postačí i činnost např. soukromého zařízení sociální péče. Mnohdy je zjištění, že rozhodnutí je v zájmu dítěte, nezbytnou podmínkou pro soud, příp. zakládá i povinnost vynést rozhodnutí.⁵⁹ Mimo to existují i dílčí zájmy, jako je příkladem zájem na výchově dítěte, střety zájmů dítěte a jeho zákonného zástupce nebo majetkový zájem.

*„Opatrovník ve srovnání s poručníkem nahrazuje rodiče pouze v omezeném rozsahu, dílčím způsobem vykonává některá práva a povinnosti rodičů.“⁶⁰ „Pokud je o předpoklady pro ustanovení opatrovníka, je u něho – oproti poručíkovi – třeba vždy bedlivě zkoumat, zda osoba, jež jako opatrovník přichází v úvahu, je schopna to, co má vykonat, popř. vykonávat, skutečně ku prospěchu dítěte řádně provést, popř. provádět.“⁶¹ Možných osob opatrovníka zákon výkladem nabízí hned několik. Může to být jak fyzická osoba souhlasící s tímto výkonem, tak osoba právnická, která souhlas projevit nemusí. Neprojevený souhlas u osob fyzických by neskýtal dostatečnou záruku pro výkon této funkce – tedy ve prospěch a v zájmu opatrovance. Mimo okruh příbuzných, přátel, osob blízkých rodičů, to může být např. i ředitel či jiných pracovník dětského domova, pracovník církevní organizace, mládežnické organizace nebo advokát.⁶² Dle v současnosti účinného zákona o rodině soud nemusí, na rozdíl od poručenství, přihlížet k návrhu rodičů na opatrovníka, s čímž se nový občanský kodex vypořádává. Malým doplněním kategorie fyzických osob může být zmínka o počtu takových opatrovníků. Zákon výslovně stanoví jednotné číslo pojmu opatrovník. Toto bylo řešeno ve vztahu prarodiče – dítě. *„Platná právní úprava nepočítá s tím, že by nějaká osoba jakožto opatrovník dítěte byla pověřena tou komponentou rodičovské zodpovědnosti, kterou lze označit jako péči o osobu dítěte. Nepočítá s tím tedy ani ve vztahu k prarodiči dítěte. Kromě toho platná právní úprava nepočítá ani s tím, že by nějaká dvojice opatrovníků byla pověřena tímto úkolem a že by tedy existovala nějaká jejich pluralita v tomto smyslu. Proto**

⁵⁹ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1, str. 388.

⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 389.

⁶¹ KNAPPOVÁ, Marta et al. *Občanské právo hmotné*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Editor Marta Knappová, Jiří Švestka. Praha: ASPI, 2002, 330 s. ISBN 80-863-9544-8, str. 146.

⁶² HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 389.

*nepřipadá ani v úvahu ustanovení prarodičů, byť i jsou manžely, do nějaké takové funkce.*⁶³

V případech krátkodobého i dlouhodobého zastoupení je možné ustanovit opatrovníkem orgán sociálněprávní ochrany dětí jako opatrovníka veřejného. V tomto případě se vždy bude jednat o obecní úřad obce s rozšířenou působností. I ve věcech s cizím prvkem může soud ustanovit opatrovníkem obecní úřad s rozšířenou působností. Zákon sice předpokládá, že tuto činnost zastane Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dle zákona č. 359/1999 Sb.), avšak bylo judikováno, že tento lze neustanovit tehdy, „*lze-li důvodně předpokládat, že obecní úřad bude tuto funkci vykonávat lépe*“⁶⁴ než zmíněný Úřad. Toto musí být však pečlivě odůvodněno v rozhodnutí soudu.

Za zmínku na závěr této kapitoly si dovoluji ještě „perličku“ ze soudní praxe Nejvyššího soudu ČR. Existoval totiž rodič, který nesouhlasil s ustanovení opatrovníka, který měl být dle jeho tvrzení vůči němu podjatý. Toto řešil žalobou pro zmatečnost, kde uváděl, „*že odvolací soud interpretuje ustanovení § 14 až 17a o.s.ř. \“striktně a rigidně\“, což má za následek, že \“koalice opatrovníka s jedním z rodičů, byť se vše děje formálně ve jménu blaha nezletilého dítěte, činí druhého z rodičů bezmocným\“, neboť zde není \“subjekt, u něhož by mohl tento rodič být jen upozornit na to, že zástupce nezletilého dítěte v průběhu spolupráce s rodiči straní jednomu z nich\“.*“⁶⁵ Kromě toho, že odvolací soud konstatoval, kdo je to opatrovník a za jakých podmínek se ustanovuje, odvolateli vysvětlil, pokud je dle jeho opatrovník podjatý, nemusí to nutně znamenat, že nevykonává svou činnost řádně. „*Zákon totiž nestanoví – stejně jako je tomu u zástupců účastníků řízení na základě zákona nebo plné moci – jako předpoklad pro výkon této funkce, aby opatrovník účastníka řízení byl nepodjatý vůči ostatním účastníkům. Takový požadavek by ostatně byl absurdní, neboť je zřejmé, že opatrovník při zastupování účastníka se za řízení může dostat a zpravidla také dostává do střetu s jinými účastníky řízení, jejichž zájmy a postoje za řízení jsou odlišné od zájmů jím zastupovaného účastníka řízení.*“⁶⁶

⁶³ HADERKA, Jiří F. Právní rozhledy: Právní postavení prarodičů vůči vnukům (v osobní oblasti) v současném českém rodinném právu. *Právní postavení prarodičů vůči vnukům (v osobní oblasti) v současném českém rodinném právu*. 1999, č. 10, str. 524.

⁶⁴ Krajský soud v Hradci Králové, č. j. 21 Co 163/2004, Dostupné z: <http://1url.cz/RWVb>.

⁶⁵ Nejvyšší soud, č. j. 21 Cdo 1503/2003, Dostupné z: <http://1url.cz/YWV9>.

⁶⁶ tamtéž.

3.2.1. Kolizní opatrovník

Jedním z atributů rodičovské zodpovědnosti je bezesporu zastupování dítěte při jeho právním jednání a právních vztazích. To může být zastoupeno samostatně jedním z nich, není třeba asistence druhého. Musí však být patrna jejich shodná vůle, především v záležitostech méně běžných. „Protože v rodinných vztazích může nastat kolize zájmů, stanoví zákon, že v takovém případě nemůže žádný z rodičů dítě zastupovat.“⁶⁷ Není však podmínkou, že takový stav již nastal, stačí eventuální možnost⁶⁸, tedy pravděpodobnost, že by nastat mohl, tedy že by mohlo dojít k tzv. kolizi zájmů zástupce a zastupovaného. To, že v budoucnu kolizní stav nenastal a v řízení již byl ustanoven kolizní opatrovník, nemá žádný právní význam.⁶⁹ S největší pravděpodobností ke kolizi zájmů dojde, pokud jsou účastníky řízení jak rodiče, tak děti. Může tomu být kupř. ve všech řízeních týkajících se péče o nezletilé dítě nebo i v řízení dědickém.⁷⁰

Tradičně je opatrovník pro střet zájmů nazýván kolizním opatrovníkem. Opatrovníkem může být pouze osoba, která má plnou způsobilost k právním úkonům a projeví svůj souhlas. Může jím být jak osoba blízká, tak orgán sociálně-právní ochrany dětí a v případě soudnictví ve věcech mládeže pak i advokát. Není však vyloučeno, aby některý ze jmenovaných zplnomocnil např. advokáta k výkonu některých povinností opatrovníka. Více a podrobněji již bylo popsáno výše.

Neustanovení opatrovníka pro případ, kdy ustanoven být měl, je závažnou vadou, jenž může mít dalekosáhlé důsledky ve správních i soudních řízeních. „Například rozhodnutí správního orgánu nebo soudu musí být doručeno v těchto případech k rukám opatrovníka dítěte, a pokud tento ustanoven není, ačkoliv ustanoven být měl, a rozhodnutí mu tedy doručeno není, nemůže nabýt právní moci a vykonatelnost.“⁷¹

⁶⁷ PLECITÝ, Vladimír et al. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 140 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-397, str. 76.

⁶⁸ srov. také - Nejvyšší soud, č. j. 21 Cdo 890/2003, Dostupné z: <http://url.cz/QieA>.

⁶⁹ MAYEROVÁ, Zuzana a Jan ŠŤOVÍČEK. *Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 245 s. ISBN 80-859-6384-1, str. 63.

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 140.

⁷¹ MAYEROVÁ, Zuzana a Jan ŠŤOVÍČEK. *Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 245 s. ISBN 80-859-6384-1, str. 63-64.

Za zmínku stojí ale speciální případy kolizních opatrovníků, které do našeho právního řádu vnesla až judikatura. Tak například při jednání Ústavního soudu je třeba ustanovit nezletilému opatrovníka. Pro tento případ požádá Ústavní soud veřejného ochránce práv a ten, souhlasí-li, je ustanoven opatrovníkem pro řízení před Ústavním soudem, a to „*když nezletilého nemohl řádně zastupovat žádný z rodičů vzhledem ke zřejmé kolizi zájmů a rovněž příslušný orgán péče o dítě nepřicházel ze stejného důvodu v úvahu, neboť jako opatrovník nezletilého vystupoval již v předchozím řízení před soudem.*“⁷²

Pokud má být opatrovníkem nezletilé osoby ustanoven obecní úřad obce s rozšířenou působností, musí jít vždy o místně příslušný dne místa bydliště nezletilého. Toto bydliště je zjištěno podle zvláštního právního předpisu.⁷³

Aby bylo zaručeno právo na spravedlivý proces, nesmí být návrhovatelem a zároveň opatrovníkem tatáž osoba. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako návrhovač ústavní výchovy nezletilého nemůže být zároveň jejich kolizním opatrovníkem. „*Pokud soud prvního stupně ustanovil kolizním opatrovníkem pro zastupování v řízení o nařízení ústavní výchovy nezletilých dětí subjekt, k jehož podnětu zahájil řízení, nastolil situaci, kdy je „faktický“ návrhovač ústavní výchovy nezletilých dětí zároveň i jejich procesním zástupcem pro řízení.*“⁷⁴ V citovaném soudní rozhodnutí se navrhuje řešení, že v zájmu maximálního šetření a zachování práv nezletilých je vhodné ustanovit opatrovníkem osobu z řad advokátů.

Neméně pozoruhodné je rozhodnutí R 63/1974⁷⁵, dle kterého může rodič zastupovat nezletilého při podávání návrhu na vymáhání výživného tohoto nezletilého dítěte od rodiče. Pokud by však došlo ke střetu zájmů mezi rodičem a dítětem při provádění výkonu tohoto rozhodnutí, musí být nezletilému ustanoven kolizní opatrovník. To se může stát v případě, kdy povinný rodič podal návrh na zastavení výkonu rozhodnutí z toho důvodu, že již bylo řádně uhrazeno.

3.2.2. Majetkový opatrovník

Tento institut přibyl v zákoně o rodině až novelou č. 91/1998 Sb. Zákonodárce tak nově zavádí opatrovníka pro správu jmění nezletilého. Soud

⁷² Ústavní soud, č. j. IV. ÚS 547/03, Dostupné z: <http://1url.cz/FWVP>.

⁷³ Krajský soud v Hradci Králové, č. j. 25 Co 23/2006, Dostupné z: <http://1url.cz/IWVc>.

⁷⁴ Krajský soud v Praze, č. j. 24 Co 332/2008, Dostupné z: <http://1url.cz/xWVY>.

⁷⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 141.

tohoto ustanoví bez návrhu, avšak podnět může dát v podstatě kdokoliv, kdo se o ohrožení majetkových práv dítěte dozví. „*Někdy to mohou být i orgány činné v trestním řízení, někdy to mohou být notáři nebo popř. i pracovníci dětských domovů.*“⁷⁶ Případů, kdy majetkové zájmy dítěte jsou nebo mohou být ohroženy, totiž stále přibývá, proto je vznik tohoto zcela důvodný. Zásadně by tedy mělo jít o zabezpečení ochrany majetku nezletilých, aby nemohlo docházet ze strany dospělých k poškozování majetkových práv dětí. Možností, ke kterým může ve spojení s nutností ustanovení opatrovníka dojít, se nabízí více. V důvodové zprávě k novele zákona o rodině se uvádí následující: „*Nově se navrhuje též možnost ustanovit zvláštního opatrovníka pro správu majetku dítěte, a to nejenom v případě, kdy rodiče nejsou schopni majetek spravovat z objektivních důvodů (velký rozsah majetku dítěte, složitost správy, např. v oblasti autorských práv apod.) a přitom sami nečiní žádné opatření, aby majetkové zájmy dítěte byly dostatečně chráněny.*“⁷⁷ Komentářová literatura tato tvrzení ještě rozšiřuje o třetí důvod, který společně ostatními dvěma rozeberu nyní níže.

Prvním důvodem je rozsah jmění opatrovance. Příkladem může být situace, kdy nezletilé dítě zdědí majetek velkého rozsahu (obchodní podíl) a rodiče nejsou z objektivních důvodů tento náležitě spravovat. V tomto případě může dojít k ohrožení zájmů dítěte tak, jak bylo definováno výše. Za této situace, když rodič ví nebo by vědět měl a mohl, že není schopen jmění dítěte spravovat s péčí řádného hospodáře (viz níže), by měl sám vyhledat pomoc fyzické nebo právnické osoby.⁷⁸ Pokud by tak neučinil, je velmi pravděpodobné, že bude jmění dítěte ohroženo. Proto je tu soud, který je povinován ustanovit opatrovníka pro správu nezletilcova majetku. Zároveň přichází v úvahu otázka změn rodičovské odpovědnosti.

Druhým případem bude situace, kdy rodiče jsou schopni spravovat jmění zastoupeného, avšak pouze jeho část. Příkladem může být jmění peněžité, se kterým si rodič poradí, ale se správou patentu nebo autorského práva si neví rady. Zde přichází na řadu postup obdobný jako u prvního případu.

⁷⁶ HOLUB, Milan a Hana NOVÁ. *Zákon o rodině: komentář předpisy související: podle stavu k 1. 2. 2004.* 6. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2004, 751 s. ISBN 80-720-1451-X, str. 84.

⁷⁷ MAYEROVÁ, Zuzana a Jan ŠŤOVÍČEK. *Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998.* Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 245 s. ISBN 80-859-6384-1, str. 68.

⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář.* 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 147.

Za třetí není vyloučena situace, která je spojena s § 44 odst. 2 ZOR, a to když rodič porušuje nebo nevykonává svoji rodičovskou odpovědnost. Nejde tudíž o to, že by rodiče svoje povinnosti nezvládali, byť by chtěli, ale oni buď z nedbalosti, nebo úmyslně tyto neplní, ač by mohli. Pokud bude rodičovská odpovědnost omezena u obou rodičů (jednoho žijícího), pak soud musí usnesením ustanovit opatrovníka, který bude de iure správcem opatrovancova majetku. Více o § 44 odst. 2 níže.

Osobou opatrovníka pro správu majetku bude nejčastěji fyzická osoba, která musí mít plnou způsobilost k právním úkonům a zaručí svým způsobem života řádný výkon této funkce. Nezbytným předpokladem je souhlas takové osoby. Pokud se bude jednat o správu jmění značného rozsahu, bude moudřejší ustanovit opatrovníkem právnickou osobu anebo konkrétní fyzickou osobu mající odborné znalosti. Pokud by soudce stanovil opatrovníkem orgán sociálněprávní ochrany dětí jako orgán, který nemůže tuto funkci odmítnout, je velmi pravděpodobné, že tento pro faktický výkon opatrovnictví uzavře smlouvu s bankovním ústavem nebo zplnomocní právnickou či fyzickou osobu, která bude vykonávat obsah práva a povinností za něj.⁷⁹

Zákon stanoví, že opatrovník pro správu majetku musí svoji funkci vykonávat s péčí řádného hospodáře a zároveň nepodstupovat nepřiměřená rizika. V usnesení o ustanovení osoby opatrovníkem má soud povinnost stanovit, do jaké míry může opatrovník s majetkem nakládat. Tedy pojmu „nepřiměřené riziko“ dává autoritativně hranice. Zároveň soud může stanovit, v jakých mezích je třeba žádat pro nakládání se jměním jeho souhlasu, může si vyžádat i dohled nad takovou správou a také chtít v časových intervalech zprávy o správě jmění opatrovance. Zákonodárce nesměle přiznává opatrovníku náhradu nákladů za jeho činnost a k tomu nárok na přiměřenou odměnu, avšak pouze z výnosů. Opatrovnictví tohoto typu je dle mého uvážení spíše nucenou otročinou, která s sebou nese nemalá rizika. Odpustkem budiž nová úprava opatrovnictví (zákon č. 89/2012 Sb.), kde zákonodárce doporučuje nechat se pojistit. K výkladu péče řádného hospodáře je třeba se uchýlit k ustanovením obchodního práva. Rozumíme jí *„péči řádnou, obezřetnou, preferující potřeby a zájmy společnosti před zájmy a potřebami společníka, jinými slovy společník je povinen při vyřizování zájmů společnosti péčí, se kterou by postupoval řádný hospodář při*

⁷⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 147.

*vyřizování záležitostí vlastních. Požadavek péče řádného hospodáře nezahrnuje požadavek odborné kvalifikace při plnění povinností společníka, zahrnuje však jeho snahu o to, aby záležitosti společnosti byly vyřízeny co nejlépe.*⁸⁰

Pokud by opatrovník nedbalou správou majetku způsobil škodu, odpovídá za ni dle ustanovení odpovědnosti za škodu dle občanského zákoníku, popř. trestního zákoníku.⁸¹

Zvláštním případem potřeby ustanovení majetkového opatrovníka je i udělení souhlasu nezletilým k přijetí nemovitosti formou daru. Obsahem judikátu Nejvyššího soud ČSSR, č. j. 4 Cz 88/66 je situace, kdy při vypořádávání společného jmění manželů tito darovali svému dítěti dům. Protože dítě nebylo ještě zletilé, soud dovodil, že nemůže vyslovit kvalifikovaný souhlas s přijetím daru, což je podmínka pro darovací smlouvy, a zároveň také stanovil, že kromě ustanovení majetkového opatrovníka je třeba také následný souhlas opatrovnické soudu, a to ve smyslu nakládání s majetkem nezletilého v tzv. podstatných záležitostech.⁸²

3.2.3. Opatrovník pro omezenou rodičovskou zodpovědnost

V tom případě, kdy rodič řádně neplní svou rodičovskou zodpovědnost a zároveň to vyžaduje zájem jím zastoupeného nezletilého, soud na základě § 44 odst. 2 ZOR ustanoví dítěti opatrovníka. Tento stav lze připustit pouze tehdy, pokud nedošlo ke zbavení odpovědnosti rodiče, ale pouze k jejímu omezení. *„Na rozdíl od pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti rozhodnutí o omezení rodičovské zodpovědnosti zbavuje rodiče oprávnění vykonávat některá práva a povinnosti vyplývající z jeho rodičovské odpovědnosti.*⁸³ Je třeba ještě odlišit faktické zbavení odpovědnosti od omezení. Příkladem té faktické může být nařízení ústavní nebo ochranné výchovy – k těmto a jiným dochází na základě jiného soudního rozhodnutí.

K omezení dojde nejčastěji z důvodů, kdy rodič neklade řádný důraz na výchovu dítěte, ponechá jej bez výchovného vedení, nesnaží se jej odvrátit od

⁸⁰ ŠTENGLOVÁ, Ivana et al. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547, str. 316.

⁸¹ HOLUB, Milan a Hana NOVÁ. *Zákon o rodině: komentář předpisy souvisící: podle stavu k 1. 2. 2004*. 6. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha - Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2004, 751 s. ISBN 80-720-1451-X, str. 85.

⁸² Nejvyšší soud ČSSR, č. j. 4 Cz 88/66, Dostupné z: <http://1url.cz/DWVn>.

⁸³ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 171.

negativních výchovných vlivů anebo např. nespravuje řádně jeho jmění.⁸⁴ Vždy je ovšem třeba zvažovat fakt, kdy porušení povinnosti rodiče nedosáhlo takové intenzity, že bylo třeba přistoupit k zbavení rodičovské zodpovědnosti.⁸⁵ Dle judikátu č. R 41/1976⁸⁶ je dokonce znovu stanoveno, že za splnění zákonných podmínek má soud povinnost dle zákona o rodině omezit rodičovskou způsobilost. Neplnění rodičovské zodpovědnosti však musí mít svůj základ v osobě rodiče a jeho postojích při plnění těchto práv a povinností.

V rozhodnutí o omezení rodičovské zodpovědnosti musí soud přesně definovat, kterému rodiči (rodičům) se toto omezení ukládá, na jakou dobu, a s tím i vymezit okruh práv a povinností, která jsou jim zapovězena v souvislosti s nezletilým⁸⁷. Pokud soud takto omezí pouze jednoho rodiče, vykonává zodpovědnost v plném rozsahu druhý. Není-li ho, pak je třeba ustanovit opatrovníka, který bude vykonávat v pozitivním vymezení to, co omezený rodič v negativním vymezení nemůže.

3.2.4. Opatrovník při řízení o osvojení

V řízení o osvojení je třeba též účasti opatrovníka. Z procesního hlediska je tento ustavován soudem dle § 180 a násl. OSŘ právě pro případ osvojovacího řízení. Za standardních okolností je k osvojení třeba souhlasu zákonných zástupců dítěte, avšak zákon o rodině pamatuje na případy, kdy tito účastníky řízení nejsou⁸⁸. Takovými případy jsou ty stavy, kdy rodič nemá o dítě zjevně zájem nebo dali-li rodiče souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Za těchto okolností, tedy v zájmu ochrany zájmů nezletilého dítěte, zákon stanoví ochranu někým jiným. Vzniká zde toliko nová hmotněprávní podmínka, kterou je právě souhlas opatrovníka, jenž byl osvojovanému dítěti ustanoven v řízení o osvojení. Aby mohl takový opatrovník vůbec souhlas udělit, musí být toto jeho právo vymezeno soudem v okruhu jeho práv a povinností. Tyto vymezuje vždy soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, a to vždy tak, aby

⁸⁴ MAYEROVÁ, Zuzana a Jan ŠŤOVÍČEK. *Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 245 s. ISBN 80-859-6384-1, str. 83.

⁸⁵ HOLUB, Milan a Hana NOVÁ. *Zákon o rodině: komentář předpisy souvisící: podle stavu k 1. 2. 2004*. 6. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha - Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2004, 751 s. ISBN 80-720-1451-X, str. 97.

⁸⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 175.

⁸⁷ tamtéž na str. 173-174.

⁸⁸ více v § 181 odst. 2 OSŘ.

ochrana zájmů nezletilého byla vždy řádně zajištěna. „V daném případě bude vymezení těchto práv a povinností spočívat konkrétně v tom, že opatrovník je v řízení o osvojení oprávněn dát souhlas k osvojení. Souhlas opatrovníka musí být určitý, srozumitelný a jasný.“⁸⁹

Z dostupné judikatury jsem k tomuto zákonnému ustanovení vybral případ, který rozhodoval Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky v roce 1987, tedy za tehdy společného zákonného znění obou států. Svým rozhodnutím koreloval zákon o rodině, a to v následujícím případě o osvojení. „*Opatrovník, ktorý bol maloletému dieťaťu ustanovený podľa § 37 ods. 3 Zák. o rod. na zastupovanie v súdnom konaní, nemôže bez ďalšieho nahradiť aj opatrovníka, ktorý má byť dieťaťu ustanovený podľa ustanovenia § 83 Zák. o rod. na privolenie osvojenie pre ten prípad, keď navrhovateľmi na osvojenie sú opatrovníci ustanovení dieťaťu podľa ustanovenia § 78 Zák. o rod., ktorí ako zákonní zástupcovia súhlas pre seba na osvojenie v zmysle ustanovenia § 67 Zák. o rod. nemôžu dať.*“⁹⁰ V tomto prípade opatrovníkem dítěte byli navrhovatelé, kteří se dožadovali osvojení dítěte. Soud dospěl k názoru, že není možné, aby si navrhovatelé, byť jako opatrovníci dítěte, mohli sami sobě udělit souhlas k osvojení a stanovil, „*aby namiesto opatrovníků nezletilého dítěte privolení k osvojení dal opatrovník pro tento účel osobně procesním soudem ustanovaný.*“

3.2.5. Opatrovník pro jiný zájem dítěte

Vedle případů shora vyjmenovaných ustanoví soud opatrovníka nezletilému dítěti také tehdy, kdy je to v jeho zájmu z jiných důvodů třeba. Porovnáme-li předchozí ustanovení o opatrovnictví s tímto, můžeme dojít i k závěru, že tento případ působí v zákoně jako jakási pojistka, tedy v komparaci s přechozími jako abstraktní vymezení případné potřeby ustanovení opatrovníka.

Pokud bychom měli zařadit tento poslední druh opatrovnictví do kategorií dle časového určení, vybrali bychom opatrovnictví krátkodobé, pro které je typické, že zaniká zpravidla splněním úkolu, pro který byl opatrovník ustanoven. Komentářová literatura pak označuje opatrovníka dle § 83 odst. 1, poslední věta za čárkou jako tzv. ad hoc. Tento je ustanoven v případech, kdy to vyžaduje zájem

⁸⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 343.

⁹⁰ Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky, č. j. 1 Cz 52/87, Dostupné z: <http://1url.cz/RWV6>.

dítěte na ochraně jeho práv⁹¹. Shora popsané případy opatrovnictví dle zákona o rodině vymezují převážně konkrétně okruh jak podmínky ustanovení opatrovníka, tak jeho působnost. V tomto případě půjde o situace nahodilé, kdy „*rodiče buď nemohou z objektivních důvodů dítě zastoupit (např. nemoc, déletrvající nepřítomnost rodiče, ...) a zájem dítěte je ohrožen, nebo jsou nečinní pro nedostatečnou informovanost a neznalost, nebo je jejich nečinnost projevem lhostejného vztahu k dítěti, přičemž zájmy dítěte jsou ohroženy, nebo dokonce je dítě touto nečinností rodičů poškozováno.*“⁹²

Opatrovníkem může být jak fyzická, tak právnická osoba. Ta prvně jmenovaná musí se svým ustanovením souhlasit, jinak by totiž neskýtala dostatečné záruky pro výkon této funkce. Nejčastěji se jedná o osobu z okruhu příbuzných či přátel, ale může jím být třeba i advokát, pracovník církevní organizace nebo vedoucí mládežnické organizace. Pro krátké časové období, nebo pokud není možné ustanovit opatrovníkem fyzickou osobu, je výkon funkce svěřen orgánu sociálněprávní ochrany dětí.

Okruh práv a povinností vymezí vždy soud, a to dle účelu, pro který byl opatrovník ustanoven. Bude totiž vždy záležet na konkrétním případě, totiž jaké zájmy opatrovance jsou třeba chránit.⁹³

Judikatura k tomuto poslednímu zákonnému ustanovení o opatrovníkovi doplňuje pár poznatků z praxe. Prvně je třeba se zmínit o tzv. místní příslušnosti opatrovníka. Tím je myšlen stav, kdy „*výkon funkce opatrovníka musí být v souladu s územní působností příslušného orgánu místní správy.*“⁹⁴ Tedy pokud je opatrovníkem ustanoven obecní úřad s rozšířenou působností, musí to být pouze takový, který je místně příslušný dle bydliště nezletilého.

V druhém vybraném případě se soud zabýval odvoláním podanému proti rozhodnutí, jímž byl ustanoven opatrovníkem orgán sociálněprávní ochrany dětí, což ZOR v § 83 odst. 2 výslovně připouští. V daném případě se jednalo o námitce odvolatele, kdy se nemohl smířit s tím, že soud neurčil konkrétní osobu orgánu sociálněprávní ochrany dětí, ale pouze tento orgán obecně. Odvolatel totiž tvrdil,

⁹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 388.

⁹² HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 388.

⁹³ PLECITÝ, Vladimír. *Zákon o rodině: komentář, judikatura, prováděcí předpisy, souvisící předpisy: stav k 1. 10. 2007*. Praha: EUROUNION, 2007, 521 s. ISBN 978-807-3170-639, str. 108.

⁹⁴ Krajský soud v Brně, č. j. 16 Co 605/93, Dostupné z: <http://1url.cz/SWVx>.

že takto nemůže namítat podjatost konkrétní osoby a zároveň, že všechny ženy, které na tamějším orgánu pracují, jsou vůči němu podjaté, a požaduje, aby byl ustanoven za tento orgán opatrovník mužského pohlaví, a to jako záruka objektivnosti. Soud v daném případě posuzoval odvolání ještě z jiných hledisek, které ale není třeba v této části zmiňovat, avšak konkrétně ve jmenovaném sporu dospěl k výsledku (poté, co vrátil napadané rozhodnutí soudu prvního stupně), že pokud soud ustanoví opatrovníkem právnickou osobu, je pak už pouze na jejím uvážení, kterou konkrétní fyzickou osobu vybere pro zastupování nezletilého, neboť taková pravomoc je této právnické osobě svěřena, avšak na druhou stranu odvolací soud doporučil, že je třeba zvážit námitku odvolatele a jím doporučovanou možnost ustanovit opatrovníkem konkrétní vhodnou osobu mužského pohlaví, ale nikoliv vybrat konkrétní osobu právnické osoby, ale oslovit vhodnou osobu fyzickou, která s výkonem funkce bude souhlasit.⁹⁵

3.3. Opatrovnictví právnických osob – současné výklady zákona

Pro toto téma by se jistě našlo dostatečné množství materiálů, které by mohly být dobrým základem pro nejednu diplomovou práci. Domnívám se, že by bylo vhodné alespoň stručně zmínit hlavní dva směry, z nichž představitelé jednoho dovozují, že opatrovník právnické osoby má dostatečnou oporu v zákoně, a naopak ti druzí tvrdí pravý opak.

3.3.1. Zastánci

Začněme u toho proudu, který se opatrovníka fiktivních osob zastává. Za jeho hlavního představitele můžeme považovat prof. Karla Eliáše. Rád bych shrnul obsah jeho článku Opatrovnictví právnické osoby podle hmotného práva publikovaný v Právních rozhledech. V první části příspěvku předkládá základ, o který opírá své tvrzení. Ustanovení o opatrovnictví právnických osob nachází autor článku již v § 26 OZ, a to v tom směru, kdy dle něj § 26, ač je v čele úpravy, brání jeho ustanovení, když stanoví, že zákonní zástupci jednají za fyzické osoby nezpůsobilé k právním úkonům. Autor dovozuje, že znění § 26 sleduje způsobilost člověka k právům a povinnostem (jeho právní způsobilost), jež vzniká narozením a zaniká smrtí. Jeho způsobilost k právním úkonům vzniká však až později. Oproti tomu právnická osoba má již od svého vzniku tyto dvě způsobilosti a na rozdíl od fyzické osoby nemůže jí být omezena nebo zbavena. *„Toto vede k efektu, že § 26 s právnickými osobami nepočítá, protože hypotéza, na*

⁹⁵ Městský soud v Praze, č. j. 20 Co 243/94, Dostupné z: <http://1url.cz/cWVA>.

*níž staví, tedy nezpůsobilost k právním úkonům, u právnické osoby nastat nemůže.*⁹⁶

Situaci, za niž může být právnické osobě ustanoven opatrovník dle prof. Eliáše předvídá až § 29 a jeho slovní spojení „vážný důvod“, „potřeba ochrany zájmů dotčené osoby“ nebo „veřejný zájem“, kdy tyto mohou nastat i u právnických osob. Z tohoto plynou tři autorovy závěry. Opatrovnictví jako takové má základ § 29 OZ, nikoliv v § 26 OZ, a to proto, že umožňuje soudu jmenovat opatrovníka každému a za daných podmínek (za druhé) i právnické osobě. Konečně za třetí, se tento opatrovník právnických osob bude ustanovovat pouze fakultativně, a to v tom smyslu, „že soud určité osobě nestanoví opatrovníka automaticky, je-li tu vážný důvod, ale“⁹⁷ „jen tedy, jestliže v souvislosti s konkrétním případem je to nutné k ochraně osoby, která má být zastoupena, nebo vyžaduje-li to veřejný zájem.“⁹⁸

Jednou z podmínek pro ustanovení opatrovníka právnické osobě je i definování vážného důvodu. Není totiž pochyb, že jde o důvod nejasný, pružný. Zde se bude muset vždy uplatnit soudní kreativita jeho výkladu v dané situaci. Vážným důvodem mohou být z praxe zejména tyto případy: nefunkčnost rozhodovacích procesů nebo neschopnost zjednat nápravu a na to navazující potřeba chránit toho, kdo se má stát opatrovancem, anebo veřejný zájem. Jsou-li splněny tyto podmínky, je dle prof. Eliáše bez pochyby možné ustanovit opatrovníka právnické osobě. Rozsah vymezení práv a povinností opatrovníka bude pak záležet na rozhodnutí soudu.⁹⁹

3.3.2. Odpůrci

Mezi odpůrce výše tvrzeného bychom pak mohli zařadit třeba prof. Pelikánovou. Ta ve svém článku „*Lze ustanovit hmotněprávního opatrovníka akciové společnosti?*“ taktéž z Právních rozhledů poukazuje na skutečnosti, jež brání tomu, aby opatrovník právnické osoby mohl být platně ustanoven, staví tak na příkladu akciové společnosti.

Autoři článku shodně uvádějí skutečnost, kdy akciová společnost je dílem mnohaletého vývoje, který je pro svou komplikovanost svébytným systémem,

⁹⁶ ELIÁŠ, Karel. Opatrovnictví právnické osoby podle hmotného práva. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2007, roč. 2007, č. 20. ISSN 1210-6410, str. 728.

⁹⁷ tamtéž.

⁹⁸ Zuklínová, M. in Holub, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. svazek. 2. vydání. Praha: Linde, 2003, str. 144.

⁹⁹ ELIÁŠ, Karel. Opatrovnictví právnické osoby podle hmotného práva. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2007, roč. 2007, č. 20. ISSN 1210-6410, str. 729.

jenž obsahuje takové množství brzd a protivah, že si pro své fungování musí vystačit sám. „Ustanovením opatrovníka je pak do tohoto jemného a po mnoho desetiletí opatrně vyvažovaného systému vnášen zcela cizorodý prvek, který jej rozbíjí. Namísto komplikovaně formované vůle akciové společnosti nastupuje z vnějšku vnucovaná vůle opatrovníka stojícího zcela mimo odpovědnostní a kontrolní mechanismy akciové společnosti. Situace je to podobná, jako kdyby byl České republice v době vládní krize roku 2006 ustanoven říšský protektor.“¹⁰⁰ Svá tvrzení opírá zejména o čl. 11 LPS, kdy mezi vlastnická práva patří i právo i akcionáře podílet se na řízení společnosti, při čemž toto právo může být omezeno státem jen ve veřejném zájmu (zde panuje shoda s prof. Eliášem), na základě zákona a za náhradu. Avšak autoři tvrdí, že ani jedna z podmínek splněna není, tedy není možné legálně ustanovit opatrovníka.

3.3.3. Řešení v novém občanském zákoníku

„Navrhuje se výslovně upravit také opatrovnictví právnické osoby. Důvod této úpravy není jen v nejasnostech plynoucích ze současné úpravy, zda právnické osobě vůbec lze opatrovníka jmenovat.“¹⁰¹

Opatrovnictví dle nového kodexu občanského práva se budu věnovat podrobněji níže, v samostatné kapitole. Pro shrnutí institutu opatrovnictví právnických osob shledávám více než vhodným uvést závěr současného právního vývoje již zde. Nový zákoník počítá již explicitně s ustavováním opatrovníka nejen fyzickým osobám, tedy není třeba již zexenzivňovat výklad současné právní úpravy. Nový zákon stanoví, že soud jmenuje opatrovníka právnické osobě, a to za několika kumulativních podmínek. Osoba opatrovance to musí potřebovat. Tato potřeba musí být nastalá, nikoliv budoucí. Účelem je, aby mohly být spravovány její záležitosti nebo aby mohla být hájena její práva. Pokud jsou splněny tyto objektivní podmínky, musí se soud ještě zaobírat otázkou osoby opatrovníka. Tou může být dle zákona¹⁰² pouze taková osoba, který splňuje podmínky stanovené pro způsobilost být členem statutárního orgánu. Pro práva a povinnosti opatrovníka pak platí obdobně to, co pro práva a povinnosti člena statutárního orgánu. Konkrétně zákon stanoví, že cílem funkce opatrovníka je, aby

¹⁰⁰ PELIKÁNOVÁ, Irena a Robert PELIKÁN. Lze ustanovit hmotněprávního opatrovníka akciové společnosti?. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2007, roč. 2007, č. 16. ISSN 1210-6410, str. 601.

¹⁰¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2, str. 223.

¹⁰² více v § 486 zákona č. 89/2012 Sb.

s odbornou péčí usiloval o řádné obnovení činnosti statutárního orgánu právnické osoby, a pokud je to třeba, soud vymezí i další okruh činností s ohledem na další orgány právnické osoby, popřípadě k právům jejích společníků.

4. Poručenství

4.1. Pojem poručenství

Novelou zákona o rodině č. 91/1998 Sb. došlo k vhodnému návratu k institutu poručenství. Tento byl totiž před její účinností označován pojmem opatrovník, což narušilo předchozí tradici úpravy rodinného práva.¹⁰³ Tato shodná pojmenování pro tak rozdílný obsah byla velmi zavádějící a přinášela časté a značné problémy ve vztazích s mezinárodním prvkem, byly to totiž právě zahraniční úpravy, které důsledně dbaly na rozlišování mezi poručníkem a opatrovníkem. Příkladem může být z německého právního řádu: Vormundschaft a Pflegschaft nebo z anglického práva: Custody a Guardianship.¹⁰⁴

*„Základním rozdíl mezi opatrovnictvím a poručenstvím spočívá v tom, do jaké míry tyto instituty nahrazují, resp. zabezpečují výkon těch práv a povinností, které jinak náleží rodičům.“*¹⁰⁵ Poručenství stejně jako částečně opatrovnictví je ochranným institutem nezletilého dítěte (opatrovník je ustanovován i osobám zletilým), avšak na rozdíl od opatrovnictví, jehož účelem jsou spíše konkrétní případy, kdy opatrovník vykonává pouze určitou část práv a povinností rodiče nebo za rodiče k ochraně „dílčího zájmu“ a dochází tak k faktickému nebo právnímu omezení některého z práv rodičů, je poručenství podstatně obsáhlejší institutem vzájemných vztahů mezi poručencem a poručníkem, kdy poručník je ustanovován právě tehdy, jestliže rodiče nejsou nositeli rodičovských práv, a tak dlouhodobě nahrazuje původní právní vztah mezi rodiči a dítětem jako celku, nikoliv pouze dílčího okruhu.¹⁰⁶ Obsahem takového nového vztahu je pak správa poručencova majetku, jeho výchova a zastupování. Je třeba upozornit, že zákonným znakem není vyživovací povinnost dítěte.

Co se týče osoby poručníka, má soud při jejím výběru vcelku značné možnosti. Vedle osob, které doporučí rodiče, může takovým poručníkem ustanovit osoby poručenci blízké nebo dobře známé, případně (jakoukoli?) jinou fyzickou osobu. Na přechodnou dobu, anebo pokud není výše jmenovaných,

¹⁰³ HOLUB, Milan, HANA NOVÁ a JANA HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. 7. aktualizované vyd., podle stavu k 1. 3. 2005. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-720-1517-6, str. 193.

¹⁰⁴ MAYEROVÁ, Zuzana a JAN ŠŤOVÍČEK. *Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 245 s. ISBN 80-859-6384-1, str. 140.

¹⁰⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát: (úvahy nad právním postavením dítěte)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 160 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 124. ISBN 80-210-0694-3, str. 117.

¹⁰⁶ tamtéž.

ustanoví poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí. V ideálním případě mohou být poručníky i manželé. Přestože účelem poručenství je výchova, zastupování a správa majetku poručenice, může se tento institut „rozvinout“ i do formy náhradní rodinné péče, a to v případě, kdy poručník (poručníci) mají svěřené dítě v osobní péči.

4.2. Důvody a vznik poručenství

Potřeba ustanovení poručníka nastane vždy tehdy, jsou-li pro to alternativně splněny zákonné předpoklady. Mezi ně patří za prvé úmrtí rodičů nebo jednoho rodiče, přičemž druhý není nositelem rodičovské zodpovědnosti pro nedostatek plné způsobilosti k právním úkonům. Za úmrtí se považuje také prohlášení za mrtvého. Nebo protože jeho rodičovská zodpovědnost mu byla omezena nebo jí byl dokonce zbaven. Druhým případem je pak zbavení nebo pozastavení rodičovské zodpovědnosti rodiče. Dalším zákonným alternativním důvodem je situace, kdy rodiče nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Kromě rodičů platí výše uvedené důvody též na osvojitele nezletilého dítěte.¹⁰⁷

Protože rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům (je-li jich), je třeba, aby výše zmíněné platilo jak pro otce, tak pro matku. Pokud se důvod pro ustanovení poručníka vztahuje pouze na jednoho z nich a je-li druhého rodiče, pak všechna práva a povinnosti náleží také jemu, není tedy důvodu pro soudní ustanovení poručníka.¹⁰⁸

Proces ustavování poručníka se řídí ustanoveními OSŘ podle části třetí hlavy páté a probíhá ve zvláštním řízení. Jde o řízení nesporné, kdy soud zahajuje řízení z úřední povinnosti, a to tehdy, dozví-li se na základě podnětu o naplnění některé zákonné důvodu pro ustavení poručníka. Takový podnět může předložit třeba orgán sociálně-právní ochrany dětí, orgán obce, případně i osoba, která má zájem se poručníkem stát, nebo i soudní komisař, zjistí-li konkrétní přání rodičů o určité osobě doporučené k výkonu funkce poručníka vyjádřené v závěti.¹⁰⁹ Soud

¹⁰⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 377.

¹⁰⁸ HOLUB, Milan, HANA NOVÁ a JANA HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. 7. aktualizované vyd., podle stavu k 1. 3. 2005. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-720-1517-6, str. 193.

¹⁰⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 377.

může zjistit rozhodné skutečnosti i ze své činnosti, pak musí „řízení o ustanovení poručníka zahájit i bez návrhu, jakmile dozví o této potřebě.“¹¹⁰

Jestliže nastane některý z výše uvedených důvodů pro ustanovení poručníka nezletilému dítěti, místně příslušným bude okresní soud dle § 88 písm. c) dle místa bydliště dítěte.¹¹¹ Přihlédneme-li k ustanovením § 177 a 193 OSŘ, může být výjimečně příslušným i soud jiný, a to ten, v jehož obvodu se nezletilý zdržuje, a to pouze za předpokladu, že místně příslušný soud není znám nebo nemůže včas zakročit.¹¹²

K problematice vzniku poručenství bych rád doplnil čtyři judikáty, na které odkazuje nejedna odborná literatura. První z nich zachycuje situaci, kdy Nejvyšší soud Slovenské republiky rozhodoval o stížnosti pro porušení zákona podanou generálním prokurátorem SSR. Soudci nižšího stupně se totiž dopustili nezákonnosti v tom směru, kdy již ustanovenému poručníku svěřili to samé nezletilé dítě i do pěstounské péče. Výsledkem stížnosti pro porušení zákona je pak rozhodnutí, že tyto dva instituty nemohou obstát vedle sebe. Osoba, jíž bylo dítě svěřeno do pěstounské péče, totiž výkon poručenství prováděla osobně, došlo tak k jakési přeměně poručenství na formu náhradní rodinné péče a nelze považovat za správné zdvojit takto široký výkon poručenství ještě pěstounstvím.¹¹³ Obdobně bylo judikováno v rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky, č. j. Cpj 14/74: „Zákon o pestúnskej starostlivosti teda rozlišuje pri opatrovníkovi ustanovenom podľa ustanovenia § 78 ods. 1 Zák. o rod. okolnosť, či sa opatrovník o dieťa osobne stará alebo nie. V opatrovníctve pojenom s osobnou starostlivosťou o dieťa je potom už tým samým zahrnutá aj náplň pestúnskej starostlivosti. Niet preto dôvodu opatrovníka, ktorý má vykonávať aj osobnú starostlivosť o dieťa, ustanovovať okrem toho za pestúna. Zákon obe funkcie rozlišuje, každá má svoju osobitnú náplň a ich spojenie v jednej osobe si zákon zjavne predstavuje nie ako spojenie dvoch funkcií, ale ako výslovné zhrnutie osobnej starostlivosti o dieťa do funkcie opatrovníka s dôsledkami v

¹¹⁰ PLECITÝ, Vladimír a Josef SALAČ. *Základy rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: Eurounion, 2001, 364 p. ISBN 80-731-7002-7, str. 93.

¹¹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 398 s. ISBN 80-723-9192-5, str. 351.

¹¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 378.

¹¹³ Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky, č. j. 2 Cz 43/75, Dostupné z: <http://1url.cz/bWVa>.

zmysle ustanovenia § 11 zákona č. 50/1973 Zb.¹¹⁴ a k tomu taktéž Nejvyšší soud České socialistické republiky: „Je vyloučeno, aby opatrovník ustanovený dítěti podle ustanovení § 78 odst. 1 Zák. o rod. byl současně pěstounem podle zákona č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči.“¹¹⁵ Pojem opatrovník v tomto případě pod sebe zahrnuje obsah funkce poručníka dle smyslu zákona v dnešním znění po novele zákona o rodině č. 91/1998 Sb.

K místní příslušnosti soudu se váže judikát Krajského soudu v Ostravě. Nemá-li totiž dítě svěřené českému poručníku české státní občanství, nebrání to tomu, aby byl příslušný k projednání podstatných záležitostí tohoto poručence příslušný soud poručence, který poručníka tomuto nezletilému ustanovil, a to zejména i proto, že toto dítě má u poručenců bydliště, tedy je splněna podmínka § 88 písm. c) OSŘ.¹¹⁶

4.3. Osoba poručníka

V první řadě je třeba vymezit, kdo takovou osobou může být, a za druhé postihnout vlastnosti, které jsou nezbytným předpokladem výkonu poručenství.

4.3.1. Osoba doporučená a obecné podmínky na osobu poručníka

Zákonem stanovený okruh osob, mezi nimiž soud vybírá při ustanovování poručníka, je značně široký. Na první místo zařadil zákonodárce takovou osobu, kterou doporučili rodiče, pokud to není v rozporu se zájmy dítěte. V této větě najdeme hned dvě premisy, a to doporučení rodičů a zájem dítěte. Formu doporučení zákon nedefinuje. Výkladem se dovozuje, že „může jít jak o ústní vyjádření, např. před orgánem sociálněprávní ochrany dětí nebo před třetími osobami, které mohou toto prohlášení dosvědčit, tak písemnou formou, např. oznámením orgánu sociálněprávní ochrany nebo dopisem případným poručníkům či třetím osobám.“¹¹⁷ Přestože je účelem poslední vůle, závěti, je něco jiného, je možné i zde vyjádřit doporučení, kdy pro případ smrti má být daná osoba ustanovena poručníkem.¹¹⁸

¹¹⁴ Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky, č. j. Cpj 14/74, Dostupné z: <http://1url.cz/DWV3>.

¹¹⁵ Nejvyšší soud České socialistické republiky, č. j. 1 Cz 109/75, Dostupné z: <http://1url.cz/fWVV>.

¹¹⁶ Krajský soud v Ostravě, č. j. 13 Co 654/94, Dostupné z: <http://1url.cz/kWVvk>.

¹¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 380.

¹¹⁸ VESELÁ, Renata, Milana HRUŠÁKOVÁ a Karel SCHELLE. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 262 s. ISBN 80-864-3248-3, str. 206.

Soud by měl být vázán i požadavkem opačným, tedy a *contrario* jde o možnost rodičů určit osobu, která by se poručníkem stát neměla, protože si to rodiče nepřejí. Taková osoba sice může splňovat všechny zákonné podmínky pro výkon funkce poručníka, s tímto by vyslovila svůj souhlas, ale rodič s jejím ustanovením dopředu vyslovuje svůj nesouhlas – nedoporučení. Příkladem pro tato tvrzení mohou být obavy rodičů, kdy by nechtěná osoba zřejmě nevychovala nezletilého dle jeho zájmu, nebo se rodiče domnívají, že by výchova „nová“ nebyla v souladu s výchovou dosavadní, např. pro náboženské vyznání či politické přesvědčení budoucího poručenice.¹¹⁹

Druhou premisou je pak zájem dítěte. Soud totiž není doporučením rodičů zcela vázán. K takovému přání přihlédne, měl by se jím řídit, ale zároveň musí být naplněn předpoklad, že osoba doporučená je zároveň osobou vhodnou, tedy skýtá dostatečnou záruku pro výkon funkce poručníka. Netřeba opakovat, že poručenství je institutem k ochraně slabšího, zranitelnější subjektu práva. Proto třeba *„osoba, která byla zbavena rodičovské zodpovědnosti vůči svému vlastnímu dítěti, bude stěží vhodnou osobou pro výkon této funkce, stejně tak jako osoba mnohokrát soudně trestaná, notorický alkoholik či hráč.“*¹²⁰

Mezi další subjektivní i objektivní předpoklady pro ustanovení poručníka patří hned několik dalších znaků. *„Při posuzování vhodnosti zvolené osoby je nutno přihlížet ke skutečnosti, že poručník má plnit stejné úkoly jako rodiče.“*¹²¹ *„Samozřejmými podmínkami pro ustanovení poručníka, ač o tom zákon o rodině v této souvislosti výslovně nehovoří, je skutečnost, že poručník musí mít způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.“*¹²² Těžko si asi představíme zákonného zástupce dítěte s nedostatečnou právní způsobilostí. Dále poručníkem nemůže být osoba nezletilá anebo osoba, které brání výkonu poručenství určitá

¹¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 380.

¹²⁰ VESELÁ, Renata, Milana HRUŠÁKOVÁ a Karel SCHELLE. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 262 s. ISBN 80-864-3248-3, str. 206.

¹²¹ MAYEROVÁ, Zuzana a Jan ŠTOVÍČEK. *Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 245 s. ISBN 80-859-6384-1, str. 143.

¹²² HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 398 s. ISBN 80-723-9192-5, str. 352.

subjektivní překážka, třeba zdravotní stav. „Vhodné je, aby byl s dítětem v přátelském vztahu, dítě ho znalo a aby byl mezi nimi vzájemný vztah důvěry.“¹²³

Před rozhodnutím o ustanovení poručníka provede soud potřebná šetření, aby zjistil, zda jsou splněny všechny potřebné podmínky a zdali osoba skýtá veškeré záruky pro to, aby mohla plnit funkci poručníka. Úkolem soudu je přešetřit, proč rodiče nemohou vykonávat rodičovskou zodpovědnost, zjistí názor orgánu sociálně-právní ochrany dětí a orgánu obce a dle okolností vyslechne i samotného nezletilého, provede také šetření na osobě potenciaálního poručníka.¹²⁴ Vhodné je přednostně vybírat mezi těmi osobami, které by mohly vychovávat poručenec v osobní péči.

Je-li výše citované splněno a poručník s ustanovením bezvýhradně souhlasí, je ještě třeba, aby složil do rukou předsedy senátu slib, jehož obsahem je závazek řádného výkonu jeho práv a povinností coby zákonného zástupce poručenec a že přitom bude dbát pokynů soudu. Poté mu předseda soudu vydá listinu obsahující pověření k výchově a zastupování dítěte, v níž je také vymezen okruh práv a povinností vyplývajících z jeho nové funkce.¹²⁵

4.3.2. Osoby příbuzné, blízké a jiné

Nedoporučí-li rodič nikoho coby budoucí osoby poručníka nebo jeví-li se soudu taková osoba nevhodná, ustanoví soud poručníkem, po jeho souhlasu, osobu příbuznou nebo blízkou. I pro tento okruh platí to, co bylo zmíněno výše, tedy zájem dítěte a objektivní i subjektivní schopnost této osoby poručenství vůbec zastat. Mezi osoby příbuzné budou patřit prarodiče, ale i osoby příbuzensky vzdálenější, případně i osoby sešvagřené. Důležitý je zde kladný citový vztah mezi potenciaálním poručníkem a nezletilým. Pojem osoby blízké nelze vykládat pouze dle ustanovení § 116 OZ, ale mohou to být i osoby, k nimž mají budoucí poručenec či jeho rodiče užší vztah. Příkladem mohou být přátelé rodičů, se kterými tráví většinu volného času.¹²⁶ Pro úplnost je třeba doplnit, že institut poručenství je nenárokový, tedy není povinností soudu stanovit poručníkem toho,

¹²³ PLECITÝ, Vladimír. *Zákon o rodině: komentář, judikatura, prováděcí předpisy, souvisící předpisy: stav k 1. 10. 2007*. Praha: EUROUNION, 2007, 521 s. ISBN 978-807-3170-639, str. 105.

¹²⁴ HOLUB, Milan, HANA NOVÁ a JANA HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: komentář a předpisy souvisící*. 7. aktualizované vyd., podle stavu k 1. 3. 2005. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-720-1517-6, str. 193.

¹²⁵ PLECITÝ, Vladimír, et al. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 140 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-397, str. 85.

¹²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 380-381.

kdo splní všechny podmínky pro případ, kdy se soudu jeví někdo jiný vhodnějším kandidátem.

Není-li předchozích, nabízí se soudu další možnost. Tzv. „jinou osobou“ vhodnou pro výkon funkce poručníka smí soud ustanovit takovou fyzickou osobu, která projevuje zájem o výchovu nezletilého. Mezi tyto budou patřit zejména osoby na seznamu uchazečů o pěstounskou péči či osvojení. V případě osob příbuzných či blízkých nezáleží, v jakém pořadí bude soud vytvářet pořadí vhodných osob, tedy dá-li přednost osobě blízké před příbuznou. To však neplatí pro tyto dvě kategorie ve vztahu k třetí, jiné, osobě. Tato, i když splňuje všechny zákonné předpoklady, bude vždy umístěna při výběru až za osoby příbuzné a blízké. Tímto by mělo být zaručeno, že nezletilec bude vychováván toliko v rodině, byť širší, než mimo ni.¹²⁷

4.3.3. Manželé

Poručenství se obsahem práv a povinností poručníka značně blíží vztahu rodičů a dětí. Je proto velmi pozitivní, když zákon umožňuje svěřit nezletilého do společného poručenství manželů. Toto ustanovení bylo do zákona o rodině přidáno až novelou č. 91/1998 Sb. Dle komentáře „*tato změna reflektuje poznatky soudní praxe, kdy se dítě nalézalo ve faktické společné péči manželů, ale pouze jeden z nich mohl být ustanoven do funkce poručníka.*“¹²⁸ Tím v podstatě před novelou docházelo k popření účelu poručenství, který klade velký důraz na zajištění optimální péče o dítě.

4.3.4. Orgán sociálně-první ochrany dětí

Takzvané hromadné poručenství nastane, pokud není žádných vhodných osob, kterým by mohl soud svěřit nezletilé dítě do poručenství. Orgánem, který je zákonem určený pro výkon poručenství pro případ, kdy není jiného vhodného poručníka, je orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí se uplatní i v případech dočasného poručenství. Toto nastanete v praxi velmi často. Téměř běžnou je situace, kdy nezletilé dítě zatím nemá svého poručníka nebo se tento ještě neujal své funkce a je třeba se o poručenství postarat, tedy hájit jeho zájmy. V tomto období by dítě nemělo zákonného zástupce a přitom ho velmi potřebuje. Úkolem dočasného poručníka jsou neodkladné úkony k zajištění ochrany dítěte, příkladmo podání

¹²⁷ tamtéž.

¹²⁸ HOLUB, Milan, HANA NOVÁ a JANA HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: komentář a předpisy souvisící*. 7. aktualizované vyd., podle stavu k 1. 3. 2005. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-720-1517-6, str. 196.

žádosti o sirotčí důchod nebo případně o jiné sociální dávky.¹²⁹ Nesmí jít však o podstatné záležitosti dítěte, ty podléhají i v tomto mezidobí schválení soudu.

Dle ustanovení § 17 ZSPO je výkonem jak hromadného, tak dočasného poručenství pověřen obecní úřad obce s rozšířenou působností. Toto ustanovení rozvíjí judikáty českých soudů. V rozhodnutích soudu je shodně dovozeno, že poručníkem může být ustanoven také městský obvod, popřípadě městská část.¹³⁰

¹³¹ Na rozdíl od výše uvedených fyzických osob tento nemůže ustanovení z povahy státního orgánu odmítnout.

4.4. Obsah poručenství

4.4.1. Výchova a zastupování

Mezi poručníkem a poručencem vzniká na základě rozhodnutí soudu vztah obdobný jako poměr mezi rodičem a dítětem. Kromě vyživovací povinnosti, kterou až na výjimku poručník vůči dítěti ze zákona nemá¹³², liší se poručenství od rodičovské výchovy ještě v jednom směru. Poručníkem je vždy osoba od biologických rodičů odlišná, jejímž úkolem je chránit zájmy jí svěřeného dítěte. Druhou naznačenou podstatnou odlišností je ta skutečnost, že na rozdíl od rodičů poručník podléhá pravidelné kontrole soudu, který ho do funkce ustanovil. Rodiče, až na výjimky, tímto stížením nejsou. Ti podléhají pouze jakési kontrole společenské, zato poručník se za výkon své funkce zodpovídá soudu a jeho pravidelnému doзору.¹³³

Co do odlišností je tedy zřejmé, že standardní rodičovství a poručenství od sebe nemají daleko. „Práva a povinnosti poručníka jsou poměrně široké. Kromě výchovy nezletilého patří k povinnostem poručníka také zastupování nezletilého a správa jeho jmění.“¹³⁴ Pokud jde o výchovu, ze zákona nevyplývá, že by měl o dítě pečovat osobě. Nachází-li se ale dítě v takové péči, má poručník nárok na

¹²⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 381 – 382.

¹³⁰ Krajský soud v Brně, č. j. 16 Co 605/93, Dostupné z: <http://1url.cz/9WVs>.

¹³¹ Městský soud v Praze, č. j. 20 Co 243/94, Dostupné z: <http://1url.cz/wWVT>.

¹³² § 81 ZOR.

¹³³ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 383.

¹³⁴ PLECITÝ, Vladimír a Josef SALAČ. *Základy rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: Eurounion, 2001, 364 p. ISBN 80-731-7002-7, str. 94.

stejně hmotné zabezpečení jako v případě pěstounské péče.¹³⁵ Zároveň novelou zákona č. 117/1995 Sb. zákonem č. 315/2004 Sb. došlo k přiznání odměny za tzv. předporučenskou péči. Tato situace nastane tehdy, když probíhá řízení o ustanovení poručníkem a dítě se již nalézá v osobní péči budoucího poručníka a zároveň o dávku tento budoucí poručník požádá.¹³⁶ V rámci povinnosti zastupování jde o veškerá právní jednání za poručenice ve vztahu k jeho majetku nebo osobnímu stavu.

Kromě správy majetku, kterou rozeberu níže, musí poručník informovat soud o výkonu svých povinností coby zástupce i vychovatele. „*Zejména je povinen podávat soudu zprávy o osobě poručenice (o jeho zdravotním stavu, školních výsledcích apod.) (...) v soudem stanovených intervalech.*“¹³⁷ Četnost těchto zpráv vymezí soud. Zpravidla se jedná o období jednoho roku, je však možné tento interval zkrátit, či prodloužit.¹³⁸ Obsahem zprávy poručníka jsou informace, které získává ze styku se svěřencem. Neměl by tedy pro něj být problém předat je soudu tak, aby vykonával svou funkci řádně.

Jakákoliv podstatná rozhodnutí ve věci výchovy či zastupování nezletilého vyžadují souhlas soudu. „*Nemusí to být jen záležitosti majetkové, ale také otázky výchovy, či jiné rozhodnutí vyplývající ze zastupování dítěte.*“¹³⁹ Mezi taková závažná rozhodnutí bude patřit jistě rozhodování o výběru vzdělávacího zařízení, souhlas k lékařskému zákroku (neakutnímu) a dále pak nakládání s majetkem, jež je předmětem další subkapitoly.

Jak již bylo zmíněno, poručník nemá zásadně vyživovací povinnost vůči nezletilému. Tato povinnost by mohla existovat pouze tehdy, pokud by se poručníkem stal přímý příbuzný ve smyslu § 88 ZOR. Zde ale vyživovací povinnost nezakládá samotná skutečnost ustanovení poručníka, nýbrž sám zákonodárce stanovil vzájemnou vyživovací povinnost mezi předky a potomky.

¹³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 398 s. ISBN 80-723-9192-5, str. 354.

¹³⁶ HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. 7. aktualizované vyd., podle stavu k 1. 3. 2005. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-720-1517-6, str. 197.

¹³⁷ PLECITÝ, Vladimír a Josef SALAČ. *Základy rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: Eurounion, 2001, 364 p. ISBN 80-731-7002-7, str. 94.

¹³⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 383.

¹³⁹ PLECITÝ, Vladimír. *Zákon o rodině: komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy: stav k 1. 10. 2007*. Praha: EUROUNION, 2007, 521 s. ISBN 978-807-3170-639, str. 106.

4.4.2. Správa majetku poručenice

Významnou kapitolou je pak správa majetku poručenice. „*Na rozdíl od všech ostatních osob majících v péči cizí dítě jediný poručník má výslovně stanovenou povinnost spravovat majetek dítěte.*“¹⁴⁰ Této povinnosti může být poručník zproštěn, a to tehdy, nepřesahují-li výnosy jmění pravděpodobné náklady na výchovu a výživu poručenice.

Novou možností v zákoně o rodině je přiznání odměny poručníka za správu jmění značně obtížnou. Na žádost poručníka, který je jediný aktivně legitimovaný, mu pak soud přizná přiměřenou roční odměnu, popřípadě odměnu souhrnnou při zániku poručenství. Taková odměna je vyplácena z výnosů jmění dítěte. Výši odměny soud stanoví dle své úvahy, subsidiárně lze použít i advokátní tarif.¹⁴¹

Při správě majetku je třeba odlišovat záležitosti, jež jsou otázkou každodenního, běžného charakteru, a pak ty, na které se vztahuje pod sankcí neplatnosti souhlas soudu. Tyto označil zákonodárce jako „věci podstatné“ týkající se poručenice. Vždy musí být udělen souhlas soudu v případě, když i rodič „*podle § 28 OZ, který je nositelem rodičovské zodpovědnosti a z toho titulu má povinnost spravovat jmění ve smyslu §37a OZ.*“¹⁴² Konkrétními příklady nutnosti udělení souhlasu soudem jsou i neběžné záležitosti dispozic s majetkem poručenice, a to koupě a prodej, darování předmětů větší hodnoty, veškeré nakládání s nemovitostmi, zrušení spoluvlastnictví či otázky dědického řízení, konkrétně odmítnutí dědictví či dědické dohody.

Na povinnost předkládat zprávy v průběhu poručenství navazuje i nutnost předložit závěrečný účet (není-li poručník této povinnosti zproštěn) při skončení správy jmění.¹⁴³ Jde tak o logické dovršení jeho činnosti. Lhůta pro podání závěrečného účtu činí dva měsíce od skončení poručenství. Pokud by poručenství

¹⁴⁰ VESELÁ, Renata, Milana HRUŠÁKOVÁ a Karel SCHELLE. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 262 s. ISBN 80-864-3248-3, str. 308.

¹⁴¹ HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. 7. aktualizované vyd., podle stavu k 1. 3. 2005. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-720-1517-6, str. 199.

¹⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 385.

¹⁴³ MAYEROVÁ, Zuzana a Jan ŠTOVÍČEK. *Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 245 s. ISBN 80-859-6384-1, str. 145.

skončilo ještě za nezletilosti poručenice, bude tato lhůta počínat od právní moci rozsudku o skončení poručenství.¹⁴⁴

Obecně, nejen tedy při správě majetku, nezletilý nebude potřebovat pomoc zákonného zástupce v takových věcech, které jsou úměrné jeho volní a rozumové vyspělosti dle jeho věku.

4.5. Zánik poručenství

Při zániku poručenství je třeba pojmenovat pravý důvod skončení poručenství. Tyto se dají rozdělit do dvou skupin. Za prvé to jsou případy, kdy poručenství zaniká proto, že již vůbec není třeba osoby poručníka, tedy absolutně. Na druhé straně je pak umístěn relativní zánik, kdy funkce poručníka zanikla, avšak nezletilé dítě jej stále potřebuje, zde hovoříme o zániku relativním.

Za druhé můžeme rozlišit případy zániku sankcí za porušování povinností poručníka a konečně (za třetí?) i skončení z jiného důvodu.

Pro případ, když bude třeba ustanovit nového poručníka, bude dočasným zástupcem dítěte orgán sociálně-právní ochrany dětí.¹⁴⁵

4.5.1. Zproštění, odvolání, manželé

Prvním zákonným předpokladem pro zánik výkonu poručenství je návrh na zproštění podaný poručníkem. Nikdo totiž nemůže být nucen vykonávat ve své podstatě dobrovolnou funkci, tedy pokud má dosavadní poručník za to, že jsou dány subjektivní nebo objektivní důvody, které mu brání v řádném výkonu funkce, je třeba, aby ho na jeho návrh soud funkce zprostil. Pokud by takovou možnost neměl, mohlo by dojít i ke stavu, kdy by zájmy dítěte nebyly plně hájeny, a tomuto nezletilci by se pak nedostalo takové péče, jakou zákon předpokládá.¹⁴⁶ Důležité je, že soud musí poručníka zprostit funkce vždy, když o to požádá, nikoliv až na základě dobře odůvodněné žádosti. Postačí tedy, když poručník uvede, že funkci vykonávat dále nechce. Zprostit činnosti poručníka nelze orgán sociálně-právní ochrany dětí.

¹⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 384.

¹⁴⁵ PLECITÝ, Vladimír. *Zákon o rodině: komentář, judikatura, prováděcí předpisy, souvisící předpisy: stav k 1. 10. 2007*. Praha: EUROUNION, 2007, 521 s. ISBN 978-807-3170-639, str. 107.

¹⁴⁶ VESELÁ, Renata, Milana HRUŠÁKOVÁ a Karel SCHELLE. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 262 s. ISBN 80-864-3248-3, str. 209.

„Účastníky řízení o zproštění jsou poručník a poručenec. Nejsou jimi však rodiče, kteří rodičovská práva v době trvání poručenství nemají.“¹⁴⁷

Vedle zproštění, které iniciuje poručník, stanovil dále zákonodárce možnost jeho odvolání. Podmínkou pro odvolání je jednak nezpůsobilost poručníka, a to ve směru omezení jeho právní způsobilosti, těžké zdravotní komplikace nebo spáchání trestného činu a dále také odvolání jako sankce za porušování jeho povinností. To soud může zjistit z pravidelných zpráv podávaných jemu poručníkem, z podnětu orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo od orgánu činného v trestním řízení. Řízení o odvolání je beznávrhové, a jsou-li pro něj splněny podmínky, je pak povinností soudu poručníka z funkce odvolat.¹⁴⁸

Výše popsané druhy zániku poručenství nejeví znaky případných komplikací. S náročnějším skončením funkce poručníka se ale setkáme v odstavci třetím § 82 ZOR. Jde o společné poručenství manželů. Pokud zákon umožňuje, aby bylo nezletilé dítě svěřeno do péče obou manželů, musí pak současně řešit problém, co se stane v případě jeho zániku. Snadnější řešení se nabízí v případě, že jeden z manželů zemře nebo je prohlášen za mrtvého. Tehdy logicky poručníkem zůstává manžel pozůstalý, nebrání-li mu nějaká subjektivní okolnost, třeba finanční či zdravotní. Komplikovanější situací je případ rozvodu manželství. Rozvedeným manželům funkce poručníka automaticky nezaniká. Je na soudu, aby zvážil, jsou-li stále naplněny podmínky pro výkon poručenství oběma poručníky. Dojde-li soudce k závěru, že není vhodné, aby poručenství nadále vykonávali oba bývalí manželé, jednoho z nich dle své úvahy této funkce zproští. Na rozdíl od návrhového zproštění zde lze takto skončit poručenství i bez návrhu.¹⁴⁹

Své místo má poručenství ve vztahu k rozvodu manželství i v rozhodovací praxi soudů. Příkladem může být celkem nedávná ústavní stížnost. Žena, jež byla ustanovena poručnicí nezletilé dívky, onemocněla, a proto podala návrh na rozšíření poručenství i na svého manžela. Návrhu bylo vyhověno. Manžel však požádal později o rozvod manželství. Soud manželství rozvedl a ponechal poručenství oběma bývalým manželům. Poručnice s tímto ale nesouhlasila, když

¹⁴⁷ HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana HYKLOVÁ. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. 7. aktualizované vyd., podle stavu k 1. 3. 2005. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-720-1517-6, str. 201.

¹⁴⁸ MAYEROVÁ, Zuzana a Jan ŠŤOVÍČEK. *Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 245 s. ISBN 80-859-6384-1, str. 146.

¹⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 398 s. ISBN 80-723-9192-5, str. 354.

tvrdila, že bývalý manžel zastává funkci pouze „účelově“ a není tedy podle ní v rozporu se zájmem dítěte, aby byla poručnicí pouze ona, bylo-li tomu tak již dříve. Soudy obecné soudní soustavy shodně dospěly k názoru, kdy po skutkových zjištěních nebrání rozvod manželství zachování poručenství, a to zejména za situace, kdy nebylo zjištěno, že by vliv poručníka byl na dítě negativní nebo že by poručenství vykonával v rozporu se zájmy dívky, právě naopak, dítě si vytvořilo citová pouta k oběma poručníkům. Ústavní stížnost shledal Ústavní soud jako neopodstatněnou a musel ji odmítnout.¹⁵⁰

4.5.2. Ostatní druhy zániků poručenství

Ze samotné podstaty poručenství vyplývají i další způsoby zániku této funkce, byť to zákon výslovně nestanoví. Logickým výkladem zaniká poručenství nabytím zletilosti poručenice. Jde o nejvýznamnější způsob zániku. Poručenství totiž splnilo svůj účel. Smrtí poručenice také dojde ke skončení poručenství, odpadá totiž ten druhý ze vztahu institutu poručenství. Důvodem pro pokračování poručenství není ani osvojení poručenice. V tomto případě vzniká mezi osvojencem a osvojitelem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, osvojitel se stává zákonným zástupcem dítěte s rodičovskou zodpovědností. Pokud odpadnou překážky ve formě rozsudků o zrušení nebo pozastavení rodičovské zodpovědnosti, vzniká rodičům znova tato odpovědnost za dítě a zároveň tak odpadá důvod pro existenci poručenství. Poslední překážkou v plném výkonu rodičovské zodpovědnosti je nabytí zletilosti rodičem poručenice. Nezletilý rodič totiž není nositelem rodičovské zodpovědnosti pro nedostatek plné způsobilosti k právním úkonům.¹⁵¹

¹⁵⁰ Ústavní soud, č. j. I. ÚS 179/10 -1, Dostupné z: <http://1url.cz/zWVj>.

¹⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614, str. 387-388.

5. Pojetí opatrovnictví a poručenství v novém občanského zákoníku

5.1. Úvodem

Tato část diplomové práce si dává za cíl seznámit se změnami v opatrovnictví a poručenství člověka s budoucím novým kodexem soukromého práva. Nově upravené opatrovnictví i poručenství doznalo značných změn, přičemž přibyly i nové instituty, jako je třeba opatrovnická rada. Dále vymezím přehledně všechny hlavní změny ve jmenovaných institutech a detailněji se zaměřím na ten zcela nový, a to opatrovnickou radu. Ta může vzniknout teprve tehdy, jestliže je zvolen opatrovník, tedy logicky je třeba nejdříve zmínit úpravu samotného opatrovnictví člověka a dále pak až institut rady. Na následujících stranách budu komparovat předpis č. 89/2012 Sb. se současným zněním občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. a místy vyberu ustanovení, která by se mohla jevit jako sporná nebo nejasná. Hlavním záměrem tedy není jen přiblížit změny, které nový zákon přinese, ale pokládat otázky na ta znění zákona, která jsou nejednoznačná nebo z omé pohledu neúplná, a zároveň na ně hledat možné odpovědi nebo lépe, nastínit případné úpravy.

Vzhledem k tomu, že se jedná veskrze o problematiku budoucí, je málo odborných zdrojů, ze kterých jsem mohl vycházet nebo se jimi inspirovat. I z toho důvodu jsou následující stránky spíše mým kritickým pohledem na úpravu institutů opatrovnictví s pár obdobnými zmínkami o tomtéž z hlediska odborné veřejnosti.

5.2. Změny v opatrovnictví člověka

Postavíme-li vedle sebe úpravu opatrovnictví účinnou v roce, ve kterém byla napsána tato práce, a na druhou stranu dáme zákon č. 89/2012 Sb. účinný od 1. 1. 2014, objeví se hned několik odlišností. Na úvod si dávám za cíl uvést základní změny v institutu opatrovnictví jako celku a poté obsáhleji popsat novoty v opatrovnictví nejen člověka, tedy opatrovnickou radu, opatrovnictví právnických osob, ale i další instituty.

5.3. Opatrovnictví

Předně je třeba rozdělit možnosti vzniku opatrovnictví dle hlavy třetí nového občanského zákoníku. Opatrovník je soudem jmenován pro případ omezení svéprávnosti fyzické osoby¹⁵². Rozdíl od současné úpravy je zejména

¹⁵² srov. s § 55 a násl. NOZ.

v tom, že se zde hovoří o omezení, nikoliv o zbavení. Zásadní změna nastává ale v samotném okamžiku, a to, že v řízení o omezení způsobilosti soud rozhodne i o ustavení opatrovníka – vypořádává se tedy hned se dvěma věcmi v jednom soudním procesu. K tomu lze snad jen dodat, že dle jednoho z názorů by k omezení či zbavení způsobilosti nemělo nikdy dojít, dokud nebude ustanoven opatrovník, a ne obráceně, jak je tomu dnes. V článku 5 Listiny základních práv a svobod totiž se stanoví, že každý je způsobilý mít práva, což by mělo zavazovat soudy, aby nejdříve určily osobu, jejímž prostřednictvím bude umožněno dotčené osobě nadále vykonávat její práva.¹⁵³

Dále je nově upraven samotný průběh omezování způsobilosti, a to v tom světle, kdy soud předtím, než rozhodne, musí případného budoucího opatrovance zhlédnout. K omezení způsobilosti může dojít pouze v zájmu člověka a s plným uznáním jeho práv a zásadně jeho osobní jedinečnosti. Takové široké vymezení podmínek pro omezení svéprávnosti v současném znění občanského práva nenajdeme. V případě, že soud omezí jedince v právním jednání, musí ale i vymezit oblasti, ve kterých dotyčný není schopen jednat (tzv. negativně).¹⁵⁴ V současné době se používá omezení pozitivní, což je pro soudce zbytečně komplikované.

5.4. Opatrovník

Samotné jmenování opatrovníka se také dočkalo několika změn. Ten soudobý je vázán pouze jediným imperativem, a to povinností hájit zájmy zastoupeného. Toto pravidlo je ale v novém kodexu značně modifikováno. Zákon sice stále předpokládá, že jak zákonné zastoupení, tak opatrovnictví v první řadě sleduje ochranu zájmů zastoupeného¹⁵⁵, ale zároveň zde pro případ opatrovnictví přidává pokroková rozšíření. Cílem nového opatrovnictví je vytvářet tzv. společnou vůli opatrovníka s opatrovancem. Zákon obsáhle definuje povinnost opatrovníka při výkonu jeho funkce, a to tak, že musí udržovat s opatrovaným vhodným způsobem a v potřebném rozsahu pravidelné spojení, projevovat o něj skutečný zájem, jakož i dbát o jeho zdravotní stav, starat se o naplnění jeho práv a

¹⁵³ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086.

¹⁵⁴ MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010, 223 s. Praktická právní příručka. ISBN 978-807-2018-017, str. 97.

¹⁵⁵ SVOBODA, Karel. Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 2012, č. 17. ISSN 1210-6410, str. 609.

chránit jeho zájmy. K tomu je ještě třeba doplnit, že opatrovník má vůči svěřenci informační povinnost¹⁵⁶, tedy měl by svému svěřenci vysvětlit všechna rozhodnutí, která pro něj činí, zejména pak následky, které obnášejí. Opatrovník nejen že dbá názorů projevených opatrovancem při jejich styku, musí také přikládat náležitou pozornost těm, které byly vyřknuty již dříve. Vymezení povinností opatrovníka je v porovnání se současnou úpravou mnoho, nesmím zapomenout na to, že mimo zmíněné musí také opatrovník dbát o to, aby způsob života jeho svěřence nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a i zvláštními opatrovancovými představami.

Není vyloučena ani konkurence opatrovníků. „*Soud může jmenovat dalšího opatrovníka, pouze pokud jde o opatrovníka pro správu jmění nebo jeho části a opatrovníka osoby*“¹⁵⁷. Jsou-li jmenováni tyto dva opatrovníci s odlišným okruhem obsahu výkonu funkce, pak zástupce při jednáních před soudem bude vykonávat vždy opatrovník osoby, ne majetku.¹⁵⁸ Co do mnohosti opatrovníků může nastat nově ještě jedna situace, a to že opatrovnictví vykonává více osob s přesně nevymezeným okruhem záležitostí. Pak platí, že jsou tyto povinni jednat vždy společně.

5.5. Autonomie vůle opatrovníka

Na výše zmíněné je vhodné reagovat rozsahem autonomie vlastní vůle opatrovníka. Může se totiž zdát, že pro případ omezení svéprávnosti je tento v podstatě rukojmím opatrovance, bez vlastní vůle. „*Nelze však zastírat, že opatrovník (zákonný zástupce) si musí ponechat nezbytnou míru autonomie na postojích zastoupeného. Nově ustanovený princip respektu k přáním zastoupeného tedy má své meze, které zřetelným způsobem ustaví až judikatura.*“¹⁵⁹ Vytváření společné vůle je totiž tak široký pojem, že dovést správný závěr, kde je končí meze vůle opatrovance a kde začíná volní uvážení opatrovníka, je v podstatě nemožné.

¹⁵⁶ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 829 s. ISBN 978-80-7380-413-8, str. 140.

¹⁵⁷ HURDÍK, Jan, et. al.,. *Občanské právo hmotné: Obecná část, Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7380-377-3, str. 154.

¹⁵⁸ srov. § 464 odst. 1 NOZ.

¹⁵⁹ SVOBODA, Karel. Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 2012, č. 17. ISSN 1210-6410, str. 609.

5.6. Opatrovnictví pro vážný zdravotní stav

Speciální případem je tzv. opatrovnictví pro případ nepříznivého zdravotního stavu. V tomto případě zákon umožňuje soudu na návrh postiženého člověka jmenovat opatrovníka, kterého si sám zvolí. Významem je šetření jeho práv, a to nikoliv pro omezení svéprávnosti, ale za situace, kdy jeho zdravotní kondice v takovém stavu, že je pro něj velmi obtížné spravovat své jmění nebo hájit svá práva. Takovému člověku určí soud opatrovníka dle jeho návrhu a zároveň stanoví rozsah jeho působnosti.

Tito pak jednájí, pokud je to možné, zpravidla společně. Není-li to možné, jedná opatrovník samostatně, avšak v souladu s vůlí zastupovaného.

Tento institut se již trochu blíží povaze smluvního zastoupení, jež vcelku objektivně nesměřuje k naplňování existujících zájmů opatrovance, ale k doslova k prosazení jeho vůle vyjádřené před jmenováním opatrovníka. Dá se totiž dobře předpokládat, že opatrovanec si vybere takového zástupce, který bude splňovat jím zamýšlené předpoklady a bude tak naplňovat jeho vůli, nikoliv nejlepší zájem¹⁶⁰, protože tyto mohou být i podstatně odlišné.

Je třeba se ale pozastavit nad tím, zda jednání učiněné opatrovníkem výše zmíněné osoby je účinné i v případě, kdy opatrovník sice jedná v mezích svého oprávnění stanoveného v rozhodnutí soudu, avšak v rozporu s opatrovancovou vůlí.

K tomuto se velmi precizně vyjadřuje JUDr. Karel Svobody v Právních rozhledech. Totiž s přihlédnutím k výše zmíněnému závěru, toliko, že se tento případ opatrovnictví nachází na pomezí smluvního zastoupení, je vhodné analogicky aplikovat § 447 NOZ, a tedy závěr, že pokud jedná opatrovník v rozporu se zájmy svěřence, je tím zastoupený vázán a tím spíše s přihlédnutím k tomu, že ho opatrovanec sám navrhl. V prospěch tohoto tvrzení může přispět i fakt, že takový návrh a ustanovení opatrovníka má stejné reálné účinky jako plná moc, a to zejména proto, že poskytuje třetím stranám informaci o tom, v jakých mezích má opatrovník (zmocněnec) jednat. Protože tato obhajoba by ale vyvracela bazální smysl opatrovnictví, musí zmíněný autor oponovat, a to tak, že z podstaty opatrovnictví zdravotně handicapované osoby vyplývá, že opatrovník nemůže při jednání jménem zastoupeného (opatrovance) jednat dle svého uvážení, pokud si k takovému opatření nevyžádá souhlas soudu. Tento argument považuje za tak silný, že dává přednost interpretaci, tedy jednání zástupce proti vůli

¹⁶⁰ srov. s § 447 OSŘ.

opatrovance, jako právně neúčinné¹⁶¹. Otázkou však zůstává, zdali půjde o jednání platné. Domnívám se, že toto vyřeší až judikatura.

5.7. Předběžné prohlášení

Občanský zákoník přináší povahou ustanovení § 38 do právního řádu novou, dá se říct, plnou moc sui generis¹⁶². Tento efekt výraznému přiblížení opatrovnictví ke smluvnímu zastoupení je dokonce staven na roveň soudnímu rozhodnutí. Základním smyslem předběžného prohlášení je budoucí očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat člověkem, jenž prohlášení píše. Obsahem je buď výzva, aby jeho záležitosti byly spravovány určitým způsobem, nebo aby je spravovala určitá osoba a konečně také aby se určitá osoba stala jeho opatrovníkem.

Takové prohlášení musí mít formu veřejné listiny, nemá-li, je třeba jej učinit listinou soukromou opatřenou datem a dvěma svědky. Opět se zde dá vysledovat jisté přiblížení smluvnímu zastoupení, a to v tzv. plné moci budoucí. Dojde-li později zmocnitel do stavu vlastní nezpůsobilosti, soud nemá pravomoc o ustanovení opatrovníka rozhodnout a musí respektovat to, co je vyjádřeno v listině. Odchýlit se lze pouze tehdy, pokud se dostatečně a podstatně změní okolnosti, z nichž zastoupený při sepisu prohlášení vycházel. V tomto případě soud po pečlivém přezkoumání jeho prohlášení zruší či změní, a to zejména tehdy, hrozila-li by zastoupenému závažná ujma¹⁶³.

5.8. Ostatní případy opatrovnictví

Kromě toho, co se již dnes hojně aplikuje, a to ustanovení opatrovníka osobě neznámého pobytu (veřejný opatrovník)¹⁶⁴, dle nové úpravy je možné opatrovat osobu, jejíž identita není známa a je zúčastněná na určitém právním jednání. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení nic konkrétního bohužel neuvádí, pouze se zmiňuje o tom, že tento opatrovník má být obligatorně ustanoven v tom případě, je-li to potřeba k ochraně zájmů takové osoby¹⁶⁵. Těžko si ale takovou situaci představit, nezbývá než vyčkat, až nastane a soud se s ní bude muset

¹⁶¹ SVOBODA, Karel. Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 2012, č. 17. ISSN 1210-6410, str. 609.

¹⁶² tamtéž.

¹⁶³ srov. s § 43 zákon č. 89/2012 Sb.

¹⁶⁴ Srov. s § 29 zákon č. 40/1964 Sb.

¹⁶⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2, str. 216.

vypořádat. Pokud bych chtěl výše zmíněné opatřit stanoviska odborné veřejnosti, nezbylo by mi víc než citovat autora článku Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku, a to sice opět JUDr. Karla Svobodu, který je toho názoru, že „*Při rozhodování, zda návrhu na ustanovení tohoto typu opatrovníka vyhovět, budou soudy muset pečlivě zvážit, zda navrhovatel má na takovém ustanovení legitimní právní zájem, který ve svém důsledku nepovede k obcházení práv opatrovance, jenž jistě existuje a zpravidla nemá vědomost o tom, že mu byl opatrovník ustanoven a že právní jednání, které opatrovník uskutečnil nebo jehož završení umožnil, je vůči němu právně účinné. Také nelze přehlédnout, že občanský soudní řád ani procesní jurisprudence prozatím nepřipouští (až na výjimku judikovanou pro případ dosud neustanovených dědiců původního dlužníka) podání žaloby vůči účastníku, jehož identita není známa. Dosah § 465 odst. 1 NObčZ je tedy sporný již ve své podstatě a rovněž i omezeně využitelný s ohledem na svoji neprovázanost s procesními normami. Nepovede k předpokládanému cíli, jímž zpravidla bude prosazení nároku oprávněného vůči konkrétní povinné osobě v rámci soudního řízení.*“¹⁶⁶

Abych zcela vyčerpал institut opatrovnictví člověka, musím ještě zmínit situaci jmenovanou v § 465. Soud ustanoví opatrovníka také tehdy, pokud to vyžaduje veřejný zájem. Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že veřejným zájmem je třeba rozumět veřejný pořádek, a dává příkladem opatrovníka v případě, že vlastník závodu závod opustí bez ustavení zástupce. Zde je pak veřejný zájem na tom, aby závod dále fungoval – zaměstnanci, dodavatelé apod.¹⁶⁷ Znění „veřejného zájmu“ nalezneme i v současném znění předpisu, a to sice pod § 29. Soudní judikatura dovodila, že veřejný zájem je možné propojit i se jmenováním opatrovníka právnické osoby¹⁶⁸. S tímto se nový kodex taktéž vypořádal, bez dalšího totiž upravuje takového opatrovníka ve zvláštním ustanovení.

5.9. Náhrada škody a pojištění

Odpověď na otázku, proč je opatrovnictví tak „nevděčným“ údělem, může následovat jednoduchá odpověď: odpovědnost, dle NOZ náhrada škody. Způsobuje to totiž fakt, že v současné době neexistuje taxativní výčet práv a

¹⁶⁶ SVOBODA, Karel. Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 2012, č. 17. ISSN 1210-6410, str. 610

¹⁶⁷ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2, str. 216 – 217.

¹⁶⁸ Ústavní soud, usnesení spis. zn. I. ÚS 2457/07, Dostupné z: <http://1url.cz/IWli>.

povinností opatrovníků. Výše již bylo zmíněno, že soud sice opatrovníkovi jeho okruh povinností stanoví, avšak pouze pozitivně a nedokonale (myšleno ne zcela úplně). Nová úprava počítá s rozsahem negativně definovaným, ale pojďme dál. Největším problémem nakonec asi nebude ta nejednotnost, ale spíš okolnosti z ní vycházející. Na začátku tohoto odstavce jsem zmínil „odpovědnost“, a tím myslím konkrétně § 422 odst. 1 současného občanského zákoníku. Toto ustanovení stanoví, že odpovědný je ten, který má vykonávat dohled, a to opatrovník dozajista je. Toto bude ten důvod, proč budoucí opatrovník dle svého mínění se oprávněně odmítá ujmout funkce zástupce, protože má důvodné obavy z majetkových postihů ve chvíli, kdy opatrovanec způsobí škodu. Judikatura¹⁶⁹ tyto obavy mírní, avšak strach z odpovědnosti není lichý. Pro srovnání s NOZ je třeba uvést, že nárok na náhradu škody má poškozený na škůdci v případě, že tento byl schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. Pokud nebyl nad tímto vykonáván náležitý dohled, nahradí škodu i ten, kdo takový dohled zanedbal. Na závěr této podkapitoly musím uvést § 437 odst. 2 NOZ, který dle mého názoru jako jeden z mála skutečně odráží realitu: „*Odůvodňují-li to okolnosti, může soud opatrovníku uložit, aby se v přiměřeném rozsahu pojistil pro případ, že při výkonu své funkce způsobí opatrovanci nebo jiné osobě škodu.*“¹⁷⁰

5.10. Opatrovnická rada

Opatrovnická rada je typicky novým institutem nového kodexu soukromého práva. Cílem úpravy je zajistit ještě větší šetření práv opatrovance a zaručit mu tak, aby jeho právní prohlášení, názory, představy a přání byly vyslyšeny. Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že „*je nebezpečné svěřit osudy člověka výlučně jedné osobě*“¹⁷¹ a částečně po vzoru Code Civil a Code Civil du Québec navrhuje rekodifikační komise zavést institut opatrovnické rady jako orgán kontrolní, dohlížecí a výkonný, který by měl ubrat práci opatrovnickým soudům. Pokud si ovšem pečlivě přečteme znění čtrnácti paragrafů, které radu upravují, zjistíme, že se možná v praxi objeví více otázek než možných odpovědí.

Základním předpokladem pro ustavení opatrovnické rady je skutečnost, že byl jmenován opatrovník. V tuto chvíli je tedy možné ihned aplikovat zákonné

¹⁶⁹ Srov. Nejvyšší soud ČSSR, č. j. 3 Cz 57/68, Dostupné z: <http://1url.cz/kWlw>.

¹⁷⁰ KRAMÁŘOVÁ, Linda. *Způsobilost k právním úkonům - současná vs. navrhovaná právní úprava*. Brno, 2010. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/170056/pravf_m/Diplomova_prace.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce prof. JUDr. Josef Fiala, CSc., str. 37 – 38.

¹⁷¹ Česká republika. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. In: 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf.

znění o svolání a založení rady (srov. § 472 a násl. NOZ). Aktivně legitimovaní k podání žádosti o ustavení rady jsou opatrovanec nebo každá osoba opatrovanci blízká. Zákon neřeší, komu se žádost o svolání schůze ke zvolení opatrovnické rady zasílá či předává, budeme tedy předpokládat, že opatrovníkovi. Jeho povinností je tedy svolat schůzi, a to tak, aby se konala do 30 dnů od obdržení žádosti. Odstavec druhý pak uvádí, že na takovou schůzi mají být přizvány zejména osoby blízké a ti přátelé opatrovance, kteří jsou opatrovníku známi. Zde narážíme na další problematiku ustanovení, troufám si tvrdit, že na ta nejpodstatnější z celé úpravy budoucích opatrovnických rad. Nenacházím totiž odpovědi na několik důležitých otázek. Zákon se vůbec nevypořádává s procesní stránkou svolávání osob, zjištěním totožnosti a dalšími předpoklady pro to, aby mohly být vůbec členy rady (viz dále).

Prvním spornou otázkou by mohla být už samotná žádost o svolání rady, konkrétně její obsah. Je třeba si uvědomit, že opatrovník má svolat osoby blízké a přátele, kteří jsou mu známi. Tito by jistě v žádosti neměli chybět. Navrhovatel by tedy měl mimo jiné uvést, které osoby považuje za tak blízké a tak vhodné, že by mohly být členy opatrovnické rady.

Ještě větším úskalím však nejspíše bude ono samotné svolávání. Předpokládejme, že navrhovatel uvedl všechny osoby, které považuje za nejvhodnější k ochraně svých nebo opatrovancových zájmů a práv (záleží, kdo je předkladatelem žádosti). Opatrovník má tedy v rukou jakýsi seznam účastníku pro budoucí volbu rady, teď je ale na něm, aby tyto osoby svolal. První překážkou může být fakt, že předkladatel uvedl u některých osob pouze jméno nebo údaj, ze kterého nelze přesně určit, kam dané osobě doručovat. Dále je třeba vypořádat se samotným doručením. Zákon nijak procesně neuvádí, jakým způsobem má opatrovník radu svolat, je zde pouze dokdy. V tuto chvíli se shodují s JUDr. Karlem Svobodou, který píše: „Zcela nezbytné je rovněž upřesnění způsobu svolání ustavující schůze, která volí opatrovnickou radu, např. formou oznámení na úřední desce soudu a adresným vyrozuměním blízkých příbuzných, jež soud zjistí z příslušné evidence.“¹⁷² Předpokládejme, že máme úplný seznam osob, které si přeje navrhovatel svolat. Nastává ale další svízelná situace, a to kde uskutečnit první volbu, tedy kam svolávané osoby pozvat. I zde by byla vhodná součinnost soudu, a to poskytnout justiční místnost ke zvolení rady. Vycházíme

¹⁷² SVOBODA, Karel. Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 2012, č. 17. ISSN 1210-6410, str. 611.

z toho, že soud ustavuje opatrovníka, mohl by být tedy přítomen i volbě opatrovnické rady, minimálně by mohl poskytnout oficiální místo pro její uskutečnění. Jediná možnost, která v současném znění zahrnuje přičinění soudu, nastane za situace, kdy není schůze včas svolána nebo nekoná-li se anebo není-li na ní zvolena rada. Poté schůzi svolá soud. Ovšem už zde není řečeno, kdo a kdy soudu oznámí, že rada zvolena nebyla. Nejbližší pravdě budeme asi tehdy, pokud bychom uvedli svolavatele, tedy opatrovníka. Avšak toto dovozují pouze logickým výkladem zákonného znění.

Dalším kritickým bodem je samotné ověření zúčastněných osob. Zákon předpokládá, že se dostaví osoby, které jsou seznámy, avšak připouští, aby byli připuštěni i ti přátelé a osoby blízké, kteří zváni nebyli (§ 472 odst. 2 NOZ). Kritiku zde snáším proto, že předpis nezakládá opatrovníkovi, jako svolateli, pravomoc kontrolovat totožnost příchozích osob. I zde by nebyla marná ingerence soudu, který by totožnost, jako orgán státní moci, ověřil. Pro výše zmíněné sporné body bych doporučil doplnit do procesního předpisu občanského práva ustanovení o svolávání a volbě opatrovnické rady. Vynalézavý občan totiž rychle přijde s tím, že zvolený, v podstatě nahodilý, způsob svolávání rady může být protizákonný, a soud, místo toho, aby byl zbaven určité administrativy s opatrovnictvím spojené, bude muset judikovat do budoucna ustálený postup.

5.10.1. Volba opatrovnické rady

Samotná volba opatrovnické rady se jistě také neobejde bez zbytečných problémů. Důvodová zpráva se honosně zmiňuje o tom, že vychází z kontinentální úpravy Code Civil a Code Civil du Québec. Proč tedy český zákonodárce, dle mého úsudku, udělal tak závažnou chybu tím, že stanovil, že opatrovnickou radu volí na první schůzi přizvané osoby blízké a přátelé. Zmíněné zahraniční kodexy nechávají jmenování v rukou soudce, tedy státní autority. V pokračování práce uvádím, kde všude zákonodárce dal soudu tu pravomoc hlídat a v jistých mezích regulovat činnost rady, z čehož mi pak logicky nevyhází odpověď na skutečnost, proč volbu, tedy počátek všeho dění kolem rady, nechává legislativa na takzvaných osobách blízkých.

Nové české soukromé právo počítá s tím, že radu si zvolí účastníci první schůze, pokud se jich sejde minimálně pět. Z dikce § 473 vyvstávají další otázky, na které bude třeba v praxi najít rychle relevantní odpovědi. Uvádí se zde totiž, že členy rady mohou být pouze ty osoby, které osvědčí dlouhodobý a vážný zájem a tento zájem projevovat i do budoucna. Ptám se tedy: „Jak to zajistit?“. Pokud má

někdo nějakou skutečnost osvědčit, musí ji vyřknout. Bude stačit, aby ji sdělil přítomným osobám ústně? Toto zákon neřeší a přitom se domnívám, že slib hájit zájmy opatrovance, připouštíme-li, že opatrovnická rada je nezbytností v právním řádu, je třeba zaznamenat. To vyplývá i z dikce zákona, tedy že takový obsah prohlášení bude schopen projevovat i do budoucna. Navrhuji proto, aby se osvědčení archivovalo v rukou opatrovníka a mělo formu čestného prohlášení.

Když se vrátíme o odstavec výše (§ 473 odst. 1), narazíme na další nejasnost. Zákon zde definuje podmínku pro členy opatrovnické rady, a to v tom směru, že má být dbáno o rovnoměrné zastoupení osob blízkých v poměru s přáteli. Kladu si otázku, jestli není toto ustanovení obsoletní, a to z toho důvodu, že bude asi těžko zjistitelné, kdo je osobou blízkou a kdo přítelem. Domnívám se, že přítel může být totiž osobou blízkou a naopak. Francouzský Code Civil tuto situaci řeší nikoliv poměrem osob blízkých či přátel, ale stanoví, že pokud je to možné, má být poměr osob z matčiny strany stejný jako z otcovy.

Přes výše zmíněné nedostatky a proces volby se dostáváme k počtu členů rady. Opět zde narazíme na zřejmě budoucí zbytečný problém. Opatrovnická rada může mít minimálně tři členy, které zvolí při první zasedání všichni přítomní. Zákon zakazuje, aby členem byl opatrovník. Code Civil, jakožto inspirace pro nový český kodex, stanoví, že tamější „rodinná rada“ má čtyři členy, z nichž jeden je soudce, ostatní jsou jím jmenováni. Ve francouzském případě je jasně uvedeno, že pokud dojde při hlasování rady k rovnému poměru hlasů, tedy dva jsou pro a dva proti návrhu, rozhodne soudce. České právo tuto otázku nechává nevyřešenou (nestanoví obligatorní lichý počet), zřejmě spoléhá na dohodu členů rady. Pro úplnost je ještě třeba zmínit, že se volí i náhradníci.

Zákonodárce trochu schizofrenně umístil ustanovení o nemožnosti zvolit radu až pod výčet jejích pravomocí (§ 428 NOZ). Brání-li tedy zvolení rady, ať už nedostatek zájemců, nebo jiný důvod, soud může rozhodnout, že pravomoc rady bude mít pouze jedna osoba, která se účastnila první schůze před volbou rady, a tím ji i jmenuje. Není-li zde ani taková možnost, výkon opatrovnické rady je údělem soudu. Je poněkud zvláštní, že zásah soudu do ustavení rady přichází až ve chvíli, kdy ji není možné zvolit standardním způsobem. Zde se už předpokládá, že soud, slovy zákona, jmenuje osobu, která bude vykonávat funkci rady. Soud tedy bude muset ověřit její osvědčení o zájmu o opatrovance a všechny další záležitosti, které musí taková osoba splňovat pro případ volby opatrovnické rady.

Kladu si otázku, proč až nyní je soud povolán k tomu, aby se účastnil volby, respektive aby někoho vybral a jmenoval?

5.10.2. Výkon členství v radě

Člen opatrovnické rady je volen na dobu neurčitou, může ze své funkce odstoupit s účinností doručením oznámení o odstoupení opatrovníkovi a soudu. Soudu se zde zřejmě doručuje proto, aby měl evidenci o změnách v radě. Mimoto je to i on, který může člena na návrh opatrovníka nebo osoby, která by měla právo se účastnit opatrovnické rady, odvolat. Důvodem je buď závažné, nebo opakované porušení povinnosti člena rady anebo ztráta zájmu o opatrovance. V takovém případě je třeba zařídit volbu nového člena rady nebo náhradníka.

Opatrovnická rada zasedá minimálně jednou za rok. K zasedání ji svolává předseda, opatrovník, člen rady nebo soud na návrh osoby, která osvědčí vážný zájem o opatrovance. K jednání je přizván opatrovník i opatrovanec. Pokud pomineme místo, kde se jednání má konat, z logiky institutu to bude asi místo pobytu opatrovance, pokud by to nebylo možné, tak místo co nejbližší jeho pobytu, a přitom pomineme i to, dokdy a jakým způsobem se rada svolává, je třeba upozornit na fakt, že radu může svolat i soud na návrh „nové“ osoby osvědčující zájem o opatrovance. Bylo by asi nerozumné takové ustanovení odmítat. Opatrovanec během života může poznat nové lidi, kteří by o jeho práva a přání mohli mít vážný zájem, tedy měli by mít právo nechat soudem svolat radu. Za zmínku stojí upozornit opět na francouzský kodex, který povinnost svolat „rodinnou radu“ dává do rukou soudu.

V návrhu občanského zákoníku z roku 2005 bylo uvedeno, že opatrovanec má možnost účastnit se jednání rady pouze tehdy, pokud je schopen vyjádřit se.¹⁷³ Pozměněný návrh toto ustanovení však dovedl ke změně a současné znění stanoví, že opatrovanec je zván na každou schůzi. *„Tato konstrukce lépe zamezí případům, kdy by opatrovanec nebyl přizván, přestože je schopen úsudku a má vůli se jednání opatrovnické rady účastnit a její rozhodování ovlivnit. To, zda je opatrovanec aktuálně schopen úsudku a vyjádřit svá přání k určité věci, navíc opatrovnická rada nebude moci v některých případech posoudit, aniž by opatrovanec přítomen byl. Neměla by totiž spoléhat např. jen na doporučení*

¹⁷³ Česká republika. Návrh zákona a důvodové zprávy. In: 89/2012. 2005. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/OZ_verze_2005.pdf.

*opatrovníka, jehož má kontrolovat.*¹⁷⁴ Stále zde ale není explicitně stanoveno, že se smí vyjadřovat. Z obecné dikce zákona a povinností jak opatrovníka, tak opatrovnické rady plyne, že má dbát na zájmy, přání a práva opatrované osoby, dovedeme tedy, že na jakýkoliv projev opatrovance by měl být brán ohled. O každém jednání se provádí zápis, ve kterém musí být uvedeno místo konání schůze, jaký počet osob se ho zúčastnil, kdo jak hlasoval. Takový zápis se pak doručuje opatrovníkovi a soudu.

5.10.3. Program jednání opatrovnické rady

Předmětem jednání opatrovnické rady je zejména zpráva opatrovníka o jeho činnosti v záležitostech opatrovance. Zákon nezmiňuje žádné formální náležitosti takové zprávy, dá se tedy dovodit, že opatrovník může její obsah na jednání pouze přednést. Dále se rada vyjadřuje k soupisu jmění opatrovance a jeho správě, popřípadě odměně opatrovníkovi. Jak je patrné z § 479 a násl. NOZ, opatrovnická rada rozhoduje formou usnesení. Mezi významná rozhodnutí bezpochyby patří ta skutečnost, že rada může podat návrh na zrušení opatrovnictví soudu anebo nahrazení osoby opatrovníka osobou jinou. Takové usnesení bude jistě třeba odůvodnit, avšak zákon to explicitně neuvádí.

Dále zákon přiznává radě několik dalších pravomocí. Dělí je na ty, o kterých rozhoduje výhradně rada, na druhé straně jsou takové záležitosti, o kterých sice rozhoduje soud, avšak vyžádá si stanovisko rady. Výlučnou pravomoc má rada ve věcech změny bydliště opatrovance, umístění opatrovance do uzavřeného ústavu nebo podobného zařízení v případě, kdy to zdravotní stav zjevně nevyžaduje, a o zásazích do integrity opatrovance, měly-li by tyto způsobit závažné následky. V majetkových věcech má rada výhradní postavení v případech dispozic s majetkem v hodnotě převyšující částku odpovídající stonásobku životního minima jednotlivce, dále pokud by taková dispozice převyšovala jednu třetinu majetku opatrovance (pokud nejde o hodnotu nepatrnou) a konečně i přijetí zápůjčky, úvěru nebo jistoty v hodnotách výše zmíněných. *„Ani aktuální návrh ale bohužel neposkytuje žádný mechanismus kontroly opatrovníka v situaci, kdy určitá věc nespadá do působnosti opatrovnické rady a vůle opatrovance je v rozporu s vůlí opatrovníka. Rada se sice může usnést, jaká další rozhodnutí opatrovníka podléhají jejímu souhlasu, je-li to v zájmu opatrovance (tehdy § 440*

¹⁷⁴ MAREČKOVÁ, Jana. Platná právní úprava a návrh nového občanského zákoníku ve světle čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2009, roč. 2009, č. 3. ISSN 1210-6410, str. 93.

odst. 3), to ale není procedura dostatečně flexibilní a použitelná ad hoc. Opatrovnická rada by proto měla v takových případech rozhodovat na žádost opatrovance nebo opatrovníka i ad hoc o věcech, které jsou jinak mimo její působnost.¹⁷⁵ Bohužel jak návrh zákona, tak i jeho schválené znění nerefletovaly připomínky odborné veřejnosti. Předpis sice obsahuje možnost rady usnést se, jaká další rozhodnutí opatrovníka o opatrovanci podléhají jejímu souhlasu, avšak nikoliv v tu chvíli, kdy je to třeba, ale pouze do budoucna. Ovšem extenzivním výkladem zákona by se dal dovodit závěr opačný, tedy že poté, co opatrovanec či opatrovník zmíní požadavek, který schválení rady nepodléhá, rada se ihned usnese na tom, že v takové věci má také svoji pravomoc a o závěru rozhodne poté sama. Tento závěr je ale velmi spekulativní a je těžké odhadnout, zdali je konformní se zákonem, nehledě také na to, že již nyní v § 480 odst. 3 NOZ usnesení o rozšíření pravomoci rady nesmí nad míru přiměřenou okolnostem omezovat opatrovníka ve výkonu jeho funkce. Dostáváme se tedy do situace, kdy bych se obával podobných zmatků jako u „většího než malého množství“ v právu trestním.¹⁷⁶ Rozhodnutí rady přijaté na základě usnesení může být soudem zrušeno. Toto může navrhnout člen rady, který nehlasoval, opatrovanec nebo opatrovník do patnácti dnů od přijetí rozhodnutí radou. Dokud soud o takovém návrhu nerozhodne, nenabude usnesení rady právních účinků.

Výčet pravomocí soudu, ke kterým rada doplňuje svoje stanovisko, je obsáhlejší. Kromě změny osobního stavu opatrovance jsou všechny další skutečnosti majetkové povahy. Spravuje-li opatrovník opatrovancovo jmění, nesmí bez souhlasu soudu zavázat opatrovance k plnění některému z členů opatrovnické rady nebo osoby tomuto členu blízké, nabyt pro opatrovance nemovitou věc nebo podíl na ní, ani opatrovancovu nemovitou věc nebo podíl na ní zcizit či zatížit, nabyt pro opatrovance obchodní závod, podíl na obchodním závodu nebo podíl na právnické osobě, ani tento majetek zcizit nebo zatížit; to neplatí, jedná-li se o nabytí účastnických nebo podobných cenných papírů zajišťujících bezpečný výnos, uzavřít za opatrovance smlouvu zavazující ho k trvajícimu nebo opakovanému plnění na dobu delší než tři roky, odmítnout

¹⁷⁵ MAREČKOVÁ, Jana. Platná právní úprava a návrh nového občanského zákoníku ve světle čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2009, roč. 2009, č. 3. ISSN 1210-6410, str. 93.

¹⁷⁶ KRAMÁŘOVÁ, Linda. *Způsobilost k právním úkonům - současná vs. navrhovaná právní úprava*. Brno, 2010. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/170056/pravf_m/Diplomova_prace.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce prof. JUDr. Josef Fiala, CSc., str. 61.

dědictví nebo jiné plnění z pozůstalosti nebo zavázat opatrovance k bezúplatnému plnění jiné osobě, ledaže se jedná o dar poskytnutý k obvyklé příležitosti podle zásad slušnosti v přiměřeném rozsahu a opatrovanec je schopen úsudku a projevil s darem souhlas.

Dále se zakazuje opatrovníkovi nakládat s majetkem opatrovance, jedná-li se o dispozice v hodnotě převyšující částku odpovídající pětisetnásobku životního minima jednotlivce, nebo taková dispozice, která převyšuje polovinu opatrovancova majetku, ledaže by taková věc byla nepatrné hodnoty, ovšem nesmí se jednat o věc zvláštní oblíbenosti. Takovou věc bude nutno posuzovat velmi individuálně a jistě bude třeba vzít v úvahu subjektivní vztah opatrovance k takovému předmětu.

Soud si při rozhodování o výše zmíněných záležitostech vždy vyžádá stanovisko opatrovnické rady. K vyjádření má rada přiměřenou lhůtu, tedy zřejmě lhůtu takovou, kterou jí stanoví soud. Jakým způsobem se taková lhůta určuje a komu se výzva ke stanovisku doručuje, není zákonem stanoveno. Jisté je, že pokud se rada včas nevyjádří (v přiměřené lhůtě), soud rozhodne sám. Mohli bychom se správně domnívat, že takové stanovisko rady může být spíše zdržením soudního jednání, avšak zákonodárce správně vychází z toho, že pokud jsou tu důvody, respektive přání, ustavit opatrovnickou radu, je více než vhodné vyžádat si její názor, pohled na věc, coby osob opatrovanci blízkých.

5.10.4. „Opatrovnický spis“

Zajímavý podnět k návrhu občanského zákoníku jsem zaznamenal v připomínkách Ligy lidských práv a Centra advokacie duševně postižených. Dne 27. srpna 2008 zaslali ministři spravedlnosti dokument, jenž mimo mnoha jiných návrhů, obsahoval i požadavek nově upravit tehdejší paragraf 412. Navrhovatelé předložili myšlenku, jež spočívá v tom, že by opatrovanec měl mít přístup ke spisu, který o něm vede soud, přesně zní takto: „*Opatrovanec je oprávněn nahlížet do spisu, který o něm vede soud. Má přístup ke každému dokumentu a rozhodnutí, které se týkají aktivit jeho opatrovníka a opatrovnické rady.*“¹⁷⁷ Navrhují doplnit ustanovení, které zakotví právo opatrovance na informace týkající se činnosti opatrovníka a opatrovnické rady, které jsou k dispozici soudu. To by mělo přispět k dalšímu posílení práv opatrovance. Tato

¹⁷⁷ MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. *PŘIPOMÍNKY K NÁVRHU OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU* [online]. Praha, 2008 [cit. 2012-10-13]. Dostupné z: <http://www.reformaopatrovnictvi.cz/data/OZ%20FIN%20Pripominky%20s%20oduvodnenim.pdf>, str. 14.

připomínka v současném schváleném znění nebyla zakomponována. Neobstála zřejmě z toho důvodu, že takové právo zakládá již občanský soudní řád¹⁷⁸, není proto třeba míchat obdobné ustanovení do hmotně právního předpisu.

5.10.5. Úvaha de lege ferenda o „opatrovnickém spisu“

Myšlenka „spisu“ mě však natolik zaujala, že bych se k ní rád vyjádřil. Pokud máme hovořit o evidenci úkonů, které za opatrovance opatrovník provádí, najdeme v zákoně pouze vymezení správy opatrovancova jmění a jeho pravidelné nebo mimořádné vyúčtování¹⁷⁹. Nový kodex se silně orientuje na ochranu práv osob se slabším postavením. Ne jinak je tomu i u opatrovance. Když pomíneme to, že opatrovnický soud vede spis příslušného opatrovníka, který jím byl jmenovaný, mohl by si i opatrovník sám vést záznam o výkonu své funkce. Porovnejme to s advokátním spisem, který si musí advokát obligatorně vést a archivovat minimálně pět let. Taková evidence by mohla být nejen ve prospěch opatrovance, ale zejména i opatrovníka. Pokud by si tento vedl stručný záznam o tom, jaké úkony v zájmu opatrovance provedl a jaké se chystá v budoucnu uskutečnit, dalo by se tak snáze předejít sporům o to, zdali jedná opatrovník v nejlepším zájmu opatrovance. Do spisu by také mělo být možné vkládat zápisky z jednání s opatrovancem, projev jeho vůle a přání, aby je opatrovník mohl provádět tak, jak mu zákon stanoví. Zároveň by kromě doporučeného pojištění v souvislosti s výkonem funkce opatrovníka měl i důkazní materiál v případném sporu.

Takový opatrovnický spis by mohl být na vyžádání předložen soudu a zejména opatrovnické radě, která by měla k dispozici evidenci všech úkonů, které opatrovník v zájmu opatrovance uskutečnil. Rada by tedy kromě zprávy opatrovníka¹⁸⁰ měla k dispozici i hmatatelný důkaz o jeho činnosti.

5.10.6. Zásah právnické osoby

Na závěr musím ještě zmínit poslední ustanovení (§ 484 NOZ), které předpokládá vmísení právnické osoby do institutu opatrovnické rady. Takovou osobou může být jen instituce, jejíž hlavní činnost spočívá v péči o osoby se zdravotním postižením a ochraně jejich zájmů. Tato může navrhnout svolání opatrovnické rady. Opět zde není stanoveno, jakým způsobem a komu se tento

¹⁷⁸ srov. s § 44 zákona č. 99/1963 Sb.

¹⁷⁹ srov. s § 485 zákona č. 89/2012 Sb.

¹⁸⁰ srov. s § 479 NOZ.

návrh předkládá, jakým způsobem se vůbec tato právnická osoba o existenci opatrovance, natož pak opatrovnické rady dozví.

Pokud taková instituce v České republice působí déle než tři roky a zároveň byla s opatrovance v pravidelném spojení alespoň tři měsíce, má právo být členem opatrovnické rady nebo se účastnit jejího zasedání, schůze k ustavení opatrovnické rady a také navrhnout soudu, aby rozhodnutí rady zrušil a nahradil je svým rozhodnutím. Zákonodárce tedy pouze v jednom paragrafovém znění zákon presumuje všechny podmínky pro osoby fyzické, které chtějí být součástí celého koloběhu všemožných předpokladů pro účast na volbě opatrovnické rady, natož pak pro její faktický výkon.

5.10.7. Shrnutí k NOZ

Nejdříve k opatrovnické radě. Všechny výše citované zdroje se shodují v podstatě na třech obdobných východiscích. Za prvé je to rozhodování rady v záležitostech, které nepatří do její pravomoci, ale rada si je chce vyhradit. V Právních rozhledech autorka¹⁸¹ prosazuje mechanismus rozhodování o navýšení pravomocí radou ad hoc, nikoliv do budoucna. Za druhé JUDr. Karel Svoboda, taktéž v Právních rozhledech¹⁸², zmiňuje, že je rozhodně třeba upravit fungování rady v procesních předpisech občanského práva. Společně s ním se obávám, že pouhá interpretace hmotně právních norem nebude dostačující. Závěrem je třeba zmínit obavu vyjádřenou v diplomové práci L. Kramářové, a to totiž, že hlavním účelem zřizování opatrovnických rad by mělo být – slovy důvodové zprávy – snižování zatížení soudů při rozhodování o neběžných záležitostech opatrovance. Nejen autorka, ale i ostatní citovaní se obávají, že soudy budou v důsledku sice rozhodovat méně o těchto neběžných záležitostech, ale o to více o věcech týkajících se opatrovnických rad. Tím může místo úbytku administrativy dojít naopak k jejímu navýšení.¹⁸³

¹⁸¹ MAREČKOVÁ, Jana. Platná právní úprava a návrh nového občanského zákoníku ve světle čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2009, roč. 2009, č. 3. ISSN 1210-6410, str. 93.

¹⁸² SVOBODA, Karel. Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 2012, č. 17. ISSN 1210-6410, str. 611.

¹⁸³ KRAMÁŘOVÁ, Linda. *Způsobilost k právním úkonům - současná vs. navrhovaná právní úprava*. Brno, 2010. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/170056/pravf_m/Diplomova_prace.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce prof. JUDr. Josef Fiala, CSc, str. 61.

5.11. Opatrovnictví dítěte

Kromě opatrovnictví pro správu majetku, jehož úpravě věnoval zákonodárce vlastní oddíl, soud jmenuje opatrovníka dítěti ve stejných případech, jako je tomu za současné právní úpravy. Mezi zákonem stanovené skutečnosti, jež jsou předpokladem pro ustanovení opatrovníka, patří střet zájmů dítěte na jedné straně a na druhé straně jiné osoby, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte anebo je-li opatrovníka v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu nebo stanoví-li tak zákon (např. osvojení). Je-li opatrovník jmenován proto, že je to z nějakého jiného důvodu nutné, je třeba mu udělit zvláštní právo jednat. Nemuselo by být později totiž jasné a mohlo by být na první pohled obtížné zjistit, zda právně jedná jako zástupce dítěte nebo jménem vlastním.¹⁸⁴

Pokud jde o rozhodnutí o jmenování opatrovníkem, v současně účinném zákoně je stanoveno, že soud vymezení rozsah práv a povinností opatrovníka, a to z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven.¹⁸⁵ Nové znění je poněkud obsáhlejší, soud má totiž za povinnost i určit, proč je opatrovník jmenován a jak je omezena doba, po niž má funkci vykonávat. Dále vymezení jeho práva a povinnosti, a to i ve vztahu k třetím osobám, rozsah jednání, kterému je třeba souhlasu soudu, jakým způsobem má podávat zprávy o své činnosti a jestli mu za výkon funkce opatrovníka náleží náhrady či odměna. Toto ustanovení je tak jakýmsi návodem pro soud, jak postupovat a co vše stanovit.

Jakmile je opatrovník ustanoven a chystá se právně jednat za dítě, musí před tím ale splnit zákonný požadavek. O svém budoucím úkonu se totiž musí poradit s rodičem dítěte, popřípadě poručníka, a pokud je to možné, i samotného opatrovance. Tomu je tak proto, že je třeba, aby opatrovník jednal za dítě se znalostí věci, okolností, názorů a stanovisek. *„Jinak řečeno, tento opatrovník nemá jen obecně při svém jednání brát zřetel na zájem dítěte, ale je povinen nejprve zjistit, co ve skutečnosti zájmem dítěte je, jak nejlépe by bylo možné zájem dítěte naplnit.“*¹⁸⁶ Netrvá-li potřeba, která vedla soud k ustanovení opatrovníka, bude tento své funkce zproštěn. Pokud se totiž změní poměry, kdy již nepanuje obava potřeby chránění zájmů dítěte, je nadbytečné, aby zde byla další osoba podílející se na zastupování dítěte.

¹⁸⁴ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2, str. 408 – 409.

¹⁸⁵ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. *Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xiv, 792 s. ISBN 978-807-4004-230, str. 221.

¹⁸⁶ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2, str. 409.

Zákonem je dále stanoveno, že jak pro opatrovníka dítěte, tak i pro samotného opatrovance se přiměřeně použijí ustanovení o poručenství.

Druhému oddílu jsou věnována ustanovení opatrovníka pro správu majetku dítěte. Opět se zde setkáváme se zákonným vodítkem pro soudní jednání, kdy zákonodárce stanoví, že v rozhodnutí o jmenování opatrovníkem pro správu majetku soud vymeze rozsah jmění, které bude tento opatrovník spravovat. Nakládání s částmi jmění je vymezeno obdobně, jako je tomu u současně platné právní úpravy zákona o rodině. Totiž tak, že je úkolem soudu, aby stanovil, jakým způsobem může opatrovník nakládat s určitými díly jmění opatrovance, respektive s jakými částmi jsou jeho dispozice zakázány. Zcela stejně je stanoveno, že opatrovník je povinen jmění spravovat s péčí řádného hospodáře, přičemž je zakázáno, že nesmí podstupovat nepřiměřená rizika.

V důvodové zprávě je k doposavad napsanému uvedeno následující. Je možné, aby byl opatrovník jmenován pouze pro správu části majetku (byt) nebo určitého zvláštního druhu několika součástí majetku (zemědělsky obhospodařované nemovitosti). Je na soudu, aby stanovil, jakým způsobem má svá práva a povinnosti opatrovník vykonávat, tedy příkladmo stanoví, za jakých podmínek lze jmění opatrovance zatěžovat, zavazovat ho, jak budou vykonávána práva z duševního vlastnictví a podobně.¹⁸⁷ Nová úprava je tedy na první pohled značně obsáhlejší a preciznější, a to zejména proto, že povinnosti soudu při sestavování rozsudku jsou explicitně vyjádřena přímo ve znění zákona.

Zmínka o péči řádného hospodáře je v zákoně uvedena proto, aby si opatrovník dobře uvědomil, jakým způsobem se bude muset vůči jmění dítěte chovat, a také proto, aby bylo možné objektivně posoudit, zda opatrovník opravdu postupoval tak, jak by dle definice řádného hospodáře postupovat měl.¹⁸⁸

Dozorová činnost soudu je v novém kodexu zachycena opět obdobně v porovnání se současným zněním zákona (ZOR). Stejně je stanoveno schválení soudu ve věci neběžných záležitostí, podávání zpráv z výkonu funkce a následný závěrečný účet při jejím skončení.

Pokud jde o nároky opatrovníka vůči opatrovanci, zákonem mu je přiznána náhrada nákladů souvisejících se správou jmění dítěte. Tyto si může odečíst z výnosů z majetku, který spravuje, nestačí-li, soud může rozhodnout, že náklady budou hrazeny z majetku samotného. Kromě tohoto může opatrovník požádat o

¹⁸⁷ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2, str. 410.

¹⁸⁸ tamtéž.

odměnu, kdy pokrytí nákladů slouží k vyrovnání jeho ztráty (časové, finanční), zato odměna bude jakýmsi přilepšením.

5.12. Opatrovnictví právnických osob

Opatrovnictví právnických osob bylo věnováno podrobněji místo již výše. S čím jsou v dnešní době výkladové obtíže, to nová úprava stanoví výslovně. Soud totiž jmenuje opatrovníka právnické osobě, která ho potřebuje, aby mohly být spravovány její záležitosti nebo aby mohla být hájena její práva. Osobou opatrovníka bude na prvním místě ten, kdo byl doporučen v zakladatelském právním jednání, je-li taková osoba způsobilá a projeví s ustanovením souhlas. Předpokladem jmenování je splnění podmínek způsobilosti být členem statutárního orgánu. Stal-li by se opatrovník právnické osoby nezpůsobilým k výkonu opatrovnictví, je jeho povinností tuto skutečnost bez zbytečného odkladu oznámit soudu. Neoznámí-li to a soud toto zjistí, bude ihned nahrazen opatrovník jiným opatrovníkem.

Obsahem činnosti opatrovníka je účelně s odbornou péčí usiloval o řádné obnovení činnosti statutárního orgánu právnické osoby. Pokud je funkčnost zastupovaného natolik porušena, že to vyžaduje zásah opatrovníka i v jiných místech, soud působnost dále vymezí s přihlédnutím k působnosti dalších orgánů právnické osoby, popřípadě i k právům společníků.

5.13. Poručenství

Na rozdíl od opatrovnictví, kde lze najít překvapivě mnoho novot v komparaci se současnou právní úpravou, poručenství je spíše její kopií. Najdeme jen pár rozdílů. Konkrétně je stanoveno, že s ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jakož i s ohledem na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva, může být výjimečně okruh povinností a práv poručníka vymezen jinak. Toto ustanovení najde uplatnění zejména v případě, kdy poručníkem bude jmenován prarodič, u něhož se předpokládá spíše výchova dítěte, a pro správu majetku bude ustanoven zvláštní majetkový opatrovník.

Co se osoby poručníka týče, nově zákonodárce stanoví místo slova „doručili“ slovo „naznačili“. Rodiče totiž mohou naznačit osobu, která je dle jejich úsudku vhodnou pro výkon potencionálního poručenství. Forma naznačení není stanovena, ale v důvodové zprávě k § 931 NOZ¹⁸⁹ je uvedeno, že to může

¹⁸⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2, str. 404.

být, stejně jako dle výkladu současného znění, sděleno ústně, veřejnou listinou, dopisem nebo v závěti. Kodexem je také výslovně stanoveno, že rodiče mohou naznačit i osoby, jež z budoucího poručenství vylučují. Vyloučení musí být ale výslovné. Z hlediska zájmu dítěte byla zachována i možnost ustanovit poručníky oba manžele. V případě osobní péče zůstává nový kodex v kolejiích starého, když stanoví, že osobě, která o dítě takto pečuje, náleží hmotné zabezpečení jako pěstounovi.

Počátek funkčního období je upraven v novém občanském zákoníku odlišně. Poručník se totiž výslovně nové funkce tzv. ujímá, vstupuje do ní, dnem jmenování, naproti tomu veřejný opatrovník do funkce vstupuje ze zákona. Novinkou je i povinnost předložit do devadesáti dnů soudu soupis jmění poručence. Toto platí jak pro poručníka fyzickou, tak právnickou osobu.

Dozorová funkce soudu nad výkonem poručenství zůstává stejná. Poručník je povinen předkládat soudu v pravidelných intervalech zprávy o osobě poručence, této funkce může být poručník zproštěn ze stejných důvodů jako dle staré právní úpravy. Totéž platí i pro právní jednání v neběžných záležitostech, ke kterému se bez souhlasu soudu nepřihlíží. Stejně tak pro skončení poručenství platí to, co doposud. Zákon však explicitně stanoví nové povinnosti již bývalého poručníka po skončení jeho funkce. Poručník má nově povinnost předložit soudu vše, co měl u sebe z důvodu své funkce. V případě smrti poručníka je novinkou stanovená povinnost dědice poručníka postoupit soudu výše zmíněné věci. Tuto povinnost má kromě dědiců každý, kdo má přístup k tomu, co měl zemřelý poručník z důvodu výkonu funkce u sebe. U závěrečné zprávy poručníka ohledně ukončení jeho činnosti se nic nezměnilo.

Správa majetku poručence je stejně jako u opatrovnictví nezletilého věnována samostatná úprava. Nově se stanoví, že poručník, jenž by nezvládal péči o jmění dítěte pro její značnou složitost, rozmanitost či rozsáhlost, může navrhnout soudu ustanovení zvláštního majetkového opatrovníka. Schválí-li soud takový návrh, musí zároveň v rozhodnutí vymezit vzájemná práva a povinnosti poručníka a tohoto opatrovníka. Pokud soud opatrovníka nejmenuje, je povinností poručníka pečovat o majetek dítěte s péčí řádného hospodáře a nepodstupovat nepřiměřená rizika, tedy chovat se tak, jako by byl opatrovníkem pro správu jmění poručence sám.

6. Zakotvení institutu opatrovnictví a poručenství ve vybraných státech Evropské unie

Po podrobném přehledu české současné i zřejmě budoucí právní úpravy opatrovnictví a poručenství je vhodné tuto porovnat - alespoň nástinem - s jinými zněními zákonů států Evropy. Výběrem Slovenska porovnáme odlišnosti vzniklé na základě vývoje právních řádů po rozdělení federace. Druhou ke komparaci poslouží francouzská ustanovení zákona, jež zahrnují oba instituty do kodexu soukromého práva Code civil a na kterou odkazuje důvodová zpráva nového občanského zákoníku.

6.1. Slovensko

Zaměříme-li se na opatrovnictví zletilých, zjistíme, že slovenský občanský zákoník nedoznal v tomto ohledu žádných změn. Hlava třetí – zastúpenie – je přeloženou kopií českého znění historicky společné právní úpravy.

Na rozdíl od českého právního řádu má Slovensko novou úpravu rodinného práva. Kde to český zákonodárce vyřešil velkou novelou zákona o rodině, tak ten slovenský dal vzniknout novému zákonu. Jedná se o zákon č. 36/2005 Z.z., kterým byl zrušen u nás stále účinný zákon č. 94/1963 Z.z. o rodině. Pokud jde o opatrovnictví, platí stále ustanovení obdobná české úpravě. V oblasti poručenství bychom ale našli odlišnost, a to v případě poručenství manželů. Pokud dojde k rozvodu manželství, zaniká i poručenství. Pokud to ale vyžaduje zájem nezletilce, může soud na návrh některého z bývalých manželů rozhodnout, že funkci poručníka bude vykonávat nadále jeden z nich. Zde nacházíme jasnou odlišnost od našeho právního řádu, který dává možnost i po rozvodu manželství ponechat oba poručníky.

6.2. Francie

Ve francouzském civilním právu je pro institut poručníka používáno slovo „tutelle“. Z historických souvislostí dovodíme podobnost s pojmem tutor z římského práva, které rozlišovalo mezi pojmem „tutela“ a „cura“, kdy „curu“ vykonával dnešní opatrovník. Poručenství je dle francouzského Code civil opatřením ochrany a zastupování na základě rozhodnutí soudu. Poručník může být ustanoven osobám zletilým, jejichž fyzický či psychický stav je zmenšený, nebo nezletilcům, kteří nejsou zastoupeni rodiči pro smrt rodiče či zbavení rodičovské zodpovědnosti. Na rozdíl od nezletilých, kde nastanou-li důvody pro ustanovení poručníka, soud tohoto z úřední povinnosti jmenuje do funkce, avšak zletilý musí

o ustanovení požádat a potřebu poručníka doložit lékařskou zprávou. Úkolem poručníka je správa majetku dítěte, jeho výchova a zastupování.¹⁹⁰

6.2.1. Poručník nezletilých

Mezi zákonné podmínky pro ustanovení poručníka nezletilému patří smrt obou rodičů (nebo jednoho, není-li druhého), zbavení rodičovské zodpovědnosti, či pokud zde z jiného důvodu není matka ani otec.

Poručník je ustavován pro zajištění osoby a majetku nezletilého. Není výjimkou, že pro každou tuto záležitost je ustanoven zvláštní poručník. Výkon funkce poručníka je stejně jako dle našeho právního řádu kontrolován soudem. Úkolem soudu je ustanovit rodinnou radu o minimálním počtu čtyř členů. Pokud je to možno, vybere osoby pro obsazení rady tak, aby byly zastoupeny obě větve jeho rodičů, tedy osoby z matčiny a otcovy strany. Stále ale přihlíží k zájmům dítěte. Účelem rodinné rady je rozhodování o vzdělávání dítěte a podstatných záležitostech jeho života.

Pokud jde o osobu poručníka nezletilého, toho mohou doporučit rodiče dítěte, pokud měli v době označení rodičovskou zodpovědnost (stačí jeden z nich). Forma označení je stanovena závětí nebo prohlášením před notářem. Tento označený poručníka však funkci nemusí přijmout. Pokud není takového, je úkolem rodinné rady vybrat poručníka.

Podstatnou odlišností od českého právního řádu je výběr spoluporučníka (subrogé tuteur). Tohoto také vybírá rodinná rada. Pokud je to možné, měl by to být někdo z opačné větve, než je poručník. Jeho úkolem je pak dohled nad výkonem funkce hlavního poručníka. Také může zastupovat nezletilce, pokud jsou jeho zájmy v rozporu s jednáním poručníka. Pokud by spoluporučník zjistil chyby ve výkonu poručenských, musí je ihned ohlásit poručenskému soudu. Pokud jde o správu majetku poručenice, spoluporučník a rodinná rada dávají souhlas s dispozicemi s jeho majetkem.

Pokud není žádného vhodného poručníka, přichází v úvahu jedině veřejný opatrovník (conseil général). V tomto případě pak ale není volena rodinná rada ani ustanovován spoluporučník.

Na rozdíl od naší právní úpravy ta francouzská zdá se být pokročilejší. Jak bude zmíněno a kritizováno, v novém občanském zákoníku chybí ustanovení o účasti opatrovnice na jednání rodinných rad. Ve francouzské úpravě má

¹⁹⁰ TERRÉ, François a Dominique FENOUILLET. *Les personnes, La famille, Les incapacités*. 7. éd. Paris: Dalloz, 2005. ISBN 22-470-4109-4, str. 1133.

poručenec explicitně uvedená svá práva. Pokud mu již bylo 16 let, má právo hlasovat při jednání rodinné rady, nebo pokud takového věku nedosáhl, může požádat soud o hlasovací právo. Zároveň se nezletilý může účastnit jednání každé rodinné rady s hlasem poradním.¹⁹¹

6.2.2. Poručník zletilých

Na rozdíl od našeho právního řádu ten francouzský zná poručenství i osob zletilých. Jeho cílem je ochrana části nebo všech aktivit, o které se není schopen starat sám. Soud při ustanovení poručníka vymezí, které záležitosti svěřuje do ochrany poručníka a které si bude hájit dále sám poručenec.

Mezi osoby, které potřebují takového poručníka, patří ty, které jsou pro duševní nebo fyzickou poruchu neschopny si obstarávat své zájmy samy, nebo ty, pro které jsou jiná opatření pomoci již nedostačující.

Poručenství, na rozdíl od nezletilců, v tomto případě vzniká na návrh. Taková žádost musí obsahovat podrobné lékařské osvědčení o stavu a poruchách vyšetřené osoby, totožnost osoby a okruh záležitostí, které vyžadují ochranu. Návrh na ustanovení poručníka zletilému se pak odesílá poručenskému soudu místně příslušnému dle místa bydliště žadatele. Soudce po obdržení žádosti nařídí jednání tak, aby mohl i sám posoudit důvodnost žádosti. Zejména vyslechne žadatele (je-li to možné), popřípadě i jeho zástupce (advokáta). Pokud jsou dostatečně doloženy důvody naplňující podmínky pro ustanovení poručníka, soud pak takovou funkci zřídí. Počet osob vykonávajících funkci poručníka může být i více než jeden, soud může totiž ustanovit poručníka pro správu majetku a zároveň i další zástupce poručence.

Osobou poručníka by měla být jmenována zejména osoba příbuzná nebo blízká. Pokud je to ale možné, soudce jmenuje profesionálního poručníka, tzv. „mandataire judiciaire à la protection des majeurs“, kterého vybere ze seznamu takových osob. Fakultativně soud může ustanovit také spoluporučníka, a to za stejných podmínek a ze stejných důvodů jako tomu je v případě nezletilého dítěte. Pokud neustanoví spoluporučníka, může pro případ neshody mezi poručencem a poručníkem jmenovat poručníka ad hoc, který zastane funkci spoluporučníka s obsahem funkce kolizního zástupce poručence.

Poručník je odpovědný za výkon své funkce soudci a osobě opatrovance. Zřídkakdy může soudce jmenovat rodinnou radu, která zvolí poručníka a

¹⁹¹ Tutelle des mineurs. *Service-public.fr* [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F2139.xhtml>.

spoluporučníka nebo poručníka ad hoc. Tento krok uleví soudu od rozhodování některých záležitostí, umožňuje totiž radě jednat v okruhu vymezených věcí poručence tehdy, kdy by byl bez ní třeba souhlas soudu.

Přesto, že je osoba poručence do jisté míry na svou žádost ve svých právech omezena, zůstávají jí některá z nich zachována. Tak například pohyb či výběr zaměstnání je zcela v gesci poručence. Poručník může zakročit pouze tehdy, pokud se svým chováním dostane poručenec do nebezpečí. O tomto musí poručník informovat soud. Pokud by chtěl poručenec uzavřít manželství či podepsat dohodu o PACS, pak je třeba souhlasu soudu. Poručenství nad zletilými nezbavuje rodičovské zodpovědnosti.

Pokud jde o majetek poručence, je oprávněn poručník tento pouze spravovat (př. údržba). Jde-li o dispozice se jměním poručence, je třeba souhlas rodinné rady či soudu. Souhlas soudu je také třeba k sepsání závěti, kterou lze později odvolat i bez takového povolení. Darování lze provést pouze se souhlasem poručníka, soudu nebo rodinné rady.

Trvání poručenství nad zletilým nesmí přesáhnout pět let. Lze ale prodloužit, pokud se to na základě lékařské zprávy jeví jako nezbytné. Dobu trvání je také možné zkrátit, a to tehdy, není-li poručníka třeba, protože se změnila okolnosti, za kterých byl jmenován do funkce. Zároveň také funkce poručníka zaniká smrtí poručence, na návrh poručence nebo jiné osoby s tvrzením, že poručenství již není třeba a pokud je poručenství zaměněno na opatrovnictví.¹⁹²

6.2.3. Opatrovník

Opatrovnictví, neboli curatelle, je právní opatření k ochraně dospělých osob, které ač jsou schopny jednat ve svých záležitostech samy, potřebují dohled v určitých věcech svého civilního života. Opatrovník je ustanoven tehdy, zjistí-li se, že jiná již učiněná ochrana je nedostačující.¹⁹³

Opatrovancem je dle francouzského Code civil osoba, které brání pro fyzické či psychické zhoršení stavu možnost vyjádření chtěného, zamýšleného, projevu její vlastní vůle. Tento zhoršený stav však musí být potvrzen lékařem.

Rozlišujeme tři druhy opatrovnictví lišící se obsahem oprávnění. Při opatrovnictvím jednoduchém (curatelle simple) opatrovanec sám vykonává záležitosti běžného života, jako třeba založení bankovního účtu či pojištění. Avšak

¹⁹² Tutelle des majeurs. *Service-public.fr* [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F2139.xhtml>.

¹⁹³ DOUCHY-OUDOT, Méline. *Droit civil 1re année introduction, personnes, familles*. 5e édition. Paris: Dalloz, 2009. ISBN 978-224-7084-302, str. 266.

v důležitějších případech je třeba asistence opatrovníka. Těmi jsou dispozice s majetkem, případy, kdy se opatrovanec zavazuje k budoucímu plnění, příkladmo: půjčka – úrok. Opatrovnictví rozšířené (*couratelle renforcée*) zahrnuje stav, kdy opatrovník shromažďuje příjmy opatrovance a sleduje výdaje opatrovance na zvláštním účtu k tomu účelu vytvořeném. Tím tak hlídá jeho finanční zajištění. Poslední možností je „*couratelle aménagée*“, neboli rozšířené, upravené. Jeho podstatou je tvárnost. Zde je totiž oprávněn soudce kdykoli uvést, jaké věci si smí vyřídit opatrovanec sám a k jakým je třeba dozoru opatrovníka.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Curatelle. *Service-public.fr* [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F2094.xhtml>.

7. Závěr

Cílem diplomové práce bylo pečlivě postihnout opatrovnictví a poručenství, a to nejen dle současné právní úpravy, ale i v jejich minulých a budoucích souvislostech.

Předmětem části o historii bylo zjistit vývoj a vzniklé rozdíly v právním řádu v oblasti opatrovnictví a poručenství. Oba instituty mají své kořeny velmi hluboko, což dokládají i zjištěná fakta. Poručenství od dob ABGB doznalo značných změn. Nejen, že se rozsah jeho úpravy zúžil z původních desítek ustanovení na skromných necelých deset, ale postupem doby došlo k tak výrazným změnám, díky kterým byl institut poručenství zcela přeměněn. Z původně čestné funkce, kterou až na pár výjimek musel zastávat v podstatě každý, může být poručníkem dnes ustanoven pouze ten, který souhlasí. Z dřívější povinnosti se tedy stalo dobrovolnictví. Vymizel také institut spoluporučenství, tedy pomoc muže ženě poručnici. Oproti tomu ale přibyla úprava společného poručenství manželů, které trvá, není-li překážek, i po jejich rozvodu. Pokud jde o opatrovnictví, to výrazných změn nedoznalo. Obsah práv a povinností opatrovníka i důvody pro jeho ustanovení zůstávají po dobu minulých sta let v podstatě obdobné. Za zmínku na závěr snad jen třeba ještě upozornit na sjednocení úpravy poručenství a opatrovnictví zákonem o právu rodinném, který oba instituty označoval shodně – opatrovnictví.

Hlavní částí práce byly instituty opatrovnictví a poručenství dle současného znění zákonů účinných na území České republiky. Opatrovnictví je upraveno coby zákonné zastoupení v občanském zákoníku a v zákoně o rodině. Toto bylo v práci reflektováno, a proto je druhá kapitola věnována nejdříve opatrovnictví dle občanského zákoníku, poté se přistupuje k úpravě rodinněprávní, kde je rozebráno i poručenství nad nezletilými. Opatrovnictví dle občanského práva pojednává o hmotněprávních a procesněprávních otázkách ustanovení opatrovníka. Vyjmenované jsou druhy opatrovnictví a také podmínky, za kterých musí nebo může být opatrovník ustanoven. Samostatná část této kapitoly je věnována osobě opatrovníka.

Úprava rodinněprávní zahrnuje jak opatrovnictví, tak poručenství. Prvně jmenované je v zákoně o rodině rozmístěno velmi chaoticky, i přesto jsou v práci shrnuty všechny možnosti a podmínky pro ustanovení opatrovníka a je k nim poskytnut široký výklad. Uvedeny jsou druhy opatrovnictví dle rodinného práva a

osoby, jež mohou tuto funkci vykonávat. Kladen je také důraz na pojmy jako zájem dítěte, výchova či majetkové vztahy rodičů a dětí. Kapitola o poručenství počíná výkladem samotného pojmu, a to zejména k odlišení od opatrovnictví. Následují důvody pro ustanovení poručníka a samotný vznik institutu, tedy soudní rozhodnutí a ujmoutí se funkce. Nemalá část této kapitoly je věnována osobám poručníka a jejich právům a povinnostem coby vykonavatelům funkce.

Samostatnou stručnou část jsem věnoval i opatrovnictví právnické osoby. V kapitole uvádím jak názory příznivců, zastánců, tak odpůrců a jejich základní teze, na kterých staví svá stanoviska. V závěru této kapitoly je uvedeno východisko v podobě úpravy nového občanského zákoníku.

V předposlední kapitole práce se věnuji úpravě zřejmě budoucí. Nový občanský zákoník šířeji pojmenovává starost o svěřence a klade velký důraz na jeho zájmy. V práci jsou zaznamenány i nové instituty opatrovnictví a důkladněji rozvedena existence rodinných rad. Prostor je ponechán i novele poručenství, kde jsou změny nepatrné.

Závěr práce obsahuje komparaci se slovenským a francouzským právním řádem. Přesto, že je to již více než dvacet let od rozdělení federace, nedošlo v podstatě k žádným změnám. Pokud jde o opatrovnictví dle občanského zákoníku, Slovensko má shodnou právní úpravu. V rodinném právu také změny u tohoto nenajdeme. Pokud jde o poručenství, jedinou podstatnou odlišností je situace, kdy jsou rozvedeni manželé vykonávající společně poručenství. Na rozdíl od naší úpravy nemohou tito dále být poručníky oba, ale pouze jeden z nich. Francouzská úprava je v hlavních rysech s naší obdobná. Rozdíly lze najít terminologické, příkladmo u poručenství nad zletilými, ale i faktické. Zletilý totiž o poručenství musí požádat a být lékařsky vyšetřen, poručníka nezletilého volí rodinná rada a najdeme zde i institut spoluporučenství.

V úvodu práce jsem poznamenal, že kapitoly, které měly obsahovat vysvětlení pojmu obou institutů a judikaturu k nim, včlením do textu práce. Pojmosloví je rozvedeno vždy z počátku každé části diplomové práce. Příklady z judikatury, které dle mého názoru dobře dokreslují problematiku obou, tedy jak opatrovnictví, tak poručenství, jsou umístěny vždy ke konci daného úseku. Je tomu tak proto, že nejdříve je třeba vystihnout to, co stanoví zákon, a až poté praktickou stránku celé problematiky.

8. Résumé

Le contenu de la thèse de diplôme est une description détaillée de la curatelle et de la tutelle.

Ces deux instituts se lient aux personnes qui sont d'une certaine manière limitées par un obstacle selon la loi. Cet obstacle cause qu'il faut leur fixer un gardien ou un tuteur pour qu'on protège leurs intérêts légitimes. La thèse de diplôme commence par l'histoire de ces deux instituts, depuis ABGB (ABGB = Code civil général tel que modifié par le nombre 69/1916 de la Loi impériale) à travers des modifications du 20e siècle jusqu'au contexte contemporain de la loi. Les modifications précédentes ouvrent la thèse de diplôme et par leur intermédiaire on soumet une évolution et plusieurs connexions de la curatelle et de la tutelle. Car la curatelle, comme une représentation juridique, est arrangée en deux règlements de la loi privée, la thèse est divisée en partie du droit civil et du droit familial. La première partie s'occupe de la problématique de la curatelle /l. n.40/1964 du Code /, de la personne du gardien et des cas où celui – ci sera fixé et quels sont ses droits et ses obligations.

La deuxième partie est consacrée à la tutelle et à la curatelle selon la loi de famille / l. n. 94/1963 du Code /, concrètement à la notion de la tutelle, aux raisons de la tutelle, à la personne du tuteur et au contenu de la fonction et de la fin de la tutelle. Les deux parties sont richement complétées par la jurisprudence.

La fin de la thèse contient une comparaison de la modification contemporaine avec le contexte légal en Slovaquie et en France. Finalement la thèse de diplôme contient aussi une comparaison détaillée avec un nouveau Code civil / l. n. 89/2012 du Code /, surtout un traité sur des nouveaux instituts en curatelle laquelle a subi des changements énormes. Le dernier chapitre résume des connaissances acquises au cours de composition de la thèse de diplôme.

Seznam použité literatury

Literatura

1) Monografie

- BALÁK, František, Věra KORECKÁ a Petr VOJTEK. Občanský zákoník: s judikaturou a souvisejícími předpisy. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, xvii, 1322 s. Zákony s judikaturou. ISBN 978-807-4003-417.
- BĚLOHLÁVEK, Alexandr, Filip ČERNÝ, Marianna JUNGWIRTHOVÁ, Pavel KLÍMA, Tereza PROFELDOVÁ a Eliška ŠTOROVÁ. Nový Občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7380-413-8.
- ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář. Úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 2.svazek. Praha: Linde, 2008, 1243 s. ISBN 978-80-7201-687-7.
- ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
- FIALA, Josef a Milan KINDL. Občanské právo hmotné. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 650 p. ISBN 80-738-0228-7.
- FIALA, Josef a Milan KINDL. Občanský zákoník: komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 2 v. ISBN 978-807-3573-959.
- GLOS, Josef, et al. Rodinné právo. Praha: Orbis, 1965.
- HENDRYCH, Dušan. Právní slovník. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
- HOLUB, Milan. Občanský zákoník: komentář. 2., aktualizované a doplněné. vyd. podle stavu k 1. 3. 2003. Praha: Linde Praha, 2003, 2 v. (1479 p.). Edice Zákony-komentáře (Linde Praha (Firm)). ISBN 80-7201-406-4.
- HOLUB, Milan, Josef FIALA a Jaroslav BIČOVSKÝ. Občanský zákoník: poznámkové vydání s judikaturou a literaturou (včetně věcného rejstříku) : podle právního stavu k 1.9.2006. 12. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, 871 s. ISBN 80-720-1602-4.

- HOLUB, Milan a Hana NOVÁ. Zákon o rodině: komentář předpisy souvisící : podle stavu k 1.2.2004. 6. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2004, 751 s. ISBN 80-720-1451-X.
- HOLUB, Milan, Hana NOVÁ a Jana HYKLOVÁ. Zákon o rodině: komentář a předpisy souvisící. 7. aktualizované vyd., podle stavu k 1.3.2005. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-720-1517-6.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. Dítě, rodina, stát: (úvahy nad právním postavením dítěte). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 160 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 124. ISBN 80-210-0694-3.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství : komentář. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4000-614.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 398 s. ISBN 80-723-9192-5.
- HURDÍK, Jan, et. al.,. Občanské právo hmotné: Obecná část, Absolutní majetková práva. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7380-377-3.
- KNAPPOVÁ, Marta et al. Občanské právo hmotné. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Editor Marta Knappová, Jiří Švestka. Praha: ASPI, 2002, 330 s. ISBN 80-863-9544-8.
- MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých. Praha: Linde, 2010, 223 s. Praktická právní příručka. ISBN 978-807-2018-017.
- MAYEROVÁ, Zuzana a Jan ŠTOVÍČEK. Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 245 s. ISBN 80-859-6384-1.
- PLECITÝ, Vladimír, et al. Základy rodinného práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 140 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-397.

- PLECITÝ, Vladimír. Zákon o rodině: komentář, judikatura, prováděcí předpisy, souvisící předpisy : stav k 1.10.2007. Praha: EUROUNION, 2007, 521 s. ISBN 978-807-3170-639.
- PLECITÝ, Vladimír. Občanský zákoník (Výklad, judikatura a související předpisy). 2.dopl.vyd. Praha: Eurounion, 2002, 491 s. ISBN 80-7317-004-3.
- PLECITÝ, Vladimír a Josef SALAČ. Základy rodinného práva. Vyd. 1. Praha: Eurounion, 2001, 364 p. ISBN 80-731-7002-7.
- SCHILLER, M., et. al. Zákon o rodině: Komentář. Praha: Orbis, 1970.
- SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xiv, 792 s. ISBN 978-807-4004-230.
- ŠTENGLOVÁ, Ivana et al. Obchodní zákoník: komentář. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547.
- ŠVESTKA, Jiří. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086.
- VESELÁ, Renata, Milana HRUŠÁKOVÁ a Karel SCHELLE. Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 262 s. ISBN 80-864-3248-3.

cizojazyčné:

- TERRÉ, François a Dominique FENOUILLET. Les personnes, La famille, Les incapacités. 7. éd. Paris: Dalloz, 2005. ISBN 22-470-4109-4.
- DOUCHY-OUDOT, Méline. Droit civil 1re année introduction, personnes, familles. 5e édition. Paris: Dalloz, 2009. ISBN 978-224-7084-302.

2) Články

- ELIÁŠ, Karel. Opatrovnictví právnické osoby podle hmotného práva. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C. H. Beck, 2007, roč. 2007, č. 20, s. 6. ISSN 1210-6410.
- HADERKA, Jiří F. Právní rozhledy: Právní postavení prarodičů vůči vnukům (v osobní oblasti) v současném českém rodinném právu. 1999, č. 10.

- KOTRADY, Pavel. Právní rozhledy: Několik úvah k rozhodování o způsobilosti k právním úkonům. Praha: C. H. Beck, 2012, 13-14. ISSN 1210-6410.
- PELIKÁNOVÁ, Irena a Robert PELIKÁN. Lze ustanovit hmotněprávního opatrovníka akciové společnosti?. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C. H. Beck, 2007, roč. 2007, č. 16. ISSN 1210-6410.
- MAREČKOVÁ, Jana. Platná právní úprava a návrh nového občanského zákoníku ve světle čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C. H. Beck, 2009, roč. 2009, č. 3. ISSN 1210-6410.
- SVOBODA, Karel. Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 2012, č. 17. ISSN 1210-6410.

Prameny práva

- zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění novely č. 69/1916 Ř.z.
- zákon č. 141/1950 Sb, občanský zákoník
- zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestní řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Ostatní

- KRAMÁŘOVÁ, Linda. Způsobilost k právním úkonům - současná vs. navrhovaná právní úprava. Brno, 2010. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/170056/pravf_m/Diplomova_prace.pdf. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce prof. JUDr. Josef Fiala, CSc.
- MAREČKOVÁ, Jana a Maroš MATIAŠKO. PŘIPOMÍNKY K NÁVRHU OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU [online]. Praha, 2008 [cit. 2012-10-13]. Dostupné z: <http://www.reformaopatrovnictvi.cz/data/OZ%20FIN%20Pripominky%20s%20oduvodnenim.pdf>,
- Tutelle des mineurs. *Service-public.fr* [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F2139.xhtml>
- Tutelle des majeurs. *Service-public.fr* [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F2139.xhtml>
- Curatelle. *Service-public.fr* [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F2094.xhtml>
- Ústavní soud, č. j. IV. ÚS 547/03, Dostupné z: <http://1url.cz/FWVP>
- Ústavní soud, č. j. II. ÚS 629/04, Dostupné z: <http://1url.cz/6WV0>
- Ústavní soud, č. j. I. ÚS 179/10 -1, Dostupné z: <http://1url.cz/zWVj>
- Ústavní soud, usnesení spis. zn. I. ÚS 2457/07, Dostupné z: <http://1url.cz/lWli>
- Nejvyšší soud, č. j. Cpjn 202/2008/II, Dostupné z: <http://1url.cz/2WVg>
- Nejvyšší soud, č. j. 28 Cdo 1506/2006, Dostupné z: <http://1url.cz/CWVI>
- Nejvyšší soud, č. j. 21 Cdo 1503/2003, Dostupné z: <http://1url.cz/YWV9>
- Nejvyšší soud, č. j. 21 Cdo 890/2003, Dostupné z: <http://1url.cz/JWn5>
- Nejvyšší soud ČSSR, č. j. 4 Cz 88/66, Dostupné z: <http://1url.cz/DWVn>
- Nejvyšší soud ČSSR, č. j. 3 Cz 57/68, Dostupné z: <http://1url.cz/kWIw>
- Nejvyšší soud ČSSR, č. j. 4 Cz 88/66, Dostupné z: <http://1url.cz/DWVn>
- Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky, č. j. 1 Cz 52/87, Dostupné z: <http://1url.cz/RWV6>
- Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky, č. j. 2 Cz 43/75, Dostupné z: <http://1url.cz/bWVa>
- Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky, č. j. Cpj 14/74, Dostupné z: <http://1url.cz/DWV3>
- Nejvyšší soud České socialistické republiky, č. j. 1 Cz 109/75, Dostupné z: <http://1url.cz/fWVV>
- Krajský soud v Hradci Králové, č. j. 17 Co 129/97, Dostupné z: <http://1url.cz/NWVv>
- Krajský soud v Ústí nad Labem, č. j. 7 Co 206/66, Dostupné z: <http://1url.cz/mWVX>

- Krajský soud v Hradci Králové, 25 Co 531/97, Dostupné z: <http://1url.cz/5WnO>
- Krajský soud v Hradci Králové, č. j. 21 Co 163/2004, Dostupné z: <http://1url.cz/RWVb>
- Krajský soud v Hradci Králové, č. j. 25 Co 23/2006, Dostupné z: <http://1url.cz/IWVc>
- Krajský soud v Praze, č. j. 24 Co 332/2008, Dostupné z: <http://1url.cz/xWVY>
- Krajský soud v Brně, č. j. 16 Co 605/93, Dostupné z: <http://1url.cz/SWVx>
- Krajský soud v Ostravě, č. j. 13 Co 654/94, Dostupné z: <http://1url.cz/kWVk>
- Městský soud v Praze, č. j. 9 Co 443/83, Dostupné z: <http://1url.cz/MWVO>
- Městský soud v Praze, č. j. 20 Co 243/94, Dostupné z: <http://1url.cz/cWVA>
- Česká republika. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. In: 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf